

Bokpriskommissionens femte delrapport

Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter V

*Delrapport från Bokpriskommissionen
Stockholm 2004*

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2004:90

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29
www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2004

ISBN 91-38-22204-3
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 10 januari 2002 att tillkalla en kommission med uppgift att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m.m. efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar för böcker, tidskrifter m.m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Genom beslut den 28 november 2002 har regeringen ändrat direktivet för Kommissionen vad avser tidpunkterna för redovisning av uppdraget. Kommissionen skall enligt detta beslut slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid. Aktuella tider för avlämning är den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004.

Genom beslut den 10 januari 2002 förordnade chefen för Kulturdepartementet, statsrådet Marita Ulvskog, numera kommunrådet Ingegerd Sahlström som ordförande i kommissionen. Som övriga ledamöter förordnades samma dag direktören Kristina Ahlinder, numera chefredaktören Lena Björk, redaktören Anna Brodow, kommunalnämndsordföranden Sven Cahling, direktören John Erik Forslund, controller Lars-Erik Linder, andre vice ordföranden Ulla Lindqvist, journalisten Alexandra Pascalidou och bibliotekschef Lars Rydquist. Som sakkunniga förordnades skattedirektören Lennart Hamberg, enhetschefen Mads Lundgaard, avdelningschefen Birgitta Modigh och programchefen Roger Petterson.

Genom beslut den 17 januari 2002 förordnades förläggaren David Stansvik som ledamot i kommissionen.

Genom beslut den 26 juni 2002 förordnades pol.mag. Roger Haddad som ledamot i kommissionen.

Genom beslut den 24 september 2002 entledigades journalisten Alexandra Pascalidou från sitt uppdrag som ledamot.

Samma dag entledigades enhetschefen Mads Lundgaard och förordnades enhetschefen Peter Knutsson som sakkunnig.

Genom beslut den 5 februari 2002 förordnades som experter hovrättsassessor, numera kanslirådet Maria Eka samt departementssekreterarna Madelén Falkenhäll och Birgit Gunnarsson.

Madelén Falkenhäll entledigades genom beslut den 9 oktober 2002 och departementssekreteraren Altin Vejsiu förordnades samma dag som expert.

Genom beslut den 4 mars 2003 entledigades andre vice ordföranden Ulla Lindqvist och redaktören Anna Brodow från deras uppdrag att vara ledamöter i kommissionen. Som nya ledamöter förordnades kanslisten Dan Abelin och författaren Fateme Behros.

Samma dag entledigades enhetschefen Peter Knutsson och förordnades enhetschefen Vilhelm Nordenanckar som sakkunnig.

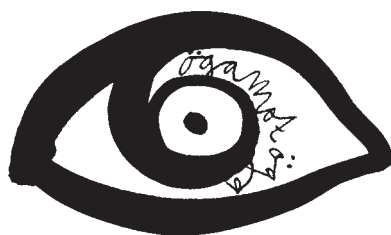
Genom beslut den 4 mars 2003 förlängdes förordnandena för ordförande och samtliga ledamöter, sakkunniga och experter t.o.m. den 28 februari 2005.

Genom beslut den 11 mars 2003 förordnades kulturansvariga Kjersti Bosdotter att vara ledamot av kommissionen.

Genom beslut den 17 december 2003 entledigades författaren Fateme Behros från uppdraget att vara ledamot. Som ny ledamot förordnades samma dag översättaren Berit Skogsberg.

Genom beslut den 19 april 2004 entledigades numera regeringsrådet Lennart Hamberg och den 24 maj 2004 förordnades skattehandläggaren Lars Mattisson som sakkunnig.

Numera generaldirektören Mats Ekdahl var kommissionens sekreterare under tiden 10 januari–31 mars 2002. Som huvudsekreterare fr.o.m. den 6 maj 2002 förordnades departementsrådet Hans Sand.

Alicia Ormazábal är kommissionens assistent. Kommissionen har engagerat journalisten Hans Wigstrand för att biträda som redaktör och att vara ansvarig för layout.

Kommissionen har tagit namnet Bokpriskommissionen.

Kommissionen har tidigare överlämnat fyra delrapporter, Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter I–IV, den 2 juli 2002, den 31 januari

2003, den 29 augusti 2003 respektive den 3 februari 2004. Härmed överlämnas den femte delrapporten, vilken även kommer att finnas tillgänglig på www.sou.gov.se/bok

Gemensam reservation har avgivits av ledamöterna Kristina Ahlinder, Lars-Erik Linder och David Stansvik.

Stockholm i augusti 2004

Ingegerd Sahlström

*Dan Abelin
Kjersti Bosdotter
Roger Haddad
Berit Skogsberg*

*Kristina Ahlinder
Sven Cahling
Lars-Erik Linder
David Stansvik*

*Lena Björk
John Erik Forslund
Lars Rydquist*

/Hans Sand

Innehåll

Förord	6
SCB:s redovisning	15
Nordicoms rapporter: ”Harry-Potter”-effekten	36
Tryckta medier klarar sig bra	38
SOM-rapporten: En av sju är icke-läsare	40
Kommissionens slutsatser	43
Kartboksörlagen och momsens	60
Populärpressen hjälper invandrarna	63
Rean – bokhandelns köpfest	66
Läsvanestudier	71
Reservation	73
Kommittédirektivet	75

Teckningar: Stina Wirsén

Fotografier: Anders Qwarnström

Omslag: Rolf Hernegran

Teknisk produktion: Stefan Bergman

Redaktör: Hans Wigstrand

Förord och sammanfattning

Det här är Bokpriskommissionens femte och sista delrapport om utvecklingen av priser, läsvanor m.m. efter sänkningen av mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m.m. från 25 procent till 6 procent den 1 januari 2002. Med vårt treåriga uppdrag återstår att redovisa en slutrapport. Det kommer att ske i slutet av februari år 2005.

I denna femte rapport redovisar vi hur moms-sänkningen har verkat från tidpunkten för sänkningen till och med våren 2004. Det betyder att det är utvecklingen under i stort två och ett halvt år som nu kan överblickas.

De som har följt redovisningarna i våra tidigare fyra rapporter har säkert noterat att vi har upprepat vissa uppgifter om bakgrunden till vår granskning och förutsättningarna för den. Orsaken är att vi anser det viktigt att varje rapport skall kunna läsas för sig och det förutsätter att viss bakgrundsinformation m.m. förmedlas i varje rapport.

Vi vill alltså också i denna rapport redovisa huvudmomenten i de uppdrag som vi har givits, hur arbetet har lagts upp och vilka resultat som har uppnåtts. Sammanfattningsvis kan därför följande sägas om våra uppdrag och hur vi under det senaste halvåret har arbetat med att lösa våra uppgifter.

För det första skall Kommissionen *följa och granska prisutvecklingen* på böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Den skall också verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt skall få fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar.

För det andra skall Kommissionen bidra till *konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten* på böcker och tidskrifter m.m. liksom om den fortlöppande prisutvecklingen på dessa varor.

För det tredje skall Kommissionen verka för att läsan- det ökar i alla grupper och redovisa *vilka effekter som har uppnåtts genom sänkningen av mervärdesskatten*.

Slutligen ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av vår granskning.

För en bredare redovisning av hur vi under de första två åren arbetade med dessa frågor hänvisar vi till förorden i de fyra första delrapporterna. I detta sammanhang berör vi i första hand hur verksamheten har lagts upp under våren 2004.

Följa och granska prisutvecklingen

Resultatet av de första två åren av vår granskning, dvs. från januari 2002 till december 2003, framgår av vår fjärde delrapport. En sammanfattning av detta resultat ges också i slutet av detta förord.

Med föreliggande rapport kan vi redovisa prisutvecklingen under ytterligare ett halvår efter moms-sänkningen. I vår slutrapport, beräknad till februari år 2005, kommer vi alltså att kunna täcka upp utvecklingen under hela den granskningsperiod på tre år som ligger i vårt uppdrag.

Underlaget till Kommissionens rapporter utgörs av Statistiska centralbyråns (SCB) prismätningar. På uppdrag av regeringen fullgör SCB sålunda uppgiften att mäta och analysera prisutvecklingen och förser därmed Kommissionen med ett relevant underlag. Formellt redovisas SCB:s rapport till Kommissionen och Kulturdepartementet samtidigt som föreliggande Kommissionsrapport överlämnas. Kommissionen har dock under arbetets gång kunnat repliera på ett preliminärt arbetsmaterial som SCB har ställt till Kommissionens förfogande.

Den utvärdering av arbetet som Kommissionen regelmässigt genomför efter varje avslutad delrapport visar att kontakterna mellan Kommissionen och SCB är täta. Branschföreträdare ingår således i olika referensgrupper inom SCB och regelbundna samråd äger rum mellan Kommissionens sekretariat och SCB. SCB har för övrigt också en representant som sakkunnig i Kommissionen.

En central fråga under hela vår granskningsperiod har varit om de mätmetoder som har tillämpats på ett korrekt sätt har speglat prisutvecklingen. Särskilt har mätningarna inom boksektorn diskuterats. Företrädare för bokbranschen inom Kommissionen har i olika delar ifrågasatt de resultat som SCB har presenterat i sina underlag medan Kommissionens majoritet har funnit dessa resultat relevanta. En konsekvens av bokbranschens ifrågasättande hållning var den reservation som tre av Kommissionens ledamöter gjorde inför de resultat som redovisades i den förra delrapporten.

Diskussionen om prismätningarna har fortsatt under våren 2004. SCB tillämpar från och med underlaget till denna rapport en förbättrad metodik för de prismätningar som avser svenskutgiven litteratur i bokhandel och nätbokhandel. Denna metod kallas för hedonisk regression och innebär kortfattat att hänsyn kan tas till flera kvalitativa egenskaper hos varje bok vid beräkningarna av prisutvecklingen, och att en justering av prisjämförelsen görs med hänsyn till kvalitetsförändringar. Detta möjliggörs genom att en funktion upprättas som beräknar varje boks värde i kronor med hänsyn till bokens egenskaper. För en närmare redovisning hänvisas till SCB:s underlag. Metoden har aviserats tidigare av SCB som nu har tillräckligt underlag för att införa den. Detta föregicks under våren 2004 av ett seminarium där företrädare för bl.a. Bokpriskommissionen och bokbranschen medverkade.

Även från bokbranschen har under våren initiativ tagits. Sålunda inbjöds Bokpriskommissionen i mars till ett möte med företrädare för ett antal bokförläggare och bokhandlare för att höra deras uppfattning om arbetet med och ställa frågor om prissättningen inom

boksektorn. Företrädarna för bok- och bokhandelsintressena inom Kommissionen har vidare i en skrivelse i mars 2004 till Kommissionen tagit upp frågor som rör bl.a. mätningarna inom området facklitteratur.

Vi får anledning att senare under de avsnitt där vi redovisar våra iakttagelser och slutsatser återkomma till frågan om mätmetoderna.

Låt oss nu ta upp frågan om vilka områden som underlaget omfattar.

I de tre första delrapporterna baserade Kommissionen sina slutsatser på prismätningar av böcker och tidskrifter. I den fjärde delrapporten kunde vi också redovisa de första resultaten av de mätningar som SCB, efter ett särskilt regeringsbeslut, genomfört av prisutvecklingen på kurslitteratur inom universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning.

Mätverksamheten på sistnämnda område är så upplagd att nytt underlag kan påräknas först inför Kommissionens slutrapport. I föreliggande delrapport tas sålunda kurslitteraturen inte upp som särskilt prisgranskningsområde men berörs i Kommissionens överväganden rörande facklitteraturen. Redovisningen av prisgranskningen fokuseras här på all svenskutgiven litteratur (i föregående rapport benämnd allmänlitteratur) och på tidskrifterna.

Regeringens uppdrag till SCB omfattar böcker, tidskrifter och kurslitteratur. Bokpriskommissionens uppdrag är dock något bredare. Beslutet att sänka mervärdesskatten omfattar också bl.a. noter och kartor samt vissa program och kataloger m.m. För dessa områden kan Kommissionen alltså inte påräkna något statistiskt underlag från SCB. Vi måste gå andra vägar för att kunna presentera någon form av slutsatser för dessa sektorer.

I vår tredje delrapport kunde vi redovisa genomslaget av momssänkningen för en av de ”vita fläckarna”. Det gällde *kulturtidskrifterna*, som visserligen formellt ingår i granskningen av tidskriftsområdet, men som har så små upplagor att de i praktiken inte omfattas av SCB:s prismätningar inom detta område. Här engagerade vi journalisten Ulrika Westerlund som redovisade sina iakttagelser i en artikel som publicerades i delrapporten.

Journalisten, tillika redaktören för Kommissionens rapporter, Hans Wigstrand, granskade på vårt uppdrag *notområdet* i en särskild artikel. Den publicerades i vår fjärde delrapport.

Till arbetet med den femte delrapporten har Wigstrand åter engagerats för att i artikelform redovisa effekterna av momssänkningen på ett specialområde. Det gäller denna gång *kartområdet*. Hans artikel återfinns senare i denna rapport.

Wigstrand har också i en artikel tagit upp hur man inom *tidskriftsbranschen* upplever situationen två år efter momssänkningen. Det var ett tema som berördes vid Bokpriskommissionens seminarium i december 2003 och som ges ytterligare relief genom denna artikel, vilken redovisas senare i rapporten.

Konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten

Som nämnts skall Bokpriskommissionen enligt sina direktiv bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m.m., liksom om den löpande prisutvecklingen på dessa varor

I den förra rapporten resonerade vi kring frågan om det fortfarande kunde anses rimligt för Kommissionen att agera för att hålla kunskapen om själva momssänkningen levande. Det skedde mot bakgrund av att röster hördes som menade att kunskapen om momssänkningen naturligen höll på att klinga av medan det var viktigt att hålla ett öga på effekten av

momssänkningen, dvs. att böcker och tidskrifter fortsatt är billiga.

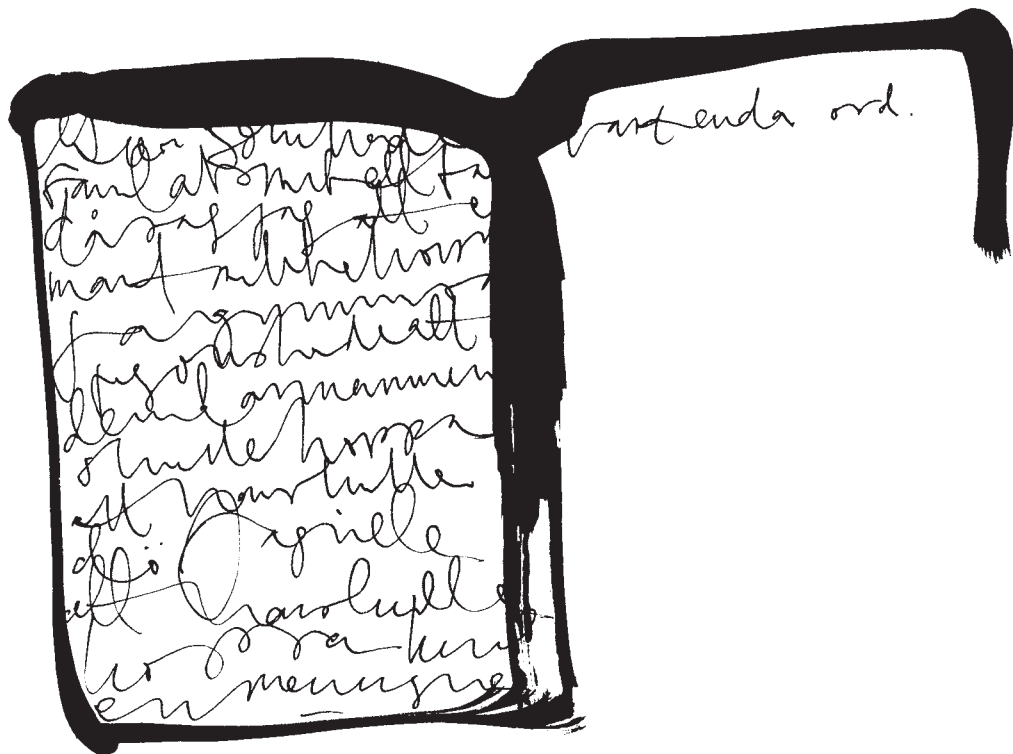
Bokpriskommissionen hävdade då, och hävdar fortsatt, att det ännu är för tidigt att i konsumentinformationen om bok- och tidskriftssektorerna släppa markeringen av den omständigheten att prisutvecklingen i stor utsträckning sannolikt är en frukt av den sänkta mervärdesskatten. Vi tror att detta moment i informationen bidrar till att hålla tillbaka tendenser till prisökningar.

Huvudansvaret för konsumentinformationen inom bok- och tidskriftsområdena måste ligga på branscherna själva. Det är här kanalerna finns för denna information. Det är också här den nödvändiga branschkännedomen finns – och där vinsterna av en fortsatt hög konsumentkunskap kan skördas i form av högre upplagesiffror etc. Vi har goda förhoppningar att branscherna fortsatt kommer att ta på sig detta ansvar efter de reaktioner som resp. bransch skriftligen redovisade till Kommissionen efter våra förfrågningar. Ansvariet rymmer utan tvekan klara utmaningar. Siffror från SOM-institutet (se nedan) indikerade redan 2002 att det fanns en bristande medvetenhet hos många om att det faktiskt har blivit billigare att köpa böcker och tidskrifter. Detta kombinerat med uppgiften att en sjundedel av befolkningen fortfarande är icke-läsare illustrerar utmaningens storlek. Vi återkommer senare till frågan om momssänkningens konsekvenser för läsandet.

Bokpriskommissionen har med sina mer begränsade möjligheter under årens lopp arbetat med olika instrument för att i enlighet med vårt uppdrag ge vårt bidrag till arbetet med att upprätthålla konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten.

Vi anser att ett moment i kunskapsspridningen utgörs av Kommissionens delrapporter. Den utformning som vi har valt att ge dem tycks ändamålsenlig och har givit rapporterna en uppmärksamhet utöver

vad som normalt följer av ett utredningsbetänkande. Upplagan av varje rapport är beräknad till 2000 ex. Ca hälften av dessa har distribuerats genom Kommissionens försorg och utan kostnad för mottagaren till bokhandlarna, folk- och länsbibliotek, universitets- och forskningsbibliotek, bokförlag, tidskriftssektorn, konsumentvägledare, folkbildningsförbund m.fl. Medias intresse för frågan är fortfarande påtaglig även om det inte har nått samma nivå som efter den första rapporten. Det är förstås också ett uttryck för att bok- och tidskriftsbranscherna hittills har uppvisat så goda resultat att media inte har funnit anledning till särskilda påpekanden.

Det välvilliga mottagandet av rapporterna måste nog också tillskrivas de tematiska artiklar som på

Kommissionens uppdrag har skrivits av fristående författare och som syftar till att belysa sakområdet från olika utgångspunkter. Vi fortsätter nu också den traditionen genom att i denna rapport inkludera fyra artiklar.

Som nämnts vill vi gärna belysa momssänkningens effekter inom ännu oredovisade delar av vårt uppdrag. Journalisten Hans Wigstrand tar i en artikel upp konsekvenserna på kartområdet. I en annan artikel följer Wigstrand upp den diskussion som Kommissionen stimulerade vid sitt senaste seminarium genom att redovisa hur tidskrifterna uppfattar situationen efter två år med lägre moms. Civilekonomen P. Jonas Sjögren, med förlags- och bokhandelserfarenhet, behandlar i sin artikel bokhandelns verkliga köp-

fest, den årliga rean. Den fjärde artikeln är ett bidrag från Erik Peurell vid Statens kulturråd och tar upp metoder och resultat angående läsvaneundersökningar.

Det förtjänar att betonas att artikelbidragen avspeglar författarnas synpunkter i frågorna. De syftar till att ge relief åt de områden som vi har att bevaka och bidra till debatt om dem.

Ett instrument som Kommissionen har prövat i arbetet med konsumentinformationen är utnyttjandet av seminarier. I tidigare rapporter har vi informerat om de seminarier som Bokpriskommissionen har arrangerat i december månad 2002 resp. 2003. Vi är nöjda med utfallet av dessa seminarier och kan se att de har spelat en viss roll i informationsarbetet. Enligt den gällande arbetsplanen för Bokpriskommissionen kommer nästa seminarium att äga rum i februari 2005 i anslutning till redovisningen av vår slutrapport och därmed utgöra en slutpunkt i vårt arbete.

I ett längre tidsperspektiv är det naturligt att själva momssänkningen kommer i bakgrunden och att konsumentinformationen fokuseras direkt på priserna, hur de utvecklas och hur konsumenterna kan jämföra priser för att kunna köpa så billiga böcker och tidskrifter som möjligt. I vår förra rapport redovisade vi vissa iakttagelser om vilka möjligheter som Internet representerar. Efter den genomgång av dessa möjligheter som gjordes vid ett av Kommissionens möten under våren 2004 finner vi anledning att återigen peka på detta betydelsefulla område. För de konsumenterna, som har möjlighet att koppla upp sig, representerar nätet utomordentliga möjligheter att kunna göra prisjämförelser och beställningar av böcker. Med vårt uppdrag är det viktigt att framhålla det angelägna i att konsumenterna blir medvetna om dessa möjligheter och utnyttjar dem. Vi återkommer till frågan i vår slutrapport.

Verka för att läsandet skall öka och breddas och redovisa effekterna av momssänkningen

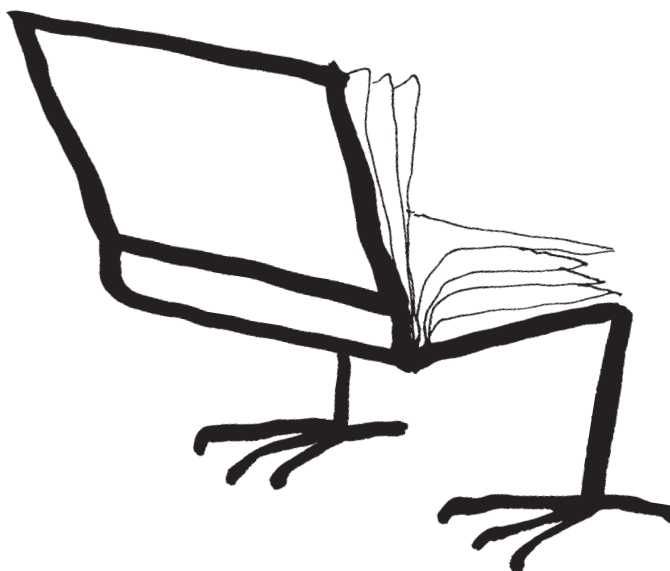
Bokpriskommissionens kultur- och litteraturpolitiska utmaning ligger i uppdraget att verka för att läsandet skall öka och breddas, och att kunna redovisa effekterna i dessa avseenden av momssänkningen.

För att kunna fullgöra den andra delen av detta uppdrag är vi i behov av statistiskt underlag för att kunna bedöma om den prissänkning som följer av momssänkningen och den uppmärksamhet som också kan antas följa av momsbeslutet leder till ökad och breddad läsning.

Frågan om läsandets utveckling följs i ett antal undersökningar. Sålunda har SCB träffat avtal med Nordicom och SOM-institutet, båda knutna till Göteborgs universitet, samt med Statens Kulturråd.

Nordicoms rapporter om bok- och tidskriftsläsningen i den digitala tidsåldern har vi och SCB utnyttjat för att ge en generell bild av läsandet och hur det har utvecklats i Sverige. I den senaste versionen av Nordicoms rapport, som täcker utvecklingen under perioden 1979–2003, görs också iakttagelser och kommentarer som rör de möjliga läseffekterna av momssänkingsbeslutet. Denna fråga hade redan berörts i studien *Läsa och bläddra*, Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1988–2002. Resultatet, som var att betrakta som mycket preliminärt, utnyttjade Kommissionen i sin tredje delrapport och redovisade vissa slutsatser om effekten av momssänkningen på läsningen. I den senaste versionen av SOM-undersökningen, som täcker perioden 1988–2003, redovisar institutet ett mer omfattande underlag i fråga om effekterna på både bok- och tidskriftsläsningen.

Nordicom- och SOM- rapporterna redovisas i sammanfattning i det följande i särskilda avsnitt. Rapporterna utgör Kommissionens huvudunderlag när det gäller att bedöma om inköp av böcker och

tidskrifter har förändrats och i vilken utsträckning läsandet i Sverige har påverkats av momssänkningen. Vi återkommer till detta under avsnittet där vi redovisar våra iakttagelser och slutsatser.

Vi kan här notera att de nämnda rapporterna från Nordicom och SOM-institutet, enligt det avtal som SCB har träffat med dem, fullföljer och avslutar statistikunderlaget från dessa institutioner. Materialet utgör därmed också ett centralt underlag till den kulturpolitiska redovisningen i vår slutrapport.

Vi räknar dock med att detta underlag inför slutrapporten skall kunna kompletteras i vissa delar.

Som vi tidigare har berättat har Kommissionen engagerat forskningen i fråga om momssänkningens litteraturpolitiska konsekvenser. För att komplettera den bild som statistiken kan ge har Kommissionen under våren 2003 träffat en överenskommelse med företagsekonomiska institutionen vid Stockholms Universitet om forskning när det gäller moms-sänkningen och dess konsekvenser för läsningen.

Kommissionen är fortlöpande i kontakt med projektet, som redovisar sitt arbete kontinuerligt i form av skriftlig eller muntlig rapportering till Kommissionens möten. Vi räknar med att erhålla en slutredovisning under hösten 2004. Den kommer alltså att utgöra ett kompletterande underlag till Kommissionens slutrapport i februari 2005.

Som vi har påpekat i tidigare rapporter utgör bok- och tidskriftsbranschernas eget engagemang i läsfrämjandet den bästa garanten för ett fortsatt arbete med att nå nya läsargrupper. De reaktioner som vi har fått från branscherna på Kommissionens skriftliga propåer i det avseendet inger förhoppningar.

Ett stort problem är förstås att studier pekar på att 12–15 procent, eller en sjundedel av Sveriges befolkning, aldrig läser. Möjligheten att nå denna grupp är en utmaning. Vi återkommer till den frågan när vi närmare analyserar det underlag om lärsituationen som vi nu har till vårt förfogande. I detta sammanhang bör dock nämnas de kontakter som Kommissio-

nen har haft med det arbete som pågår inom den fackliga rörelsen för att nå grupper med särskilt svag läsprofil. Vi räknar med att kunna redovisa vissa uppgifter om det arbetet i vår slutrapport.

Sammanfattning av iakttagelserna för utvecklingen fram till slutet av år 2003

Tyngdpunkten i Bokpriskommissionens femte delrapport ligger givetvis i redovisningen av moms-sänkningens effekter till våren 2004. För att ge relief åt den redovisningen och också ge en bild av hur genomslaget har utvecklats över tiden vill vi översiktligt erinra om de iakttagelser som vi kunde göra två år efter momssänkningen och som presenterades i Kommissionens fjärde delrapport.

Iakttagelserna och slutsatserna bekräftade i stort den bild som vi hade redovisat i tidigare rapporter.

När det gällde all svenskutgiven litteratur (se tidigare kommentar rörande begreppet ”allmänlitteratur”), omfattande skön-, barn- och facklitteratur (inkl. kurslitteratur) som sålts över bokhandeln och bokklubbarna, motsvarade prissänkningarna sammantaget inte fullt ut genomslaget av momssänkningen. Det fattades minst någon procentenhet. Att det gjorde det berodde huvudsakligen på resultatet inom bokhandeln. Utfallet för bokklubbarna bedömdes kunna ligga mycket nära ”idealresultatet”.

Bokhandelsresultatet tycktes i sin tur i första hand bero på prisutvecklingen i fråga om facklitteraturen. Skön- och barnlitteraturen uppvisade siffror som väl eller nära motsvarade momsgenomslaget.

Priserna på den svenskutgivna litteratur som sålts i varuhus, dagligvarubutiker och kiosker hade ökat mer än den allmänna prisutvecklingen i samhället. Från det mönstret avvek nätbokhandelns bokförsäljning. Här hade priserna under det senaste året till och med sänkts.

Som nämnts innehöll den fjärde delrapporten för första gången uppgifter om utvecklingen av priserna

på kurslitteraturen inom universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning. Mätförutsättningen medgav inga bedömningar om vilken betydelse momssänkningen hade fått på detta område men visade att priserna under det senaste året i stort hade följt den allmänna prisutvecklingen.

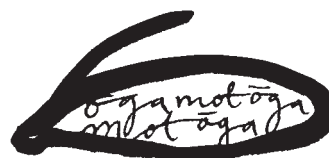
När det gällde tidskriftsområdet bekräftades bilden från tidigare analystillfällen. Momssänkningen hade inte fullt ut slagit igenom. Det fattades ett antal procentenheter. Resultaten för familje- och damtidningar liksom för tidskrifter inom områdena idrott, motion och friluftsliv var liksom tidigare bättre än för andra tidskrifter och i fråga om familje- och damtidningar mycket nära fullt genomslag av momssänkningen. Resultaten för datortidskrifter, tidskrifter för ekonomi, teknik, hobby och foto, serietidningar och motortidningar var fortfarande klart sämre.

Vi konstaterade att försäljningen av böcker (uppgiften avser inte kurslitteratur) och tidskrifter fortsatt låg på en hög nivå även om den kraftiga ökningen året efter beslutet att sänka momsen hade klingat av.

Till den fjärde rapporten förelåg inget nytt underlag rörande momssänkningens effekter på läsningens omfattning och bredd. Här hänvisade vi till de resultat som vi hade presenterat i den tredje delrapporten.

Sammanfattning av iakttagelserna för utvecklingen från 2001 till sommaren 2004

När det gäller den skön-, barn och facklitteratur som sålts över bokhandeln och bokklubbarna motsvarade prissänkningarna inte fullt ut genomslaget av momssänkningen. Det fattas minst 2-3 procentenheter. Det sammantagna resultatet är huvudsakligen baserat på utfallet inom bokhandeln. Utfallet för bokklubbarna kan ligga mycket nära ”idealresultatet”. Prisutveck-

lingen under de senaste 18 månaderna är i stort en avspiegling av utvecklingen av priserna hos bokförlagen gentemot återförsäljarna.

Utfallet av prisutvecklingen på facklitteraturen tycks starkt ha påverkat resultaten för bokhandeln liksom för samtliga andra försäljningskanaler, dvs. bokklubbarna, varuhusen, dagligvarubutikerna, kioskerna och nätbokhandeln. När det gäller sistnämnda försäljningskanal uppvisar facklitteraturen sjunkande priser men sänkningen är här mindre än för andra litteraturkategorier. Siffrorna för skön- och barnlitteraturen i bokhandeln och hos bokklubbarna är nu liksom tidigare sådana att resultatet kan motsvara momsgenomslaget med undantag för prisutvecklingen av barnlitteraturen hos bokklubbarna.

I sin analys av möjliga orsaker bakom denna utveckling pekar Kommissionen på att en mindre priskänslighet hos köparna av facklitteratur kan vara

en förklaring. En annan förklaring kan vara att priserna på kurslitteratur möjligen har utvecklats mindre förmånligt till följd av minskad marknad och att detta har en inverkan på slutresultatet. Men det kan också vara andra faktorer än de nämnda som spelar in.

Priserna på den skön- och barnlitteratur som under de senaste åren har sålts genom å ena sidan varuhusen, dagligvarubutikerna och kioskerna och å andra sidan genom nätbokhandeln uppvisar helt olika utveckling. Medan de förstnämnda försäljningskanalerna redovisar prisökningar som kraftigt överstiger den allmänna prisutvecklingen i samhället går priserna i nätbokhandeln den rakt motsatta vägen. Kommissionen redovisar synpunkter på vad som kan ligga bakom denna iakttagelse.

Genomslaget för momssänkningen på tidskriftsområdet följer tidigare redovisat mönster. Det fattas dock minst 5 procentenheter denna gång för att man

skall kunna tala om fullt genomslag av momssänkningen. Bäst resultat finner vi för familje- och damtidningar liksom för tidskrifter inom områdena idrott, motion och friluftsliv medan vi på den sämre halvan återfinner tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto, datortidskrifter och serietidningar. För vissa av tidskrifterna inom denna grupp tycks hela vinsten för konsumenten nu ha ebbat ut och prisnivåerna närmar sig läget före momssänkningen. I Kommissionens analys av situationen pekar vi på bl.a. portokostnadernas och annonsmarknadens utveckling men också på faktorer som varierande engagemang för uppföljning av momssänkingsbeslutet och mindre priskänslighet hos köpare av vissa specialtidskrifter m.m.

Vi konstaterar att försäljningen av böcker (se ovan vad som sagts om kurslitteratur) och tidskrifter ligger på en fortsatt hög nivå även om den kraftiga ökningen året efter beslutet att sänka momsens nu har planat ut. Vår bedömning är att den höga försäljningen beror på att momssänkningen och dess effekter på priserna fortsätter att spela en roll för konsumenternas benägenhet att köpa böcker och tidskrifter.

På basis av nytt underlag från läsvaneundersökningar kan Kommissionen bekräfta de preliminära iakttagelser som presenterats i en tidigare rapport, nämligen att momssänkningen har lett till en ökning på höjden men inte på bredden. Tidigare läsare läser något mer, medan de som inte läser inte har påverkats alls av prisförändringarna. Inte heller de grundläggande sociala och könsbundna läsmönstren tycks ha påverkats. Vi menar också att det är för tidigt att fastställa om den ökade läsningen hos dem som redan läste kommer att kvarstå. Kulturvanor, inklusive läsvanor, förändras långsamt.

Prisutveckling på böcker och tidskrifter

SCB:s rapport till Bokpriskommissionen, "Effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter", återges delvis i det följande. Den fullständiga redovisningen finns på SCB:s webbplats www.scb.se

Drygt två år efter momssänkningen, i den femte rapport, presenteras SCB:s resultat över prisutvecklingen på böcker och tidskrifter mellan år 2001 och april 2004. Prisutvecklingen mellan 2002 och 2003 för kurslitteratur vid universitet/högskolor och komvuxgymnasier presenterades i föregående rapport (finns här med i bilaga). Vidare redovisas omsättningsutvecklingen för bok-, pappers- och tidskriftshandeln mellan 1997 och april 2004. Nya data från SOM-INSTITUTET och NORDICOM-Sverige finns med i den här rapporten. De undersökningarna är underlag för att bedöma om inköp av böcker och tidskrifter förändrats och i vilken utsträckning läsandet i Sverige har påverkats av moms-sänkningen.

Ytterligare en rapport, den sjätte och sista, kommer SCB att presentera i februari 2005. I den rapporten redovisas prisutvecklingen på böcker och tidskrifter för perioden 2001–2004 (kurslitteratur 2002–2004). Som ett komplement till prisutvecklingen för böcker och tidskrifter kommer SCB, med de möjligheter statistiken ger, att följa ekonomisk utveckling för företag som framställer och säljer böcker och tidskrifter under perioden 1997–2002. För läsandet kommer enligt plan inget nytt att redovisas från SOM-institutet och Nordicom-Sverige i den sista rapporten.

Samtliga rapporter finns tillgängliga på SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms

Sammanfattande kommentarer

Prisutvecklingen på böcker

Prissänkningarna på böcker når inte målet

Bokpriserna har totalt sett inte haft den prisutveckling som motiverats av momssänkningen på böcker. Det står nu klart vid SCB:s femte redovisning av bokprisernas utveckling sedan momssänkningen trädde i kraft den 1 januari 2002. Efter ytterligare en tidsperiod har bilden av prisförändringarna nu blivit tydligare. Införandet av en förfinad metod bekräftar och förstärker också bilden av de prishöjningar som i SCB:s föregående rapport uppmätts och redovisats tidigare för perioden 2002–2003. SCB fortsätter att följa prisutvecklingen under 2004 och redovisar utvecklingen för helåret 2004 jämfört med 2003 i slutet av februari 2005.

Totalt för hela perioden, mellan 2001 och fram till april 2004, har priserna på böcker i Sverige sjunkit med $7,1 \pm 2,1$ procent vilket ska jämföras med den inflationsjusterade momssänkningen (IJM) som motsvarar en prissänkning på 11,6 procent. För beskrivning av begreppet IJM se resonemang på *sid 17*. Även med hänsyn tagen till osäkerhetstalen¹ fattas det minst två procentenheter för att IJM-målet skulle ha nåtts.

Bokpriserna sänktes markant mellan 2001 och 2002 och kan om hänsyn tas till osäkerhetstalet då ha sjunkit i nivå med IJM. Året efter, mellan 2002 och 2003, steg bokpriserna klart mer än konsumentpriserna generellt i Sverige. Det senaste året sammantaget för alla försäljningskanaler, mellan april 2003 och april 2004, har det uppmätts en prisökning på 0,8 procent men den är inte statistiskt säkerställd.

Det är facklitteraturen totalt sett, för samtliga återförsäljare sammantaget, som sjunkit minst i pris. Mellan 2001 och april 2004 saknas det åtminstone

¹ Osäkerhetstal är ett uttryck för den variabilitet i resultaten som uppstår på grund av urval.

fem procentenheter. Skön- och barnlitteraturen kan ha nått målet, om hänsyn tas till osäkerhetstalen.

Kraftigt sänkta priser i nätbokhandeln det senaste året

Nätbokhandeln avviker från det generella mönstret genom att kraftigt ha sänkt priserna det senaste året. Priserna i nätbokhandeln har mellan april 2003 och april 2004 sjunkit med $12,0 \pm 2,4$ procent. Konsumentpriserna generellt i Sverige steg med 0,1 procent.

Hos varuhus/dagligvarubutiker/kiosker har priserna på böcker sedan 2002 och fram till april 2004 stigit i pris med $9,3 \pm 3,4$ procent, betydligt mer än KPI-ökningen på 2,0 procent.

Priserna hos bokklubbarna har totalt sett mellan 2001 och april 2004 sjunkit med $8,1 \pm 3,0$ procent. Med hänsyn tagen till osäkerhetstalet når bokklubbarna inte IJM-målet fullt ut. Hos bokklubbarna är det prissänkningarna på barnböcker som är mindre än de förväntade medan prissänkningarna på skön- och facklitteratur med hänsyn till osäkerhetstalen kan ligga i nivå med IJM.

Priserna på böcker i bokhandeln har sedan 2001 och fram till april 2004 sammantaget över genrer sjunkit i pris med $6,2 \pm 3,3$ procent. Jämfört med IJM som för hela perioden motsvarar en prissänkning på 11,6 procent har priserna därmed inte sjunkit i nivå med förväntningarna. Prisökningarna på facklitteratur mellan 2002 och 2003 är en viktig förklaring till att bokhandeln inte når prissänkningensmålet. Prissänkningarna på skönlitteratur och barnlitteratur ligger i stort sett i nivå med IJM.

SCB har till denna redovisning ytterligare kunnat förfina prisjämförelserna för böcker i bokhandel och nätbokhandel. (Urvalen av böcker i bokhandel och nätbokhandel är identiska.) Sedan april 2002 har SCB med stöd av Kungliga biblioteket samlat in uppgifter om egenskaper hos böckerna i urvalen för bokhandel och nätbokhandel. I linje med vad SCB aviserat i tidi-

gare rapporter har SCB förfinat metoden som fått bättre tillförlitlighet genom att bland annat ta hänsyn till fler kvalitativa egenskaper och förändringen av desamma mellan olika år. De uppmätta prisförändringarna mellan 2002 och 2003 har nu justerats med hänsyn till förändringarna av ett större antal egenskaper än tidigare. De redovisade prisförändringarna i den här rapporten är därmed säkrare än tidigare.

Konsumentprisförändringarna i bokhandeln och nätbokhandeln jämförs även med förlagsprisförändringarna för samma urval av böcker. Förlagens försäljningspriser motsvarar inköpspriser för detaljhandeln (före eventuella rabatter). Förlagspriserna har mellan 2002 och april 2004 totalt ökat med 8,8 procent. Bokhandels priser har ökat ungefär lika mycket, med 8,2 procent, medan nätbokhandels priser sjunkit med 10,8 procent.

Prisutvecklingen på tidskrifter

SCB har följt prisutvecklingen på tidskrifter mellan oktober 2001 och april 2004. Priserna på tidskrifter vilka berörs av momssänkningen (tidskrifter, lösnummer och abonnemang) har sjunkit med $5,9 \pm 0,9$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen under samma period som tidskriftspriserna har mätts motsvarar en prissänkning med 11,9 procent, vilket innebär att prissänkningensmålet IJM inte alls nås. Prisförändringarna varierar mellan olika tidskriftskategorier men efter SCB:s senaste prismätning framgår att ingen av tidskriftskategorierna når prissänkningensmålet fullt ut.

Momssänkningens inverkan på prisutvecklingen

Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter bör ställas i relation till momssänkningen, och även till allmän prisutveckling för varor och tjänster mellan de tidsperioder som jämförelserna avser. SCB redovisar här hur en sådan jämförelse har gjorts.

Mervärdesskatten på böcker och tidskrifter sänktes den 1 januari 2002 från 25 till 6 procent. Allt annat lika innebär detta en sänkning av prisnivån med 15,2 procent ($1 - 1,06/1,25$).

För perioden 2001 till april 2004 så förväntas en momssänkning på 15,2 procent leda till en sänkning av priserna med $1,042^{2*}1,001^{3*}(1 - 0,152) = 0,884$. Detta motsvarar en sänkning med (1–0,884), det vill säga 11,6 procent. Vi kallar detta för den *inflationsjusterade momssänkningen (IJM)*. En prissänkning på den nivån är vad man kan förvänta sig för perioden 2001 till april 2004, om bok- och tidskriftsbranschernas aktörer har en genomsnittlig kostnadsökning, som motsvarar KPI generellt samt en oförändrad marginal per såld bok.

Omsättningsutveckling för böcker och tidskrifter inom detaljhandeln

Omsättningen inom bok-, pappers- och tidningshandeln (branschgrupp enligt Svensk näringsgrensindelning, SNI 5247) har ökat något sedan 2001. Under 2002 tog försäljningen fart och omsättningen steg med 15 procent jämfört med året innan. Omsättningen fortsatte att öka under de två första månaderna 2003 men planade därefter ut. För helåret 2003 jämfört med 2002 sjönk omsättningen med 2,3 procent. De fyra första månaderna 2004 visar en omsättning som är 8 procent lägre än motsvarande period 2003.

Läsandet i Sverige

Nya uppgifter avseende 2003 har till den här rapporten erhållits från SOM-institutet och Nordicom-Sverige.

² KPI medeltal januari – december 2003 jämfört med KPI medeltal januari – december 2001.

³ KPI medeltal januari – april 2004 jämfört med KPI medeltal januari – april 2003.

Inget uppenbart samband mellan momssänkning och bokläsning

I SOM-institutets nya rapport 2003 framkommer att man inte kan påvisa något uppenbart samband mellan sänkningen av bokmomsen den 1 januari 2002 och en breddning av bokläsandet till nya grupper. Andelen som säger sig läsa böcker över huvud taget har inte ökat under de senaste 15 åren, snarare minskat. Däremot syns en tydlig förskjutning från sporadiskt läsande till ofta-läsande. Det är dock svårt att ur årliga mätningar kunna utläsa den önskade effekten under en så kort tidsperiod som kommissionens mandatperiod – det tar betydligt längre tid att säkerställa sådana förändringar med tanke på den relativa långsamhet vad gäller förändringar i människors vardagsliv och livssituation, enligt Nordicom-Sverige.

Uppgång i skönlitteraturläsningen, nedgång i läsningen av fackböcker

I *Mediebarometern 2003* framkommer att drygt en tredjedel (35 procent) av svenska folket uppger att de har läst böcker en vanlig dag. 87 procent av bokläsarna säger att de läst böcker för nöjes skull och 17 procent att de läst för arbetet eller skolan. I ”nöjesläsningen” dominerar läsning av skönlitteratur och i den tidsserie som mäter ”nöjesläsningen” kan en ökning noteras under senare år – 10 procentenheter sedan 1996 – samtidigt som läsningen för arbetet/skolan minskar – minskningen omfattar 15 procentenheter för samma tidsperiod. I båda fallen är trenden särskilt tydlig bland barn och ungdomar. Den viktiga trenden vad gäller facklitteratur är också märkbar bland högutbildade.

Nedgången i läsningen av facklitteratur kan till stora delar förklaras av att det i dag sker en omfattande läsning av material, som är att hänföra till facklitteratur och läromedel, på datorskärmen (internet) på bekostnad av läsning av tryckt facklitteratur, säger Nordicom-

Sverige. Det finns i deras undersökning Mediebarometern resultat som visar en tydlig koppling mellan internetanvändning och facklitteraturläsning.

Den uppgång som gäller läsningen av skönlitteratur kan huvudsakligen förklaras av faktorer som sänkt bokmoms, ökad tillgänglighet för bokinköp samt nya försäljningsställen, pocketbokens expansion, läskampanjer, skolsatsningar och globala mediesuccéer. Vad gäller de ungas ökade läsning av skönlitteratur är det till exempel säkerligen riktigt att tala om en Harry Potter-effekt, fortsätter Nordicom-Sverige.

De grundläggande mönstren i bokläsningen är dock i stort sett de samma i dag som för tjugo år sedan; högutbildade läser mer än lågutbildade, kvinnor mer än män, flickor mer än pojkar. Någon utjämning att tala om här kan inte fastställas.

Kvinnor är storläsare

Storläsarna, som uppger att de ofta läser böcker återfinns bland kvinnor, bland högutbildade, bland boende i storstad samt i åldrarna 30–59 år. Bland de äldsta läsarna, 70–85 år redovisades en kraftig ökning från 2002 till 2003 av andelen som läser ofta; 32 procent, som uppgav att de ofta läste böcker år 2002, har ökat till hela 42 procent 2003. Även bland de yngsta läsarna, 15–19 år har andelen ofta-läsare ökat med 10 procentenheter från 29 procent 2002 till 39 procent 2003.

Ointresserade lockas inte av sänkta priser

Att en prissänkning främst lockar intresserade konsumenter och inte de som är ointresserade är inget unikt fenomen för böcker och tidskrifter, menar SOM-institutet.

Både år 2002 och 2003 svarade 56 procent av kvinnorna och drygt 40 procent av männen att moms-sänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Samtidigt uppgav 17 procent 2002 och hela 23 procent 2003 att de inte hade någon uppfattning i frågan.

Genre och innehåll viktiga faktorer för bokköpare

Hela 95 procent anser att typ av innehåll/genre är det absolut viktigaste när man köper en bok. Därefter kommer bokens handling som 91 procent anger som viktigt. Priset är viktigt för 57 procent av bokköparna.

Totalt sett är det enligt *SOM-undersökningen 2003* en tredjedel av befolkningen (33 procent) som inte brukar köpa böcker. Betydligt fler män än kvinnor anger att de inte brukar köpa böcker (43 mot 24 procent).

Möjliga orsaker till att man inte läser böcker

Av de läsare som läser ofta tror 28 procent enligt *SOM-undersökningen 2003*, att orsaken till att inte läsa, går att finna i bristande läskunnighet medan endast 14 procent av icke-läsarna tror på just den orsaken. Att böcker är för dyra tror 60 procent av kvinnorna och 43 procent av männen kan vara orsak till att man inte läser böcker. Att tiden inte räcker till tror 74 procent kan var anledning till att inte läsa böcker. En orsak som alla tre kategorierna av läsare är ganska ense om, är att många hellre tittar på TV än läser böcker; icke-läsare 83 procent, sporadiska läsare 92 procent och storläsarna 95 procent.

TV-tittandet dominerar

Enligt Nordicoms *Läsning av populär- och fack-tidskrifter i den digitala tidsåldern 1997–2003* är TV-tittandet idag den enskilt, utan konkurrens, dominerande fritidsaktiviteten. Trots det förändrade medielandskapet med sina elektroniska medier har boken och tidningen fortfarande år 2003 en stark ställning i människors mediedag.

Veckopressens upplagor

Den traditionella veckopressens upplagor minskade i betydande omfattning under perioden 1970–1995 rapporteras i Nordicoms *Läsning av populär- och fack-tidskrifter i den digitala tidsåldern 1997–2003*. Sedan mitten av 1990-talet synes dock en stabilise-

ring ha inträtt med en total upplagesiffra kring 1,5 miljoner exemplar per vecka. I dagsläget är det även möjligt att tala om en svagt uppåtgående kurva.

Tidskriftsköpare

Uppåt 60 procent av det svenska folket köper tidskrifter någon gång ibland enligt *SOM-undersökningen 2003*. En dryg fjärdedel gör det aldrig och omkring 15 procent gör det ofta. Mellan 2002 och 2003 skedde en liten ökning av andelen som köper tidskrifter. Kvinnor köpte mer tidskrifter än män. 2003 var det 17 procent av kvinnorna och 13 procent av männen som ofta köpte tidskrifter.

76 procent ansåg år 2003 att de varken köpte mer eller mindre tidskrifter än tidigare. År 2002 var det 71 procent som ansåg att deras inköp av tidskrifter var oförändrade. De flesta ansåg inte heller att deras läsning förändrats. Det är många fler som anser att deras köp har minskat 2003 (15 procent) än det är som anser att deras köp har ökat (9 procent).

Läsning av vecko-/månadstidningar

När det gäller läsningen av vecko-/månadstidningar kan man konstatera att det under perioden 1999–2003 skedde stora förändringar, främst från och med årsskiftet 2001–2002. Då ökade andelen frekventa läsare med 14 procentenheter från 36 till 50 procent. Året därefter gick andelen läsare tillbaka något enligt *SOM-undersökningen 2003* men var kvar på en högre nivå än 2000. Detta kan tolkas som en direkt effekt av momsänkningen som därefter planar ut men ändå stannar vid en högre nivå 2003 än tidigare år. Totalt sett, under hela femårsperioden 1999–2003 har läsningen av vecko-/månadstidningar ökat bland dem som läser ofta från 32 till 45 procent samtidigt som andelen sporadiska läsare har sjunkit från 47 till 40 procent.

En ökad läsning bland de yngsta, det vill säga 9 till 14-åringarna, noteras under de senaste åren för

vecko-/månadstidningar på samma sätt som för skönlitteratur som inkluderar barn- och ungdomsböcker. Det handlar med andra ord om förströelsemedier.

Läsning av special-/facktidskrifter

Under hela perioden 1999–2003 har det skett små förändringar vad gäller läsning av special-/facktidskrifter. Andelen icke-läsare ökade något från 27 till 32 procent och andelen som läser ofta har ökat från 23 till 25 procent. Mellan åren 2001–2002 sker dock även här ett brott i trenden. Efter vad som tycks vara en långsam nedgång i andelen frekventa läsare av special-/facktidskrifter från 23 procent 1999 till 19 procent 2001 hoppar andelen frekventa läsare upp till 27 procent 2002. Därefter går andelen frekventa läsare ner med två procentenheter 2003.

Läsandet av special-/facktidskrifter uppvisar inte samma mönster som läsandet av vecko-/månadstidningar. Under de senaste fem åren har andelen frekventa läsare av special-/facktidskrifter bara ökat marginellt samtidigt som andelen sporadiska läsare gradvis har minskat. Effekten av momsänkningen är mindre och har i stort sett helt klingat av 2003.

Läsning av tryckta medier en genomsnittlig vecka

Andelen i befolkningen som läser de tryckta medierna bok, vecko- och månadstidningar samt special- och facktidskrifter har sjunkit något mellan åren 2001 och 2003.

SCB:s uppdrag

Riksdagen biföll den 12 december 2001 regeringens proposition om sänkt skattesats vid omsättning av böcker, tidskrifter med mera⁴ från 25 till 6 procent.

⁴ Sänkt skattesats tillämpas för omsättning av böcker, broschyrer, häften och liknande alster, tidningar och tidskrifter, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor.

Sänkningen trädde i kraft den 1 januari 2002. Regeringen anförde också i den propositionen vikten av att en sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter.

Regeringen tillsatte en kommission för bokprisfrågor (Bokpriskommissionen) med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten. I kommissionens uppdrag ingår även att redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten.

SCB har fått i uppdrag att förse kommissionen med relevant underlag i enlighet med SCB:s offert av den 21 december 2001 med förändring den 25 juni 2002 samt offerten avseende prismätningar på kurslitteratur av den 16 maj 2002. Uppdraget innebär i huvudsak att mäta prisutvecklingen på böcker och tidskrifter under perioden 2001–2004. Som ett komplement till prisutvecklingen för böcker och tidskrifter ska SCB, med de möjligheter statistiken ger, följa ekonomisk utveckling för företag som framställer och säljer böcker och tidskrifter under perioden 1997–2002. Nordicom-Sverige och SOM-institutet har årligen levererat underlag till SCB om läsandet av böcker och tidskrifter inför rapporteringarna i augusti 2002–2004. SCB ställde frågor i SCB:s omnibuss 2002 om konsumenternas upplevelse av pris-sänkningen på böcker och tidskrifter och eventuella förändrade inköp efter momssänkningen. Därutöver har relevant information från andra undersökningar som SCB och andra gör också infogats i rapporterna.

Rapportering till Kulturdepartementet och kommissionen för bokprisfrågor sker totalt sex gånger, i augusti och januari år 2002–2005 (sista rapporten i februari 2005). Prismätningarna på kurslitteratur rapporteras även till Utbildningsdepartementet i januari 2004 och februari 2005.

Prisutveckling för böcker och tidskrifter

SCB:s uppgift är att följa prisutvecklingen på böcker och tidskrifter mellan 2001 och 2004. I denna rapport presenteras prisförändringarna mellan 2001 och april 2004, 2002 och april 2004 och mellan april 2003 och april 2004. SCB:s uppdrag är att prismäta all litteratur av kommersiell betydelse som är utgiven av svenska förlag.⁵ I föregående rapport använde SCB uttrycket allmänlitteratur för att beteckna detta. Begreppet allmänlitteratur används inom bokbranschen i en snävare bemärkelse och vi har därför valt att från och med denna rapport i stället skriva svenskutgiven litteratur.

Inför fastställande av metodik och praktiskt tillvägagångssätt har referenspersoner och fokusgrupper med deltagare från bokbranschen medverkat. Synpunkter inhämtas också löpande från olika branschföreträdare.

Prismätningar genomförs två gånger per år, under april och oktober månad, för litteratur i bokhandel och nätbokhandel samt i varuhus/dagligvarubutik/kiosk. Prisförändringar hos bokklubbar följs genom bokklubbarnas medlemstidningar. För de retroaktiva prisjämförelserna mellan 2001 och 2002 använde SCB bokhandelskedjornas butikskataloger och bokklubbarnas medlemstidningar. För kurslitteratur görs särskilda prismätningar under augusti månad, år 2002–2004, i bokhandlar samt via nätbokhandels sajter.

För tidskrifter prismäts lösnummer- och abonnemangspriser två gånger per år, i april och oktober månad år 2001–2004.

Prisförändringarna på böcker och tidskrifter ställs i relation till den allmänna prisutvecklingen i Sverige enligt konsumentprisindex (KPI).

⁵ Även kurslitteratur på olika utbildningsnivåer ska ingå i förhållande till deras andel av den totala utgivningen.

Prisutveckling för böcker

Resultaten av prismätningarna på böcker hos samtliga återförsäljare åskådliggörs nedan i *tabell 2.1–2.2*. De resultat som redovisas är prisutvecklingen i konsumentled under hela perioden 2001 till april 2004 samt uppdelad på perioderna 2001–2002, 2002–2003 och april 2003–april 2004.

Prisutvecklingen för böcker i bokhandel och nätbokhandel jämförs även med förlagsprisutvecklingen på samma urval av böcker, se *tabell 2.4*. Förlagspriserna motsvarar detaljhandelns inköpspriser (före eventuella rabatter). En prisförändring i förlagsled kan ge upphov till motsvarande prisförändring hos återförsäljare av böcker.

Resultat – böcker

Sedan momssänkningen genomfördes – perioden 2001–april 2004

För att följa den totala prisutvecklingen på böcker från 2001/2002 till april 2004 räknas den senaste periodens resultat samman med tidigare resultat från 2001 till 2003. I den totala prisförändringen för pe-

rioden 2001–april 2004, se *tabell 2.1*, är samtliga kanaler inräknade. Prisförändringen redovisas även för respektive försäljningskanal och mätperiod i *tabell 2.3*.

Vad gäller perioden mellan 2001 och april 2004 kan följande resultat redovisas:

- Priserna på böcker sammantaget har sjunkit med $7,1 \pm 2,1$ procent.
- Priserna på böcker i bokhandel har sjunkit med $6,2 \pm 3,3$ procent.
- Priserna på böcker i bokklubbar har sjunkit med $8,1 \pm 3,0$ procent.
- IJM motsvarar under samma period en sänkning med 11,6 procent.

För *samtliga försäljningskanaler* sammanvägt har det under hela perioden 2001– april 2004, skett en prissänkning på böcker med $7,1 \pm 2,1$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen, IJM, motiverar en prissänkning med 11,6 procent. Det fattas minst två procentenheter för att IJM-målet skulle ha nåtts. För samtliga försäljningskanaler kan den sammanvägda prissänkningen på skönlitteratur, med $10,4 \pm 2,9$ procent och den sammanvägda prissänkningen

Tabell 2.1 Prisutveckling för böcker i samtliga försäljningskanaler samt totalt 2001–april 2004. Procentuell förändring samt osäkerhetstal

	Skön	Barn	Fack	Totalt	IJM/KPI-förändring
Samtliga försäljningskanaler 01/apr 04⁶	$-10,4 \pm 2,9$	$-10,0 \pm 4,4$	$-2,7 \pm 3,7$	$-7,1 \pm 2,1$	$-11,6$
Bokhandel 01/april 04	$-11,0 \pm 5,0$	$-11,7 \pm 7,0$	$-0,2 \pm 5,2$	$-6,2 \pm 3,3$	$-11,6$
Bokklubbar 01/april 04	$-10,1 \pm 3,6$	$-5,9 \pm 4,9$	$-6,2 \pm 6,5$	$-8,1 \pm 3,0$	$-11,6$
Källa: SCB					

⁶ Mellan 2001 och 2002 ingår bokhandel och bokklubb. Nätbokhandel och varuhus samt dagligvarubutik/kiosk ingår från och med 2002 och framåt.

på barnlitteratur med $10,0 \pm 4,4$ procent, med hänsyn tagen till osäkerhetstalen, vara i nivå med IJM-målet. Facklitteraturen har en mindre sänkning med $2,7 \pm 3,7$ procent och uppnår inte alls IJM-målet. Det saknas minst fem procentenheter. Se *tabell 2.1* ovan.

För *böcker i bokhandeln*⁷ har det under hela perioden 2001–april 2004 skett en prissänkning med $6,2 \pm 3,3$ procent. Totalt sett har således priserna i bokhandeln inte sjunkit i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. För böcker i bokhandeln är prisförändringen på facklitteratur den främsta förklaringen till att böcker i bokhandeln inte nått prissänkingsmålet (IJM). Facklitteraturen har sjunkit i pris med $0,2 \pm 5,2$ procent och det är säkerställt att prissänkningarna på facklitteratur⁸ inte alls nått ner till den förväntade prissänkingsnivån. Differensen är även med beaktande av osäkerhetstalet minst sex procentenheter. Sedan 2001 har skön- och barnlitteratur hos bokhandeln sjunkit i pris med $11,0 \pm 5,0$ respektive $11,7 \pm 7,0$ procent och kan i stort sett ligga i nivå med IJM, $-11,6$ procent. Se *tabell 2.1* ovan.

*Bokklubbspriserna*⁹ har totalt, för samtliga genrer, sänkts med $8,1 \pm 3,0$ procent under perioden 2001–april 2004. Även med hänsyn tagen till osäkerhetstalen har priserna inte sjunkit fullt ut i nivå med IJM. Hos *bokklubbarna* har skön- och facklitteratur sjunkit i pris med $10,1 \pm 3,6$ procent respektive $6,2 \pm 6,5$

procent och kan med hänsyn tagen till osäkerhetstalen ha nått IJM-målet. Barnlitteraturen som sedan år 2001 sjunkit i pris med $5,9 \pm 4,9$ procent har däremot inte nått IJM-målet.

Sedan prismätningarna inleddes för samtliga återförsäljare – perioden 2002– april 2004

SCB har utöver i bokhandel och hos bokklubbar mätt priser på böcker i nätbokhandel, varuhus och i dagligvarubutik/kiosk sedan 2002.

Vad gäller perioden 2002–april 2004 kan följande resultat redovisas:

- Priserna på böcker sammantaget har ökat med $6,2 \pm 1,9$ procent.
- Priserna på böcker i bokhandel har ökat med $8,2 \pm 3,1$ procent.
- Priserna på böcker i bokklubbar har ökat med $2,8 \pm 2,8$ procent.
- Priserna på böcker i nätbokhandel har sjunkit med $10,8 \pm 2,9$ procent.
- Priserna på böcker i varuhus/dagligvarubutik/kiosk har ökat med $9,3 \pm 3,4$ procent.
- KPI har under samma period ökat med 2,0 procent.

För *samtliga försäljningskanaler* sammanvägt har det mellan 2002 och april 2004 skett en prisökning på böcker med $6,2 \pm 1,9$ procent. Konsumentpriserna (KPI) steg med 2,0 procent under samma period. Det

⁷ För böcker i bokhandel och nätbokhandel används från och med denna rapport en förfinad metod för kvalitetsjusteringar, så kallad hedonisk regression. Tidigare redovisade resultat för bokhandel och nätbokhandel för perioden 2002–2003 har härvid räknats om.

⁸ I begreppet facklitteratur ryms alla svensktutgivna böcker under aktuell tidsperiod som varken är skön- eller barnlitteratur. Memoarer och biografier är klassade som skönlitteratur. Facklitteratur för barn tillhör kategorin barnlitteratur.

⁹ I Bokpriskommissionens direktiv framgår att staten har som mål att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. SCB har bland annat därför valt att väga titlar lika. Det innebär att alla titlar inom respektive litteraturgenre och bokklubb har samma tyngd/betydelse i beräkningen oavsett om de svarar för en stor eller liten del av bokklubbens omsättning. Några bokklubbar har framfört önskemål om att böckerna i deras medlemstidningar skall viktas efter ekonomisk betydelse, eftersom huvudboken utgör den största delen av bokklubbarnas försäljning. Denna synpunkt har beaktats såtillvida att vi här presenterar resultatet av en alternativ beräkning där huvudboken har beaktats separat och där hänsyn tagits till den del av omsättningen som huvudboken utgör samt dess genre. Se också den tekniska rapporten, *avsnitt 5.1.1*. Enligt denna beräkning har priserna sammantaget för skön-, barn- och facklitteratur sjunkit med 10,7 procent under perioden 2001–april 2004 (skönlitteratur: $-13,7$ procent, barnlitteratur: $-0,1$ procent och facklitteratur: $-7,8$ procent. Osäkerhetstalen för dessa alternativa resultat är högst så stora som de i huvudberäkningen (se *tabell 2.1*).

Tabell 2.2 Prisutveckling för böcker i samtliga försäljningskanaler samt totalt 2002– april 2004. Procentuell förändring samt osäkerhetstal

	Skön	Barn	Fack	Totalt	IJM/KPI-förändring ^{10a}
Samtliga försäljningskanaler					
02/apr 04	+4,9 ± 2,7	+2,5 ± 4,0	+9,1 ± 3,5	+6,2 ± 1,9	+2,0
Bokhandel					
02/april 04	+5,3 ± 4,8	+3,1 ± 6,6	+12,5 ± 5,0	+8,2 ± 3,1	+2,0
Bokklubbar					
02/april 04	+2,6 ± 3,2	+0,8 ± 3,8	+3,9 ± 5,9	+2,8 ± 2,8	+2,0
Nätbokhandel					
02/april 04	-16,1 ± 3,5	-18,2 ± 4,5	-7,5 ± 4,3	-10,8 ± 2,9	+2,0
Varuhus/Daglig-varubutik/ kiosk					
02/april 04	+9,5 ± 3,6	+5,3 ± 7,7	+14,7 ± 10,1	+9,3 ± 3,4	+2,0
Källa: SCB					

är tydligt att prisökningarna på böcker varit klart större än den allmänna prisutvecklingen i Sverige. Priserna på barnlitteratur har ökat med $2,5 \pm 4,0$ och kan med hänsyn tagen till osäkerhetstalet ligga i nivå med KPI-ökningen. Skön- och facklitteraturen har ökat i pris med $4,9 \pm 2,7$ respektive $9,1 \pm 3,5$ vilket är mer än och – för facklitteraturen – betydligt mer än KPI.

Böcker i *bokhandeln* har ökat i pris med $8,2 \pm 3,1$ procent vilket är minst tre procentenheter mer än KPI. Det är främst facklitteraturen som bidrar till denna prishöjning^{10b}. Skön- och barnlitteraturen kan ligga i i nivå med KPI-förändringen om hänsyn tas till osäkerhetstalen.

Bokklubbarnas prisförändringar är totalt $2,8 \pm 2,8$

procent. Samtliga genrer kan ha prisförändringar som ligger i nivå med KPI-förändringen om hänsyn tas till osäkerhetstalen. Barnlitteraturen har den lägsta prisökningen på $0,8 \pm 3,8$ procent, att jämföra med KPI-förändringen på 2,0 procent.

Böcker i *nätbokhandel* har mellan 2002 och april 2004 i stället sjunkit i pris och det med hela $10,8 \pm 2,9$ procent. Barnlitteratur har sjunkit i pris med $18,2 \pm 4,5$ procent, skönlitteratur har sjunkit med $16,1 \pm 3,5$ procent och facklitteratur har sjunkit med $7,5 \pm 4,3$ procent. Jämfört med andra återförsäljares prisökningar har således priserna på böcker i nätbokhandeln ur konsumenternas perspektiv haft en mycket gynnsam utveckling.

^{10a} KPI-förändring +2,0 i tabellen motsvarar KPI-medeltal för januari–december 2003 jämfört med KPI-medeltal för januari–december 2002 länkat med KPI-medeltal för januari–april 2004 jämfört med januari–april 2003.

^{10b} Facklitteratur är en heterogen bokkategori och innehåller såväl breda titlar för massmarknaden som högt specialiserad litteratur. t.ex. kurslitteratur. SCB har undersökt om det finns skillnader mellan olika delar av marknaden. För tidsperioden 2002–2003 har kategorin skolböcker (titlar som används på grundskole- och gymnasienivå) specialstuderats. Skolböcker utgör cirka 10 procent av all facklitteratur i urvalet. Om dessa exkluderas blir prisutvecklingen 0,5 procentenheter lägre än den redovisade. Skillnaden är inte statistiskt signifikant.

Priserna på böcker i *varuhus/dagligvarubutik/kiosk* steg med $9,3 \pm 3,4$ procent mellan 2002 och april 2004. Det är betydligt mer än KPI som ökat med 2,0 procent under samma period. Skönlitteraturen ökade i

pris med $9,5 \pm 3,6$, facklitteraturen ökade med $14,7 \pm 10,1$ procent och barnlitteratur ökade med $5,3 \pm 7,7$ procent. Prisförändringarna på barnlitteratur kan ligga i nivå med KPI om hänsyn tas till osäkerhetstalen.

Tabell 2.3 Prisutveckling för böcker i samtliga försäljningskanaler uppdelat på samtliga prismätta tidsperioder. Procentuell förändring samt osäkerhetstal

	Skön	Barn	Fack	Totalt	IJM/KPI-förändring ¹¹
Samtliga försäljningskanaler 01/02¹²	-14,6 ± 1,1	-12,2 ± 1,8	-10,8 ± 1,4	-12,6 ± 0,8	-13,4
Samtliga försäljningskanaler 02/03	+4,1 ± 1,5	+3,8 ± 2,5	+7,2 ± 2,0	+5,3 ± 1,1	+1,9
Samtliga försäljningskanaler apr03/apr 04	+0,7 ± 2,2	-1,2 ± 3,1	+1,8 ± 2,8	+0,8 ± 1,6	+0,1
Bokhandel 01/02	-15,5 ± 1,5	-14,4 ± 2,2	-11,3 ± 1,6	-13,3 ± 1,0	-13,4
Bokhandel 02/03	+5,6 ± 2,6	+5,5 ± 4,1	+10,4 ± 2,9	+7,8 ± 1,8	+1,9
Bokhandel april 03/april 04	-0,4 ± 4,0	-2,3 ± 5,2	+1,9 ± 4,1	+0,4 ± 2,5	+0,1
Bokklubbar 01/02	-12,4 ± 1,6	-6,6 ± 3,1	-9,7 ± 2,9	-10,6 ± 1,1	-13,4
Bokklubbar 02/03	+2,2 ± 1,9	+0,3 ± 2,0	+0,2 ± 2,7	+1,0 ± 1,4	+1,9
Bokklubbar april 03/april 04	+0,4 ± 2,6	+0,5 ± 3,2	+3,7 ± 5,2	+1,8 ± 2,4	+0,1
Nätbokhandel 02/03	-2,7 ± 2,0	-2,4 ± 2,7	+3,6 ± 2,5	+1,4 ± 1,7	+1,9
Nätbokhandel april 03/april 04	-13,8 ± 2,9	-16,2 ± 3,6	-10,7 ± 3,5	-12,0 ± 2,4	+0,1
Varuhus/Dagligvarubutik/Kiosk 02/03	+3,6 ± 1,9	+4,0 ± 4,5	+4,1 ± 5,3	+3,8 ± 1,8	+1,9
Varuhus/Dagligvarubutik/Kiosk april 03/april 04	+5,6 ± 3,1	+1,2 ± 6,2	+10,2 ± 8,6	+5,2 ± 2,9	+0,1

Källa: SCB

¹¹ KPI-förändringen motsvarar KPI medeltal för aktuell period jämfört med samma period ett år tidigare.

¹² Mellan 2001–2002 ingår bokhandel och bokklubb. Nätbokhandeln och varuhus samt dagligvarubutik/kiosk ingår från och med 2002 och framåt.

Prisutveckling för böcker i samtliga försäljningskanaler och prismätta tidsperioder

I tabellen nedan presenteras resultaten för respektive återförsäljare och samtliga tidsperioder mellan 2001 och april 2004.

Det senaste året – april 2003–april 2004

Vad gäller det senaste året, mellan *april 2003 och april 2004*, kan följande resultat redovisas:

- Priserna på böcker sammantaget har ökat med 0,8 ± 1,6 procent.
- Priserna på böcker i bokhandel har ökat med 0,4 ± 2,5 procent.
- Priserna på böcker i bokklubbar har ökat med 1,8 ± 2,4 procent.
- Priserna på böcker i nätbokhandel har sjunkit med 12,0 ± 2,4 procent.
- Priserna på böcker i varuhus/dagligvarubutik/kiosk har stigit med 5,2 ± 2,9 procent.
- KPI ökade med 0,1 procent.

Mellan april 2003 och april 2004, kan prisförändringarna *sammantaget för samtliga återförsäljare* samt hos *bokhandeln* och *bokklubbar* med hänsyn tagen till osäkerhetstalen ligga i nivå med KPI-förändringen. Noterbart är att *nätbokhandelns* prisutveckling markant avviker från den generella prisutvecklingen med en prissänkning på 12,0 ± 2,4, samtidigt som KPI ökat med 0,1 procent. Prismätningen för nätbokhandeln bygger på samma titelurval som för bokhandeln. I *varuhus/dagligvarubutik/kiosk* har priserna ökat med 5,2 ± 2,9 procent.

Jämförelse mellan förlags- och konsumentpriser 2002–april 2004

För bokurvalen i bokhandel och nätbokhandel har SCB som ett komplement till prisutvecklingen i konsumentled även beräknat utvecklingen av förlagens priser (fpriser, exklusive moms) mellan 2002 och april

Tabell 2.4 Jämförelse mellan priser i förlagsled och konsumentpriser hos bokhandel respektive nätbokhandel

	Skön	Barn	Fack	Samtliga
Förlagen (F-priser)				
02/apr 04	+5,8	+3,4	+13,3	+8,8
Bokhandel				
02/apr 04	+5,3	+3,1	+12,5	+8,2
Nätbokhandel				
02/ apr 04	-16,1	-18,2	-7,5	-10,8
Förlagen (F-priser) 02/03				
02/03	+4,4	+5,5	+10,0	+7,2
Bokhandel 02/03				
02/03	+5,6	+5,5	+10,4	+7,8
Nätbokhandel 02/03				
02/03	-2,7	-2,4	+3,6	+1,4
Förlagen (F-priser) apr 03/apr 04				
apr 03/apr 04	+1,3	-2,0	+3,0	+1,5
Bokhandel apr 03/apr 04				
apr 03/apr 04	-0,4	-2,3	+1,9	+0,4
Nätbokhandel apr 03/apr 04				
apr 03/apr 04	-13,8	-16,2	-10,7	-12,0
Källa: SCB				

2004. Förlagspriserna motsvarar detaljhandelns köpspriser (före eventuella rabatter). En prisförändring i förlagsled kan ge upphov till motsvarande prisförändring hos återförsäljare av böcker.

I *tabell 2.4* nedan redovisas en jämförelse mellan priser i förlagsled (f-priser) och konsumentpriser i bokhandel och nätbokhandel.

Skillnaderna mellan aktörerna har en förhållandevis liten urvalsosäkerhet tack vare att de bygger på samma titelurval. Av tabellen ovan framgår att bokhandelns prisökningar i huvudsak följt förlagens prisökningar även om prisutvecklingen skiljer sig något åt för olika genrer. I nätbokhandeln har priserna i det stora hela sjunkit rejält och gått stick i stäv med förlagens prishöjningar.

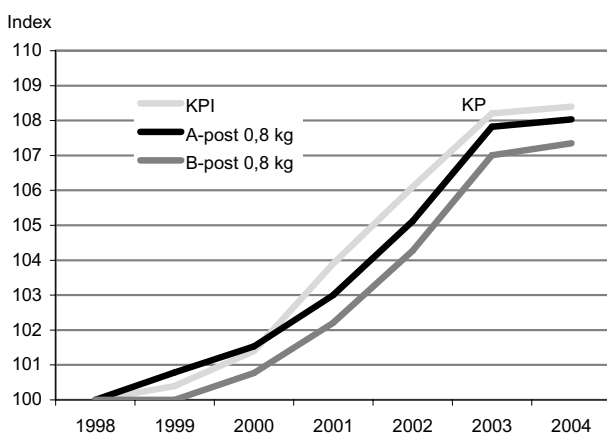
Portopriser för bokklubbar och nätbokhandlar

Som en bakgrund till prisförändringarna för bokklubbar och nätbokhandlar redovisas här den generella portoprisutvecklingen, som är en väsentlig del av dessa försäljningskanalers kostnadsbild. Enskilda företag kan ha särskilda avtal eller överenskommelser som gör att deras portoprisutveckling skiljer sig från den här redovisade.

Enligt samtal med företrädare i branschen är vanligt förekommande bokförsändelser sorterade respektive osorterade brev samt brev 800 gram och brev/paket 1,25 kg. SCB har jämfört priserna för dessa försändelse-typer enligt Postens officiella prislista för företag och sammanställt prisförändringarna i diagrammet nedan för åren 1998–april 2004. Postens portopriser följer i stort sett samma prisutveckling oavsett viktclass vilket gör att vi nöjt oss med att redovisa den ena av vikt-klasserna i diagrammen.

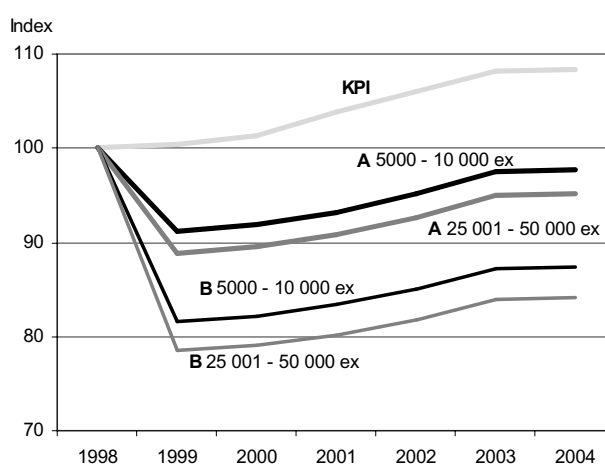
Prisförändringen för osorterade brev är något mindre än KPI-förändringen under åren 1998–april 2004.

Diagram 2.1 Osorterad brevsändning, riks, A- resp B-post, 0,8 kg i jämförelse med KPI-utvecklingen i Sverige år 1998–april 2004

Källa: Posten, SCB

Diagram 2.2 Sorterad brevsändning, riks, A- respektive B-post, 1,25 kg i jämförelse med KPI-utvecklingen i Sverige år 1998–april 2004

Källa: Posten, SCB

Under perioden har portopriserna för osorterade brev ökat med cirka åtta procent medan KPI har ökat med drygt åtta procent.

Portot för de brev som sorteras före inlämning har blivit billigare sedan år 1998. Brevförsändelserna har sjunkit i pris med mellan två och 16 procent. KPI har under samma period ökat med drygt åtta procent.

Perioden efter att momssänkningen på böcker och tidskrifter trädde i kraft, mellan år 2001 och april 2004, har de officiella portopriserna för såväl osorterad som sorterad brevsändning stigit med cirka fem procent. KPI har under samma period ökat med drygt fyra procent.

Tillvägångssätt – böcker år 2002–2004

Hur urvalet tas fram och prisförändringar beräknas finns mer utförligt beskrivet i den tekniska rapporten för samtliga prismätta försäljningskanaler.

Bokhandeln

Prismätning av totalt 1 000 svenskutgivna boktitlar per tillfälle genomförs i april och oktober 2002–2004 i 51 bokhandlar tillhörande fyra bokhandelskedjor och ett antal fristående butiker. I genomsnitt prismäter SCB cirka 150 titlar per butik vid varje tillfälle. För varje prismätningssomgång görs nya titelurval. Titlarna är valda ur BTJ Seelig AB:s titelregister och med utgivningstidpunkt under innevarande och föregående år.

Prisutvecklingen beräknas genom att medelpriser för ett år jämförs med medelpriser för året innan. Hänsyn tas härvid till den genomsnittliga kvalitetskillnaden mellan titlarna enligt en – från och med denna rapport – förfinad statistisk modell (hedonisk regression). Värdet av denna skillnad skattas och den råa medelprisförändringen korrigeras, genrevis, för skillnadens prisseffekt.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris per titel inom bokhandelskedja.
2. Medelpris per titel över alla bokhandlar.
3. Medelpris för samtliga titlar inom genren (skön, barn, fack).
4. Korrigering för genomsnittlig kvalitetskillnad. Skattning av prisutveckling för vår respektive höst erhålls per genre.
5. Prisutveckling för alla genrer beräknas med genrevikter som beräknats med hjälp av uppgifter från bokhandeln.
6. Sammanvägning mellan första och andra halvårets prisförändring, med hjälp av omsättningsuppgifter för respektive period (rean borträknad).

Nätbokhandeln

Prismätningar hos nätbokhandlar genomförs på samma urval av titlar som i bokhandeln. De nätbokhandlar som prismäts har alla egenskapen att vara Sverige-baserade och väl sorterade, det vill säga de saluför tit-

lar utgivna av svenska förlag samt inom alla kategorier.

Samma beräkningsprincip som för bokhandeln tillämpas. Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpriser per titel. I medelpriset ingår även fraktkostnaden.
2. Medelpris för samtliga titlar inom genren (skön, barn, fack).
3. Korrigering för genomsnittlig kvalitetskillnad. Skattning av prisutveckling för vår respektive höst erhålls per genre.
4. Prisutveckling för alla genrer beräknas med genrevikter som beräknats med hjälp av uppgifter från nätbokhandeln.
5. Sammanvägning mellan första och andra halvårets prisförändring, med hjälp av omsättningsuppgifter för respektive period (rean borträknad).

Varuhus

Titeluppsättning och pris varierar inte nämnvärt mellan försäljningsställena inom en och samma varuhuskedja. Därför har det varit möjligt att begränsa antalet undersökta försäljningsställen till en per kedja. Totalt prismäter SCB böcker hos tre varuhuskedjor. Urvalet av titlar för prismätning är dragna utifrån den population av titlar som respektive varuhuskedja saluför. Antalet prismätta titlar är cirka 300 per varuhuskedja, det vill säga 900 totalt, varav cirka 500–600 återfinns vid butiksbesök.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser)
2. Medelpris för genre
3. Prisutveckling för böcker i varuhus (prisförändring över genrer har viktats samman med hjälp av antalet observerade titlar inom respektive genre).
4. Sammanvägning mellan första och andra halvåret med hjälp av omsättningsuppgifter för respektive period (rean borträknad).

Dagligvarubutik/kiosk

Vid prismätning i dagligvarubutik och kiosk har samtliga titlar som observerats hos aktuella försäljningsställen prismätts. Alla förekommande titlar är pocketböcker. Prismätningen har genomförts hos två företagskedjor med enhetlig prissättning över alla försäljningsställen. Därmed är det möjligt att begränsa prismätningen till tre försäljningsställen totalt. Antalet prisobservationer totalt är cirka 300.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för grupper av böcker (uppdelade på antal sidor) inom kedja.
2. Medelpris för alla grupper tillsammans inom kedja.
3. Prisutveckling för kedja totalt.
4. Total prisutveckling (sammanvägning görs med hjälp av kedjornas totala omsättning för böcker i kronor).
5. Sammanvägning av första och andra halvåret har gjorts med lika vikt.

Bokklubbar

I prismätningen för bokklubbar ingår de 14 största bokklubbarna i Sverige (sedan år 2003 har en bokklubb tillkommit). Prisjämförelse görs mellan titlar i bokklubbarnas medlemstidningar.

Pris som är förknippat med villkor eller motprestation utesluts (till exempel pris som gäller när man har varit medlem en viss tid eller redan gjort ett visst antal inköp).

Prisutvecklingen beräknas genom att medelpriser för ett år jämförs med medelpriser året innan. Böcker inom samma bokklubb jämförs med varandra. Böcker med samma genre, bandtyp, sidantal och illustrationer enligt färg och bild delas in i grupper (kvalitetsklasser). Gruppindelningen syftar till att få så homogena grupper som möjligt för prisjämförelser mellan åren.

I varje bokklubb beräknas medelpriser för respektive grupp och tidsperiod (helår eller januari–april beroende på SCB:s redovisningstillfälle till Bokpris-kommissionen). I medelpriset ingår även bokklubbens expeditionsavgift. Expeditionsavgiften divideras med det antal böcker som medlemmarna i genomsnitt köper per beställningstillfälle.

Gruppernas medelpriser vägs samman till medelpriser per genre för varje bokklubb. Med hjälp av medelpriserna beräknas prisförändringar för respektive bokklubb per genre.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpriser per grupp i varje bokklubb.
2. Medelpriser per genre i varje bokklubb.
3. Prisförändring per genre i varje bokklubb mellan år/period (till exempel 2001 och 2002).
4. Prisförändring per genre i bokklubbar sammantaget, sammanvägt med ledning av antalet observerade titlar för respektive genre och medlemsantalet i respektive bokklubb.
5. Prisförändring totalt för bokklubbar. Prisförändring över genre viktas samman med ledning av antalet observerade titlar inom respektive genre.

Prisutveckling för tidskrifter 2001–april 2004

Prisutvecklingen avser en sammanvägning av lösnúmerpriser och abonnemangspriser¹³. Avvikelserna mellan lösnúmerprisernas och abonnemangsprisernas genomsnittliga utveckling redovisas inte här. Kategoriseringen av tidskrifterna grundas på en indelning av Tidningsstatistik AB men är modifierad av SCB så att en viss tidskrift endast ingår i en kategori.

¹³ Tidskrifter med liten omsättning ingår ej i urvalet.

Tabell 2.5 Tidskrifternas prisutveckling oktober 2001– april 2004, efter kategori

Tidskriftskategori	Prisförändring okt 01–okt 02	Prisförändring okt 02–okt 03	Prisförändring okt 03–apr 04	Prisförändring okt 01–apr 04
Familje- och damtidningar	-11,9 ± 1,1	+1,4 ± 0,4	+2,1 ± 0,3	-8,9 ± 1,2
Hem, bostad, trädgård	-9,6 ± 0,7	+2,6 ± 0,4	+2,8 ± 0,8	-4,7 ± 1,1
Ekonomi, teknik, hobby, foto	-6,9 ± 1,1	+4,6 ± 1,9	+2,5 ± 0,5	-0,1 ± 2,3
Idrott, motion, friluftsliv	-11,2 ± 0,8	+2,3 ± 0,6	+2,1 ± 0,4	-7,3 ± 1,1
Datortidskrifter	-6,6 ± 0,9	+4,5 ± 0,8	+1,9 ± 0,6	-0,5 ± 1,4
Motor	-10,0 ± 0,8	+4,6 ± 0,6	+2,2 ± 0,5	-3,8 ± 1,2
Serietidningar	-9,4 ± 0,7	+4,7 ± 1,0	+3,8 ± 0,4	-1,5 ± 1,3
Övriga tidskrifter	-8,6 ± 0,7	+1,8 ± 0,6	+2,6 ± 0,4	-4,6 ± 1,1
Totalt momssänkta tidskrifter	-10,3 ± 0,7	+2,4 ± 0,5	+2,4 ± 0,2	-5,9 ± 0,9
Ej momssänkta tidskrifter ¹⁴	+4,4 ± 0,8	-1,1 ± 2,0	±0,0 ± 0,0	+3,3 ± 2,2
Dagstidningar enligt KPI	+3,4	+2,2	+1,2	+7,0
IJM / KPI-förändring ¹⁵	-13,2	+1,3	+0,2	-11,9

Källa: SCB

Resultat för tidskrifter oktober 2001–april 2004

Prisförändringen för tidskrifter, totalt 117 stycken varav 112 är momssänkta, presenteras nedan i *tabell 2.4*.

De tidskrifter som berörts av momssänkningen har sammantaget inte alls genomfört prissänkningar i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen (IJM). Tidskrifterna har under perioden oktober 2001–april 2004 i genomsnitt sjunkit i pris med 5,9 ± 0,9 procent. IJM beräknas under samma period till 11,9 procent. Tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto samt datortidskrifter uppvisar de minsta prissänkningarna. Familje- och damtidningar samt tidskrifter för idrott, motion och friluftsliv har de största prissänkningarna men inte heller de når ner

till IJM-målet. Det förekommer variationer vad gäller prisförändringarna inom enskilda tidskriftskategorier.

Under den senaste mätperioden för tidskrifter (mellan oktober 2003 och april 2004) har priserna stigit med i genomsnitt 2,4 ± 0,2 procent samtidigt som konsumentpriserna generellt i Sverige under samma period har stigit med 0,2 procent. Serietidningar har stigit mest i pris.

De tidskrifter som berörts av momssänkningen har ökat mer än dagstidningspriserna. Dagstidningar, som redan innan 2002 hade en momssats på sex procent, ökade i pris med 7,0 procent mellan oktober 2001 och april 2004. Vid en jämförelse mellan dagstidningars prisökning på 7,0 procent och tidskrifternas prissänkning på 5,9 ± 0,9 under samma period, måste hänsyn tas till momssänkningen för tidskrifter på 15,2

¹⁴ Vissa tidskrifter berördes inte av momssänkningen den 1 januari 2002. Det kunde till exempel bero på att de redan tidigare hade sex procents moms eller var momsbefriade, som kulturtidskrifter och medlemstidskrifter med flera. Vissa tidningar, som till exempel annonstidningar, är fortfarande belagda med 25 procents moms.

¹⁵ KPI-förändring avser perioden oktober 2002 till oktober 2003 samt oktober 2003 till april 2004.

procent. Justerat för denna momssänkning motsvarar tidskrifternas prissänkning på $5,9 \pm 0,9$ procent en prisökning på 11,0 procent¹⁶ under perioden. Denna prisökning är jämförbar med dagstidningarnas prisökning på 7,0 procent under samma period.

De officiella portopriserna på försändelser som tidskrifterna betalar för att nå ut till prenumeranterna har ökat de senaste åren. A-postförsändelser har ökat i pris med 19 procent mellan 2001 och april 2004 och B-postförsändelser har ökat med drygt 10 procent. KPI steg under samma period med drygt fyra procent, se *diagram 2.4*.

Portoprisutveckling tidskrifter

Som en bakgrund till prisförändringarna för tidskrifter redovisas här den generella portoprisutvecklingen, som är en väsentlig del av tidskrifternas kostnadsbild. Enskilda företag kan ha särskilda avtal eller överenskommelser som gör att deras portoprisutveckling skiljer sig från den här redovisade. Tidskrifter med utgivning varje vecka skickas med A-post och tidskrifter som har månadsvis utgivning skickas med B-post, enligt uppgift från Sveriges Tidskrifter.

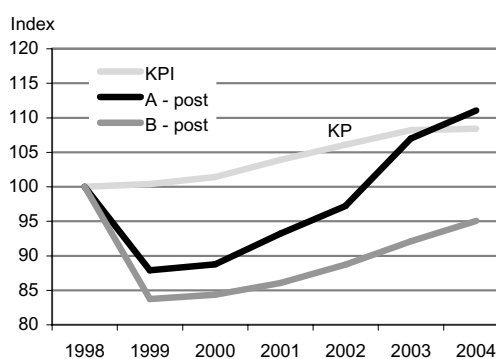
Posttidningar Riks

Konsumentpriserna i Sverige (KPI) har ökat med drygt åtta procent under perioden 1998–april 2004. Portopriserna för tidskrifter som skickas med A-post har samma period ökat med drygt 11 procent medan B-postförsändelserna sjunkit i pris med nästan 5 procent.

Under perioden från det att momssänkningen på tidskrifter trädde i kraft, år 2001–april 2004, har portopriserna för tidskriftsförsändelser ökat mer än

¹⁶ Momssänkningen är 15,2 procent, vilket motsvarar en prisnivå på (100-15,2) dvs 84,8 procent efter sänkningen. Den observerade prissänkningen för tidskrifter är 5,9 procent, vilket motsvarar en prisnivå på (100-5,9) dvs 94,1 procent. Skillnaden mellan dessa prisnivåer; 84,8 och 94,1 procent, motsvarar en prishöjning med $(94,1-84,8)/84,8 = 0,1096$ eller 11,0 procent.

Diagram 2.4 Prisutvecklingen för posttidningssändningar, A-respektive B-post i jämförelse med KPI-utvecklingen åren 1998–april 2004

Källa: Posten, SCB

KPI. Priserna på A-postförsändelser har sedan år 2001 stigit med 19 procent och B-postförsändelser med drygt 10 procent samtidigt som KPI ökat med drygt fyra procent.

Tillvägagångssätt – tidskrifter

Urvalet är gjort så att de tidskrifter som är omsättningsmässigt störst inkluderas, 117 tidskrifter ingår i beräkningarna.

Såväl lösnummer- som abonnemangspris (distributionssätt) beaktas var för sig. Vid alla genomsnittsberäkningar används uppgifter om tidskriftens försäljningsintäkter, som i de flesta fall hämtas från Tidningsstatistik AB.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Prisförändringen beräknas för varje distributionsätt och tidskrift var för sig.
2. Genomsnittlig förändring beräknas för samtliga tidskrifter för ett visst distributionsätt.
3. Genomsnittlig prisförändring beräknas för båda distributionsätten tillsammans.

Ekonomisk utveckling i bok- och tidskriftsbranschen

Som ett komplement till prisutvecklingen för böcker och tidskrifter ska SCB, med de möjligheter statistiken ger, följa ekonomisk utveckling för företag som framställer och säljer böcker och tidskrifter under perioden 1997–2002. Den ekonomiska utvecklingen följs i termer av intäkter, kostnader och lönsamhet för aktuella branscher och kommer att redovisas i februari 2005.

Läsandets utveckling

En sammanfattning

Sedan SCB:s tredje rapport har nya uppgifter erhållits från SOM-INSTITUTET¹⁷ och NORDICOM-Sverige¹⁸. Här nedan ingår av SCB utvalda delar av analyserna vilka gjorts på uppdrag av SCB för Bokpris-kommissionens räkning.

I tidigare rapporter har SCB låtit resultat från andra undersökningar som rör läsande finnas med i kapitel 4. Samtliga rapporter finns tillgängliga på www.scb.se/bokmoms

Positiva trender men mönster bekräftas

Överlag råder flera positiva trender för både bok- och veckotidningsläsning i Sverige. Men man ser fortfarande att arbetare och lågutbildade läser veckotidningar medan högutbildade och de med akademiska yrken läser böcker. Att läsandet har ökat 2003 menar SOM-institutet 2003 innebär framför allt en ökning på höjden och inte en ökning på bredden. Med detta menas att läsningen inte har spridit sig till dem som inte har vana av att läsa vare sig böcker eller tidskrifter. Bok- och tidskriftskonsumenter, som också kan antas haft störst intresse av att följa debatten

¹⁷ SOM-undersökningarna år 2002 och 2003.

¹⁸ Undersökningen Mediabarometern.

kring momssänkningen, har däremot ökat sin konsumtion ytterligare.

Uppgång i skönlitteraturläsningen, nedgång i läsningen av fackböcker

I *Mediebarometern 2003* framkommer att drygt en tredjedel (35 procent) av svenska folket uppger att de har läst böcker en vanlig dag. 87 procent av bokläsarna säger att de läst böcker för nöjes skull och 17 procent att de läst för arbetet eller skolan. I ”nöjesläsningen” dominerar läsning av skönlitteratur och i den tidsserie som mäter ”nöjesläsningen” kan en ökning noteras under senare år – 10 procentenheter sedan 1996 – samtidigt som läsningen för arbetet/skolan minskar – minskningen omfattar 15 procentenheter för samma tidsperiod. I båda fallen är trenden särskilt tydlig bland barn och ungdomar. Den viktiga trenden vad gäller facklitteratur är också märkbar bland högutbildade.

Nedgången i läsningen av facklitteratur kan till stora delar förklaras av att det i dag sker en omfattande läsning av material, som är att hänföra till facklitteratur och läromedel, på datorskärmen (internet) på bekostnad av läsning av tryckt facklitteratur, säger Nordicom-Sverige. Det finns i deras undersökning *Mediebarometern* resultat som visar en tydlig koppling mellan internetanvändning och facklitteraturläsning.

Den uppgång som gäller läsningen av skönlitteratur kan huvudsakligen förklaras av faktorer som sänkt bokmoms, ökad tillgänglighet för bokinköp samt nya försäljningsställen, pocketbokens expansion, läskampanjer, skolsatsningar och globala mediesuccéer. Vad gäller de ungas ökade läsning av skönlitteratur är det till exempel säkerligen riktigt att tala om en Harry Potter-effekt, fortsätter Nordicom-Sverige.

De grundläggande mönstren i bokläsningen är dock i stort sett de samma i dag som för tjugo år sedan;

högutbildade läser mer än lågutbildade, kvinnor mer än män, flickor mer än pojkar. Någon utjämning att tala om här kan inte fastställas.

Åsikter om momsänkningens inverkan på bokläsandet

I *SOM-undersökningen* svarade 56 procent av kvinnorna och drygt 40 procent av männen både år 2002 och 2003 att momsänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Samtidigt uppger 17 procent 2002 och 23 procent 2003 att de inte har någon uppfattning i frågan.

År 2002 hade priset på böcker sjunkit med 13 procent jämfört med året innan (SCB 2003). Samma år ansåg 69 procent enligt SOM-institutet att människor skulle köpa mer böcker om de vore billigare. Detta kombinerat med att 17 procent inte hade någon uppfattning om frågor som rör momsänkningen år 2002 tydde på en bristande medvetenhet hos en del av befolkningen om att det faktiskt hade blivit billigare att köpa böcker och tidskrifter. Omkring 10–15 procent av befolkningen verkar vara icke-läsare. Så är det nu och så har det sett ut sedan 1988.

Genre och innehåll viktiga faktorer vid bokköp

Hela 95 procent anser i *SOM-undersökningen 2003* att typ av innehåll/genre är det absolut viktigaste när man köper en bok. Därefter kommer bokens handling som 91 procent anger som viktigt samt rekommendationer från vänner, 73 procent. Författaren till boken är viktig för 69 procent och priset för 57 procent. Att boken är nytkommen är av underordnad betydelse; endast 10 procent tycker att det är viktigt. Mindre viktigt är också eventuella litterära pris 16 procent, bokens omslag 17 procent samt bästsäljarlistor 24 procent. Baksidestexten är viktig för kvinnor men inte av lika stor vikt för män, 60 procent jämfört med männens 39 procent.

Författaren är viktigare för äldre bokköpare än för yngre; 83 procent av 60–69-åringar och 89 procent av 70–85-åringarna tycker att författaren är viktig. Bokens omslag däremot, som för större delen av bokköparna är ganska oviktigt, är viktigt för de yngre köparna. Hela 32 procent av 15–19-åringarna och 27 procent av 20–29-åringarna anser att omslaget är viktigt.

Recensionerna är av större betydelse för högutbildade och för bokköpare i storstad än för övriga köpare. Av samtliga tillfrågade anser 39 procent att recensionerna är av betydelse vid bokköp medan 53 procent av högutbildade och 46 procent av storstadsborna anser detsamma. De äldsta, de högutbildade, akademikerna/de högre tjänstemännen samt storstadsborna anser även att eventuella litterära pris har fem till sex procentenheters större inverkan på deras bokköp än vad det har på samtliga köpare.

En tredjedel av befolkningen köper inte böcker

Totalt sett är det, enligt *SOM-undersökningen 2003*, en tredjedel av befolkningen (33 procent) som inte brukar köpa böcker. Här följer det vid det här laget gamla välkända mönster. Betydligt fler män än kvinnor anger att de inte brukar köpa böcker (43 mot 24 procent). Andelen som inte brukar köpa böcker sjunker gradvis med utbildningsnivå från 54 procent av de lågutbildade till 10 procent av de högutbildade. Det är 45 procent bland arbetare, 35 procent bland företagare, 23 procent bland tjänstemän och 11 procent bland akademiker/högre tjänstemän som inte brukar köpa böcker. Bland de som bor på mindre tätort och ren landsbygd är det omkring 40 procent som inte brukar köpa böcker medan det i stad/större tätort och storstad är 26–28 procent som anger detsamma.

Ointresserade lockas inte av prissäskning

Att en prissäskning främst lockar intresserade konsumenter och inte dem som är ointresserade är inget

unik fenomen för böcker och tidskrifter, menar SOM-institutet (jfr Mesak & Clelland 1979.). För att locka till läsning handlar det snarare om format, innehåll och genre. Läsande och vanan därav går från vecko- /månadstidningar, till tidskrifter, till pocketböcker och lättare genrer som deckare/thrillers och vidare till romaner och inbundna böcker. De mest ovana läsarna attraheras främst av vecko-/ månads-tidningar och de riktiga bokslukarna håller sig främst till böcker.

Inget uppenbart samband mellan momssänkning och breddat bokläsande

I SOM-institutets rapport framkommer att man inte kan påvisa något uppenbart samband mellan sänkningen av bokmomsen den 1 januari 2002 och en breddning av bokläsandet till nya grupper. Andelen som säger sig läsa böcker över huvud taget har inte ökat under de senaste 15 åren, snarare minskat. Däremot ser vi en tydlig förskjutning från sporadiskt läsande till ofta-läsande. År 1988 uppgav 88 procent att de läste böcker; 30 procent läste ofta och 58 procent läste sporadiskt. Resterande 12 procent var "icke-läsare". År 2001, året före momssänkningen, var det fortfarande 88 procent bokläsare, då med fördelningen 35 procent som läste ofta och 53 procent sporadiska läsare. Andelen ofta-läsare har fortsatt att öka, till 41 procent 2003. Samma år utgjorde de sporadiska läsarna 44 procent och icke-läsarna 15 procent, vilket innebär att andelen som över huvud taget läste böcker 2003 var 85 procent. Under perioden 2000 till 2003 har andelen arbetare som inte läser ökat från 20 procent till 23 procent. Andelen kvinnor som tidigare klassats som "icke-läsare" har varierat en del under åren 2000–2003 (10, 8, 7 respektive 9 procent under periodens fyra år).

På frågan om den egna läsningen av böcker ökat eller minskat under 2002 respektive 2003 eller om den är av ungefär samma omfattning som tidigare,

svarade mellan 60 och 70 procent att bokläsningen varken ökat eller minskat.

Möjliga orsaker till att inte läsa böcker

I *SOM-undersökningen 2003* bad man de som aldrig läser, läser sporadiskt respektive läser ofta att göra en bedömning av möjliga orsaker till att många inte läser. Av de läsare som läser ofta tror 28 procent, att orsaken till att inte läsa, går att finna i bristande läskunnighet medan endast 14 procent av icke-läsarna tror på just den orsaken. Att många människor saknar tradition hemifrån att läsa böcker, tror 84 procent av ofta-läsarna är orsak till sviktande läslust medan bara 51 procent av icke-läsarna anger att de tror på den orsaken. Att böcker är för dyra tror 60 procent av kvinnorna och 43 procent av männen kan vara orsak till att människor inte läser böcker. Att tiden inte räcker till tror 74 procent av samtliga kan vara anledning till att inte läsa böcker. En orsak som alla är ganska ense om, är att många hellre tittar på TV än läser böcker; icke-läsare 83 procent, sporadiska läsare 92 procent och storläsarna 95 procent.

I SCB:s omnibussundersökning 2002 frågades också om varför man inte läser. Bland de som svarade att de i stort sett aldrig läser böcker angav hälften brist på tid som den främsta orsaken. Bland personer som inte läser böcker var det få som angav något som skulle motivera dem att läsa.

De facto: Liten ökning av tidskriftsköpare mellan 2002 och 2003

Uppåt 60 procent av svenska folket köper tidskrifter någon gång ibland enligt *SOM-undersökningen 2003*. En dryg fjärdedel gör det aldrig och omkring 15 procent gör det ofta. Mellan 2002 och 2003 sker en liten ökning av andelen som köper tidskrifter.

Totalt instämmer 39 procent av svenska folket i påståendet att "Om tidskrifter vore billigare skulle jag köpa fler" medan 19 procent tar avstånd från det på-

stående. Hela 43 procent är neutrala eller har ingen uppfattning i frågan.

Tidskriftsköparna

Kvinnor köper mer tidskrifter än män. 2003 var det 17 procent av kvinnorna och 13 procent av männen som ofta köpte tidskrifter. I åldersgrupperingen var den tydligaste tendensen att unga köpte färre tidskrifter än andra. År 2003 var det 44 procent mellan 15 och 19 år som aldrig köpte någon tidskrift och andelen som ofta köpte tidskrifter var betydligt lägre i åldrarna 15–29 år än bland de äldre. Dock var andelen sporadiska tidskriftsköpare störst i gruppen 20–49 år (omkring 70 procent 2003). Bland hög- och lågutbildade utmärkte sig de högutbildade genom en betydligt lägre andel frekventa tidskriftsköpare. Bland lågutbildade har det dock mellan 2002 och 2003 skett en kraftig ökning i andelen som aldrig köper tidskrifter (från 28 till 42 procent).

Upplevt: Köp av tidskrifter – i stort sett ingen förändring

76 procent i *SOM-undersökningen 2003* anser att de varken köper mer eller mindre tidskrifter än tidigare. År 2002 var det 71 procent som ansåg att deras inköp av tidskrifter var oförändrade. De flesta ansåg inte heller att deras läsning förändrats. Dock är det många fler som anser att deras köp har minskat 2003 (15 procent) än det är som anser att deras köp har ökat (9 procent). Detta ser ungefär likadant ut bland kvinnor och män. Fördelat på ålder är det främst de under 30 som anser att deras tidskriftsköp har ökat (15–17 procent).

År 2002 ansåg 42 till 46 procent i åldersgruppen 70–85 år, att deras tidskriftsköp minskat. Även 2003 är det 22–28 procent av 70–85-åringarna som anser att deras tidskriftsinköp minskat.

Sett till utbildningsnivå och subjektiv klass (arbetare, tjänsteman, egen företagare, akademiker/högre

tjänsteman) är det främst bland lågutbildade och arbetare som tidskriftsköpen har minskat medan de har ökat bland högutbildade, akademiker och högre tjänstemän.

Något ökat läsande av vecko-/månadstidningar

Om vi utgår ifrån vecko-/månadstidningar kan vi fastslå att det för perioden 1999–2003 skedde stora förändringar i läsningen, främst från och med årsskiftet 2001–2002. Då ökade andelen frekventa läsare med 14 procentenheter från 36 till 50 procent. Året därefter gick andelen läsare tillbaka något enligt *SOM-undersökningen 2003* men var kvar på en högre nivå än 2000. Detta kan tolkas som en direkt effekt av momsänkningen. Samtidigt ligger andelen sporadiska läsare fast vilket innebär att andelen icke-läsare minskar. Totalt sett, under hela femårsperioden 1999–2003 har läsningen av vecko-/månadstidningar ökat bland dem som läser ofta från 32 till 45 procent samtidigt som andelen sporadiska läsare har sjunkit från 47 till 40 procent och andelen icke-läsare har sjunkit från 21 till 15 procent. Med andra ord ser vi ett allmänt ökat läsande av vecko-/månadstidningar. Under 2002, första året efter momsänkningen, sjönk dessutom andelen icke-läsare till 9 procent vilket tyder på att många som vanligtvis inte läser vecko-/månadstidningar lockades till viss läsning det året.

Små förändringar vad gäller läsning av special-/facktidskrifter

Enligt *SOM-undersökningen 2003* pekar resultaten på en något mindre frekvent läsning av den avgränsade och innehållsinriktade kategorin special-/facktidskrifter än när det gäller vecko-/månadstidningar. Under hela perioden 1999–2003 har det skett små förändringar. Andelen icke-läsare ökade något från 27 till 32 procent och andelen som läser ofta har ökat från 23 till 25 procent. Mellan åren 2001–2002 skedde

dock även här ett brott i trenden. Efter vad som tycks vara en långsam nedgång i andelen frekventa läsare av special-/facktidskrifter från 23 procent 1999 till 19 procent 2001 ökar andelen frekventa läsare till 27 procent 2002. Därefter minskade andelen frekventa läsare med två procentenheter 2003. Läsandet av special-/facktidskrifter uppvisar inte samma mönster som läsandet av vecko-/månadstidningar. Under de senaste fem åren har andelen frekventa läsare av special-/facktidskrifter bara ökat marginellt samtidigt som andelen sporadiska läsare gradvis har minskat. Effekten av momssänkningen är mindre och har i stort sett helt klingat av 2003.

Resultaten är i huvudsak de förväntade. Det är de breda vecko- eller månadsutgivna tidningarna som i första hand påverkas av en prissänkning. Genom att de har ett bredare innehåll så har de större möjlighet att på kort sikt attrahera nya läsare. Specialtidningar och tidskrifter som är inriktade på snävare ämnesområden och läses av en begränsad grupp intresserade är mindre priskänsliga och därmed mindre påverkade också av en prissänkning.

De yngre läser mer tidskrifter

På samma sätt som för böcker kan en svagt nedåtgående trend noteras i andelen som läser, även för tidskriftsläsningen i sin helhet, under senare år. Samtidigt, vilket också gäller för bokläsningen, kan uppåtgående trender noteras när t ex vissa grupper studeras.

Totalt sett håller populärtidningarna med sina vecko- och månadstidningar och de nytilkomna specialtidningarna ställningarna väl enligt Nordicom. Här kan dessutom en ökad läsning bland de yngsta, det vill säga 9- till 14-åringarna, noteras under de senaste åren på samma sätt som för skönlitteratur som inkluderar barn- och ungdomsböcker. Det handlar med andra ord om förströelsemedier. Den senaste mätningen visar en påfallande uppgång (44 procent

uppger att de läser vecko- och månadstidningar en genomsnittlig dag) och samma tendens kan avläsas i veckoläsningen. Även den andel som prenumererar på populärtidningar har blivit större vad gäller denna åldersgrupp vilket är förvånande då det är ett faktum att prenumerationerna ökar med ålder. Frågan är om denna utveckling kommer att fortsätta. En motsvarande om än svagare uppgång finns även för special- / facktidskrifter i denna åldersgrupp.

Bokläsning i den digitala tidsåldern

Följande är ett utdrag ur Nordicoms underlag som utarbetats på uppdrag av SCB och Bokpriskommissionen. Hela undersökningen finns på SCB:s webbplats www.scb.se

Regeringen har i sina direktiv till Bokpriskommissionen uttryckt en önskan om att sänkningen av bokmomsen även skall uppnå en litteraturpolitisk effekt – ett ökat läsande i befolkningen. Det är dock svårt att ur årliga mätningar kunna utläsa den önskade effekten under en så kort tidsperiod som kommissionens mandatperiod – det tar betydligt längre tid att säkerställa sådana förändringar med tanke på den relativa långsamheten vad gäller förändringar i människors vardagsliv och livssituation.

En svagt vikande trend för bokläsningen sedan mitten av 1990-talet kan säkerställas genom Mediebarometerns årliga mätningar. Den vikande trenden kan hänföras till läsningen av facklitteratur. Läsningen av skönlitteratur uppvisar däremot en uppåtgående kurva – denna uppgång är dock svagare än nedgången för läsning av facklitteratur. I båda fallen är trenden särskilt tydlig bland barn och ungdomar. I det sammanhanget skall påminnas om att facklitteratur här även inkluderar läromedel. Internet kan mot den bakgrunden förklara åtminstone en del av nedgången i facklitteraturläsningen, idag är det möjligt att från nätet hämta material som tidigare endast var tillgängligt i tryckta publikationer. Den vikande trenden vad gäller facklitteratur är också tydlig bland högutbildade. Även här är Internet en förklaringsfaktor med tanke på att skolläsning av allmän facklitteratur inom många ämnesområden med därtill hörande tidskrifter idag är tillgängliga i elektronisk form via Internet. Det finns i Mediebarometerns resultat en tydlig koppling mellan Internetanvändning och facklitteraturläsning – idag sker en omfattande läsning av material som är att hänföra till facklitteratur

och läromedel på skärmen på bekostnad av läsning av tryckt facklitteratur.

Det är inte förvånande att förändringar sker i medievanorna. Med tanke på de stora förändringar som medielandskapet genomgått under den senaste tioårsperioden – med ett ökat och alltmer ’nischat’ utbud främst via televisionen, och ett helt nytt förmedlingsmedium, Internet – är det istället mer förvånande att förändringarna inte är mer omfattande. Trots att Internet så påfallande är de ungas medium ökar t ex läsningen av skönlitteratur bland de unga. Den uppgång som kan skönjas i läsningen av skönlitteratur har en förklaring i den sänkta bokmomsen men även andra faktorer som ökad tillgänglighet för bokinköp genom nya försäljningsställen, pocketbokens expansion, läskampanjer och globala mediasuccéer bidrar till förklaringen. Vad gäller barnens ökade läsning av skönlitteratur är det t ex säkerligen riktigt att tala om en Harry Potter-effekt. Det är en vanlig företeelse på dagens globala mediemarknad att koppla olika medier som film, tv-program, böcker, tidningen och inte sällan därtill leksaker och kläder kring en och samma historia. *Harry Potter* är ett sådant exempel, ett annat för de mindre barnen är *Byggare Bob*. Många exempel kan hämtas från varumärket Disney. Skolans särskilda satsning på läsning av skönlitteratur under det senaste decenniet är dessutom en nog så viktig förklaringsfaktor. När de senaste årens resultat pekar på en uppåtgående trend i skönlitteraturläsningen bland barn och ungdomar med nya läsargrupper skall skolans insatser beaktas.

Det är således viktigt att konstatera att årliga undersökningar om våra medievanor som Mediebarometern och även SOM-undersökningen inte visar några tecken på att det skulle föreligga någon kris för bokläsandet i Sverige. De tryckta medierna klarar sig väl i konkurrensen i en tid då de elektroniska medierna snabbt ökar både sitt utbud och sin spridning. Det är pocketbokens uppsving ett bra exempel på.

I Sverige där närmare 80 procent av befolkningen har tillgång till persondator i hemmet är det inte e-boken som de senaste åren fått en kraftigt ökad spridning utan det är den tryckta pocket-boken. Det tryckta ordet är fortfarande 2004 en kraftfull förmedlingsform för såväl information som förströelse. I sammanhanget skall dock understrykas att de grundläggande mönstren i bokläsningen är i stort sett de samma idag som för tjugofem år sedan: högutbildade läser mer än lågutbildade, kvinnor mer än män, flickor mer än pojkar. Någon utjämning att tala om här kan inte fastställas.

Vanorna uttrycker både stabilitet och förändring. *Den långsiktiga stabiliteten hos bokläsningen är till stor del en följd av att det hela tiden faktiskt skett förändringar.* Utbudet har förändrats med tiden, nya genrer har vuxit fram, nya boktyper som pocketboken har lanserats, läskampanjer har genomförts, nya distributionsvägar och försäljningsställen har tillkommit samt prispförändringar har genomförts. Sådana insatser

har otvivelaktigt haft betydelse för att upprätthålla bokläsningen på en fortsatt hög nivå men det är effekter som med säkerhet endast kan utläsas på lång sikt.

Genom att fortsätta fråga om människors läsvanor kommer vi innan detta decennium är till ända att ha ett underlag att tillgå för en diskussion om ändrade läsvanor blev en varaktig effekt av den sänkta bokmomsen 2002. Då vet vi också i vilken utsträckning och hur de som är ungdomar idag med sin uppväxt i det nya medielandskapet har ändrat sina läsvanor som vuxna.

Avslutningsvis kan det vara skäl att påminna om en skämtteckning, som publicerades för några år sedan: En bokhandlare står utanför sin bokhandel och en tonårsyngling med free-stylelurar i öronen bromsar just in på sin mountainbike. Ur den obligatoriska reaboklådan utanför affären plockar bokhandlaren upp en bok som han visar för ynglingen, som säger: – Det menar du inte?! Inga batterier? Inga sladdar? Inga hörlurar? Skitsmart!

Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern

Följande är ett utdrag ur Nordicoms undersökning. Hela undersökningen finns på SCB:s webbplats www.scb.se

Regeringen har i sina direktiv till Bokpris-kommissionen uttryckt en önskan om att sänkningen av bokmomsen även skall uppnå en litteraturpolitisk effekt – ett ökat läsande i befolkningen. Det är dock svårt att ur årliga mätningar kunna utläsa den önskade effekten under en så kort tidsperiod som kommissionens mandatperiod – det tar betydligt längre tid att säkerställa sådana förändringar med tanke på den relativa långsamheten vad gäller förändringar i människors vardagsliv och livssituation.

På samma sätt som för böcker kan en svagt nedåtgående trend noteras även för tidskriftsläsningen i sin helhet under senare år. Tidskriftsmarknaden har genomgått stora förändringar, bl a med tillkomsten av en rad nya specialtidningar med relativt stora läsargrupper, under det senaste decenniet vilket gör att detta resultat skall tolkas med försiktighet med tanke på att tidskrift idag är ett mycket mångtydigt begrepp. Mediebarometerns mätningar som har genomförts varje år sedan 1979 visar dock att tidskriftsläsningen totalt sett är relativt stabil. Men vid en närmare granskning kan vissa förändringar noteras.

Den nedgång som kan förmärkas gäller främst special- och facktidningarna under de senare åren och är tydlig t ex vad gäller gruppen högutbildade. Men en något minskad läsning är märkbar i hela den grupp som utgörs av de yrkesverksamma åldrarna. Förklaringen till denna nedgång är säkerligen densamma som för nedgången i läsningen av facklitteratur, d v s läsningen har här flyttat från den tryckta skriften till läsning på datorskärmen. Internet tillhandahåller idag skrifter/ material som tidigare endast återfanns i den tryckta tidskriften/facklitteraturen. Många specialtidningar är också tillgängliga i fulltext via Internet.

Nämnas kan också att special-/facktidningarna som tidigare i första hand var männens medium numera läses i nästan lika hög grad av kvinnor. Någon sådan utjämning finns inte vad gäller vecko- och månadsmagasin, de synes fortsatt vara inriktade på kvinnor. De nya specialtidningarna har dock företrädesvis män som läsare.

En mycket svagt nedåtgående trend kan också skönjas för vissa grupper, särskilt män och de äldre åldersgrupperna samt bland 15- till 24-åringar när det gäller läsning av populärtidningar, d v s vecko-/månadstidningar/magasin.

Men totalt sett håller populärtidningarna med sina vecko- och månadstidningar och de nytilkomna specialtidningarna ställningarna väl. Här kan dessutom en ökad läsning bland de yngsta, d v s 9- till 14-åringarna, noteras under de senaste åren på samma sätt som för skönlitteratur som inkluderar barn- och ungdomsböcker. Det handlar m a o om förströelsemedier. Den senaste mätningen visar en påfallande uppgång (44 procent uppger att de läser vecko- och månadstidningar en genomsnittlig dag) och samma tendens kan avläsas i veckoläsningen. Även den andel som prenumererar på populärtidningar har blivit större vad gäller denna åldersgrupp vilket är förvånande då det är ett faktum att prenumerationsbenägenheten ökar med ålder. Frågan är om denna utveckling kommer att fortsätta. En motsvarande om än svagare uppgång finns även för special-/facktidningar i denna åldersgrupp.

Det kan finnas flera förklaringar till uppgången, den sänkta momsen på tidskrifter kan vara en bidragande faktor. Men huvudförklaringen finns säkerligen att söka i ett ökat utbud riktat till barn och unga. Många nya tidningar som har unga människor som målgrupp har sett dagens ljus under det senaste decenniet och med dagens livsstilskultur har dessa tidningar en roll att spela.

Globala mediesuccéer som inkluderar vecko-/må-

nads-/specialtidningar skall heller inte glömmas bort i detta sammanhang. Det är en vanlig företeelse på dagens globala mediemarknad att koppla olika medier som film, tv-program, böcker, tidningen och inte sällan därtill leksaker och kläder kring en och samma historia. *Harry Potter* är ett sådant exempel, ett annat för de mindre barnen är *Byggare Bob*. Det s k flerkanalskonceptet med koppling till starka varumärken har visat sig särskilt lönande när det gäller målgruppen barn och unga.

Datorer och Internet har en självklar plats i de ungas liv och en rad specialtidningar utges, t ex vad gäller dataspel, och denna utgivning har även den säkerligen bidragit till uppgången i de ungas läsning av tidskrifter.

Det är inte förvånande att förändringar sker i medievanorna. Med tanke på de stora förändringar som medielandskapet genomgått under den senaste tioårsperioden – med ett ökat och alltmer 'nischat' utbud främst via televisionen, och ett helt nytt förmedlingsmedium, Internet – är det istället mer förvånande att förändringarna inte är mer omfattande. Trots att Internet så påfallande är de ungas medium ökar t ex läsningen av skönlitteratur och populär-/specialtidskrifter bland de unga.

Det är således viktigt att konstatera att årliga undersökningar om våra medievanor som Mediebarometern och även SOM-undersökningen inte visar några tecken på att det skulle föreligga någon kris för läsandet i Sverige. De tryckta medierna klarar sig väl i konkurrensen i en tid då de elektroniska medierna snabbt ökar både sitt utbud och sin spridning. Det tryckta ordet är fortfarande 2004 en kraftfull förmedlingsform för såväl information som förströelse.

Vanorna uttrycker både stabilitet och förändring. *Den långsiktiga stabiliteten hos tidskriftsläsningen är till stor del en följd av att det hela tiden faktiskt skett förändringar.* Utbudet har förändrats med tiden, nya genrer har vuxit fram, nya tidningstyper har lanserats,

läskampanjer har genomförts, nya distributionsvägar och försäljningsställen har tillkommit samt prisförändringar har genomförts. Sådana insatser har otvivelaktigt haft betydelse för att upprätthålla tidskriftsläsningen på en fortsatt hög nivå men det är effekter som med säkerhet endast kan utläsas på lång sikt.

Genom att fortsätta fråga om människors läsvanor kommer vi innan detta decennium är till ända att ha ett underlag att tillgå för en diskussion om ändrade läsvanor blev en varaktig effekt av den sänkta momentumen på böcker och tidskrifter 2002. Då vet vi också i vilken utsträckning och hur de som är ungdomar idag med sin uppväxt i det nya medielandskapet har ändrat sina läsvanor som vuxna.

Läsa och bläddra

Följande är ett utdrag ur SOM-institutets undersökning. Hela undersökningen finns på SCB:s webbplats www.scb.se

Sänkningen av moms på böcker och tidskrifter har haft effekt, åtminstone momentärt och i samspel med andra faktorer. När det gäller vecko-/månadstidningar är detta resultat mycket tydligt eftersom det skiljer stort mellan 2001 och 2002 och därefter planar ut något 2003. Med andra ord ökade läsandet av vecko-/månadstidningar markant under det första året efter momssänkningen. Därefter sjönk andelen vecko-/månadstidningsläsare något 2003 men ligger idag ändå klart högre än 2001. Effekten på läsandet av special-/facktidningar ser likartad ut men den totala bilden av special-/facktidningsläsandet är att det minskar. Andelen sporadiska läsare minskar sakta men säkert under perioden 1999–2003 och även om andelen frekventa läsare ökade och andelen icke-läsare minskade mellan 2001 och 2002 så varade detta bara tillfälligt. 2003 är andelen frekventa läsare och andelen icke-läsare tillbaka på samma nivå som före momssänkningen.

När det gäller bokläsning är det mer problematiskt att se effekten av momssänkningen. Det har att göra med att det samtidigt sker andra stora förändringar på bokmarknaden, med nya försäljningsställen och förlagens satsningar på billiga pocketutgåvor och att dessa förändringar tycks ha haft en positiv inverkan på bokläsningen redan innan momssänkningen. Därför är det svårt att säkert säga vad som är en effekt av momssänkningen och vad som är resultatet av bokmarknadens förändring och ansiktslyftningen för boken som produkt. Sannolikt är dock den ökning i bokläsning som uppmätts mellan 1999 och 2003 en samverkande effekt av att boken har blivit billigare och mer lättillgänglig.

Svenska folket läser idag mer böcker och veckotid-

ningar än de gjorde i slutet på 1980-talet. Det handlar främst om att de som tidigare läste böcker och veckotidningar bara då och då nu gör det mer regelbundet. För både böcker eller veckotidningar är det fortfarande så att ungefär tolv procent av svenskarna överhuvudtaget aldrig läser dem. Det ökade läsandet är således främst en följd av att de tidigare sporadiska läsarna nu läser oftare och är för både bok- och veckotidningsläsande främst koncentrerat till de senaste åren.

När det gäller gruppskillnader återkommer kända mönster. Kvinnor läser mer böcker än män, högt utbildade mer än lågutbildade, högre tjänstemän och akademiker mer än arbetare och storstadsbor mer än människor på landsbygden. Om man ser till ålder så finns flest bokläsare bland ungdomar mellan 15 till 19 år. Sett till hela undersökningsperioden 1988–2003 läser de flesta av dem dock inte särskilt ofta. Den höga andelen sporadiska läsare bland de yngsta kan antagligen förklaras med att många av dem befinner sig i någon form av utbildning. Mellan 2002 och 2003 sker dock en kraftig ökning av läsandet i denna grupp från 29 till 39 procent frekventa bokläsare. Detta kan till viss del härledas till en ökad konsumtion av pocketböcker.

Även veckotidningarnas läsekrets domineras av kvinnor, men hur graden av utbildning relaterar till veckotidningsläsningen är mindre tydlig. Bland de lågutbildade finns både största andelen som läser ofta och den största andelen icke-läsare. De högt utbildade är minst benägna att läsa veckotidningar. Om klassgränsen i slutet av åttiotalet gick vid veckotidningen, så har detta gränsland till stor del suddats ut idag. Det är fortfarande de som ser sig som arbetare som läser mest veckotidningar, men skillnaden har minskat mellan dem och de högre tjänstemännen och akademikerna, som idag läser veckotidningar, inte mer, men oftare än de gjorde 1988. Om vi utgår från att momssänkningen har

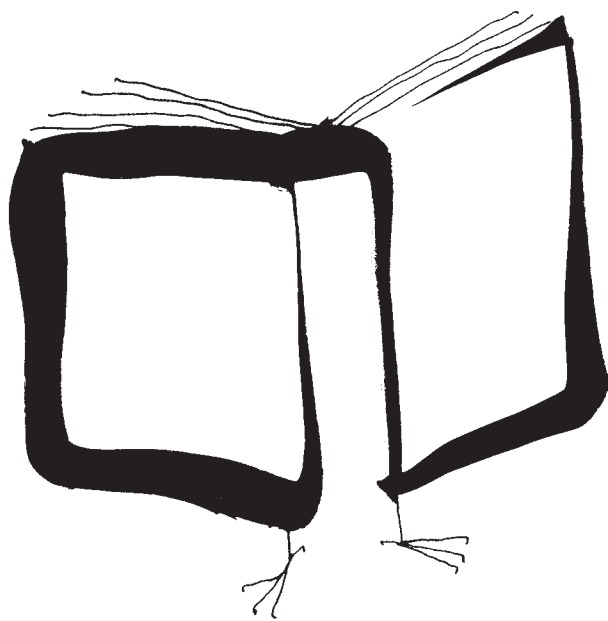
inneburit fler läsare av vecko-/månadstidningar så skiljer sig effekten mellan olika grupper. Den har haft störst betydelse bland lågutbildade och minst bland högutbildade. Den har således förstärkt redan existerande läsmönster.

Special-/facktidskrifter läses till skillnad från både böcker och vecko-/månadstidningar mer av män än av kvinnor. I övrigt ser det dock likartat ut. Högutbildade läser mer än lågutbildade, akademiker mer än arbetare och så vidare. Var man bor – på landet, i mindre tätort eller i storstad – visade sig inte ha någon betydelse för frekvensen av varken veckotidningsläsning eller special-/facktidskriftsläsning. Däremot inverkar det på hur man får tillgång till det man läser, både när det gäller läsning av tidskrifter av olika slag samt gällande bokläsning. Ju mer urban omgivningen är, desto mer benägen är man att spontant handla det man läser. Med försäljningsställen som kiosker, pressbyråer, pocketshop och Seven Eleven, som har ett stadigt ökande utbud av böcker och tidskrifter, blir det lättare att ta till sig något att läsa. På landsbygden, där detta utbud är mycket mer begränsat, köper man det man läser på ett mera regelbundet sätt. Man prenumererar på sina tidskrifter och man är med i bokklubbar.

Överlag råder positiva trender för både bok- och tidskriftsläsningen i Sverige. Men de grundläggande läsmönstren har inte ändrats. Arbetare och lågutbildade läser veckotidningar medan högutbildade och akademiker läser böcker. Att läsningen har ökat 2003 innebär framför allt en ökning på höjden och inte på bredden. Läsningen har inte spridit sig till de som inte har vana av att läsa varken böcker eller tidskrifter. Bok- och tidskriftskonsumenter, som också kan antas haft störst intresse av att följa debatten kring momssänkningen, har däremot ökat sin konsumtion ytterligare. Trots att priset på böcker 2002 hade sjunkit med 13 procent jämfört med året innan (SCB 2003) så är det fortfarande 69 procent

som tror att människor skulle köpa mer böcker om de vore billigare. Detta kombinerat med att 14 till 17 procent inte har någon uppfattning om frågor som rör momssänkningen tyder på en bristande medvetenhet om att det faktiskt har blivit billigare att köpa böcker och tidskrifter. Omkring en sjundedel av befolkningen förefaller att förbli icke-läsare. Så är det 2003 och så har det sett ut sedan 1988.

Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser

våra fyra tidigare rapporter, överlämnade till kulturministern den 2 juli 2002, den 31 januari respektive den 29 augusti 2003 och den 3 februari 2004, har vi fortlöpande redovisat och analyserat prisutvecklingen m.m. efter beslutet att fr.o.m. den 1 januari 2002 sänka mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m.m. från 25 procent till 6 procent. I närmast föregående rapport, den fjärde, kunde Bokpriskommissionen redovisa resultatet två år efter moms-sänkningen. Slutsatserna av den granskningen sammanfattas i förordet till föreliggande rapport.

I denna vår femte rapport kan vi överblicka hur priserna har utvecklats under de två och ett halvt år som nu har förflutit sedan momssänkningen genomfördes. Vi har också möjlighet att diskutera om momssänkningen har haft betydelse för utvecklingen av läsningen i landet.

Som tidigare grundar sig våra iakttagelser och slutsatser på det underlag som Statistiska centralbyrån (SCB) har ställt till förfogande. Via SCB har vi också fått tillgång till de läsundersökningar som har genomförts på SCB:s uppdrag. Det rör sig om Nordicoms två rapporter, Bok- resp. Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern 1979–2003, och SOM-institutets undersökning Läsa och bläddra, som täcker åren 1988-2003. Dessa läsundersökningar utgör centrala källor för Bokpriskommissionens arbete när det gäller att bedöma momssänkningens effekter på läsningen.

Rapporterna från de två nämnda statistikproducerande institutionerna, som är knutna till Göteborgs universitet, sammanfattas i SCB:s underlag till Kommissionen men har också i sin helhet levererats till oss. Sammanfattningar redovisas också i särskilda avsnitt i föreliggande rapport. De återfinns i sin helhet, liksom också SCB:s eget underlag, på SCB:s webbplats: www.scb.se/bokmoms

Eftersom SCB:s underlag spelar en så central roll för Bokpriskommissionens arbete finns det anledning

att något dröja vid frågan om hur vi ser på detta underlag.

SCB:s uppgift att tillhandahålla ett statistiskt underlag till Kommissionen bygger på särskilda regeringsuppdrag, i vilka preciseras vad som skall utföras och vilka resurser som ställs till förfogande för dessa uppgifter. SCB:s roll är därmed klart formulerad och har kommit att utövas i enlighet därmed.

De diskussioner som har förekommit inom Kommissionen, och som har redovisats i tidigare rapporter och kommit att markeras särskilt genom den reservation som tre av ledamöterna anmälde till Kommissionens slutsatser i den fjärde rapporten, har huvudsakligen berört bärigheten och relevansen i det underlag som SCB har ställt till Kommissionens förfogande. Kommissionens majoritet har dock inte funnit anledning att ifrågasätta de metoder och därpå grundade iakttagelser som SCB har redovisat.

Kommissionen har alltså accepterat det sifferunderlag som finns i underlaget och fört det vidare som sina iakttagelser. Vår egen roll kommer framför allt till uttryck i tolkningen och slutsatserna av detta underlag. Den kompetens som Kommissionen besitter i form av bl.a. branschkunskap och kunskaper om bok- och tidskriftssektorerna i olika avseenden utnyttjas därvid.

En fråga som uppstår sig i detta sammanhang är hur sifferunderlaget från mätningarna lämpligen presenteras i våra rapporter. Eftersom siffrorna i SCB:s underlag gäller också för våra iakttagelser skulle man kunna tänka sig att vi helt enkelt hänvisar till SCB:s material, som ju också i sammanfattning återges i vår rapport. Vi har dock funnit anledning att gå fram på det sätt som har framgått av tidigare rapporter. Vi menar att det är angeläget att Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser skall kunna läsas och förstås separat. Därför tillåter vi oss en viss upprepning i rapporten vad gäller siffermaterialet. Ett kompletterande motiv är också att Kommissionen på detta sätt

kan strukturera sina iakttagelser på det sätt som vi menar bäst gagnar vår framställning. Slutsatsen av detta resonemang är att vi avser att fortsätta på den inslagna vägen, vilket framgår av upplägget av föreliggande rapport.

Mot bakgrund av det sagda vill vi nu beröra vilka möjligheter som SCB:s underlag skapar för den analys som vi har att utföra.

Siffermaterialet efter två och ett halvt års mätningar bli alltmer omfattande och ger möjlighet att på ett än mer sofistikerat sätt strukturera iakttagelserna och dra slutsatser om utvecklingen. Följande kan sägas om situationen inom boksektorn:

I de första rapporterna fokuserades intresset på de böcker som såldes i *bokhandeln* och över *bokklubbarna*. Fr.o.m. den tredje rapporten har dessa försäljningskanaler kompletterats med uppgifter om den försäljning som sker via s.k. *nätbokhandlar* och genom *varuhus*, *dagligvarubutiker* och *kiosker*. Mätperioderna för de olika försäljningskanalerna varierar och skapar olika förutsättningar för att granska genomslaget av momssänkningen. Samtliga nämnda försäljningskanaler är aktuella i den nu presenterade granskningen. Vi återkommer till dessa frågor senare.

Även i fråga om antalet genrer har prismätningarna vidgats. Den *svenskutgivna litteraturen* (i föregående rapport benämnd allmänlitteratur), omfattande skön-, barn- och facklitteratur (inklusive kurslitteratur), kompletterades i den fjärde rapporten med specialstudier rörande *kurslitteratur* inom universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning. Vi presenterade då de första resultaten och slutsatserna om hur priserna hade utvecklats inom denna sektor sedan juni 2002. Upplägget av prismätningarna på detta

område innebär att vi planenligt erhåller nytt underlag i samband med vår slutrapport och alltså återkommer till den frågan då.

Genom att underlaget speglar olika tidsperioder ger det möjlighet till en fördjupad analys. För den svenskutgivna litteraturen som säljs genom bokhandel eller bokklubbar kan alltså utvecklingen studeras alltifrån tiden före momssänkningen till april 2004, men med olika mätmetoder. Prisobservationerna för

motsvarande litteratur som säljs genom nätbokhandlare, varuhus, dagligvarubutiker och kiosker omfattar perioden från april 2002 och kan alltså inte direkt relateras till momssänkningen. Detta gäller också för kurslitteraturen.

Underlaget ger också förutsättningar för att titta på *utvecklingen under vissa perioder*. Bokpriskommissionen kommer att utnyttja den möjligheten för att belysa vilka prisutvecklingstrender som branscherna uppvisar.

På *tidskriftsområdet* är läget något enklare. Urvalet av tidskrifter är oförändrat liksom *försäljningskanalerna*. Liksom för bokhandels- och bokklubbsområdet ger underlaget möjlighet att analysera utvecklingen under såväl hela granskningsperioden, dvs. oktober 2001 – april 2004, som delar av denna period. Vi avser att utnyttja de senare uppgifterna för att studera trenden inom tidskriftsområdet.

Prisutvecklingen inom både bok- och tidskriftssektorerna kan vara beroende av faktorer som förlagen har svårt att själva påverka. *Portokostnaderna* spelar förstås en roll för det pris som bokklubbar och tidskriftsförlag tar ut. *Kronans internationella värde* kan påverka inköpen av litteratur, t.ex. den utländska

kurslitteraturen. Den sistnämnda faktorn är som nämnts dock inte nu aktuell.

I SCB:s underlag görs också vissa andra redovisningar som ger relief åt prisutvecklingen på bok- och tidskriftsmarknaden. De berör bl.a. de s.k. *förlagsprisernas utveckling* (F-priserna, dvs. det pris som förlagen åsätter sina böcker och som används till återförsäljarna) och prisutvecklingen på *dagspressområdet*. Kommissionen kommer att i förekommande fall knyta an till dessa uppgifter i anslutning till analysen av berörda områden.

Mätmetoder

Mätningar av bokpriser uppvisar vissa särdrag med specifika svårigheter eftersom produkterna på marknaden ständigt förändras till beskaffenhet och kvalitet. För att kunna få fram korrekta resultat måste man använda en metodik som ser till att kvalitetsförändringar avskiljs från de rena prisförändringar som skall uppmätas.

I det aktuella underlaget till Kommissionen har SCB anmält att man för mätningen av svensktutgiven litteratur i bokhandel och nätbokhandel har övergått från en metod som bygger på kvalitetsklasser till en metod, som kallas för *hedonisk regression*. Metoden, som noggrant redovisas i SCB:s underlag, anses ge förfinade resultat och diskuterades ingående vid ett expertseminarium, som SCB arrangerade under våren 2004, innan den antogs av SCB som mätmetod för nämnda områden.

Den nya metoden har tillämpats inte bara vid framräkningen av resultaten i den senaste mätningen utan har också utnyttjats för att retroaktivt räkna om resultaten från tidigare mätningar. Enligt underlaget förstärks därmed tendenserna i de tidigare iakttagelserna men grunderna i tidigare slutsatser förändras inte.

En annan omständighet som omnämns i underlaget berör mätningarna inom området *facklitteratur*.

Utvecklingen av priserna i fråga om bokhandelns försäljning av fackböcker har i tidigare rapporter noterats och branschföreträdarna har, som nämnts i inledningen, påkallat särskild uppmärksamhet kring frågan om hur mätningarna på detta område har arrangerats. Man har ifrågasatt om det är rimligt att prismätningarna på fackboksområdet också omfattar kurslitteratur på olika utbildningsnivåer. I underlaget påpekar SCB att SCB:s uppgift är att prismäta all svensktutgiven litteratur och således även kurslitteratur.

Vi finner mot bakgrund av dessa omständigheter det angeläget att påpeka att när vi i det följande redovisar resultaten av prismätningarna inom facklitteraturens område så omfattar dessa också kurslitteratur. Samtidigt vill vi betona att när det gäller möjligheten att bedöma hur många böcker som har försålts under vår granskningsperiod så bygger branschstatistiken i princip på att kurslitteratur inte ingår.

Sedan vi har noterat dessa frågor bör något sägas också om de allmänna förutsättningarna för mätverksamheten.

Prismätningarna på de böcker som säljs via *bokhandeln* grundade sig inledningsvis på de konsumentinriktade katalogerna som ett urval av Sveriges bokhandlar använder. Sedan april 2002 utförs omfattande prismätningar i butik. Resultatet av dessa mätningar jämförs för perioden som helhet med de katalogbaserade resultaten från 2001. Trendbeskrivningen utgår från de prisobservationer som har gjorts i butik under åren 2002-2004. SCB har i sin rapport till Kommissionen redovisat hur man har gått till väga för att välja ut bokhandlar och boktitlar m.m. Vi hänvisar till denna redovisning.

Prisutvecklingen på böcker som säljs genom *bokklubbar* mäts nu liksom tidigare genom observationer i klubbarnas medlemstidningar. Det är en metod som kommer att tillämpas under hela granskningsperio-

den. Metoden redovisas utförligt i SCB:s underlag.

Prisobservationerna för böcker hos *nätbokhandlar, varuhus, dagligvarubutiker och kiosker* omfattar iakttagelser från april 2002 och framåt. Mätmetoderna anges i SCB:s underlag.

På *tidskriftssidan* görs noteringarna nu liksom tidigare genom observationer i butik eller information från Internet. Det är en metod som kommer att tillämpas under hela granskningen. Mätperioden i föreliggande underlag är oktober 2001 till april 2004 med möjlighet att också göra avstämning av utvecklingen under delar av denna period. Vad gäller grunderna för urvalet av tidskrifter och metoderna för att beräkna prisändringar m.m. hänvisas till relevant avsnitt i SCB:s underlag.

Eftersom vi till denna rapport också har ett digert material som utvisar det *svenska folkets läsvanor* m.m. finns det anledning att kortfattat säga något om de metoder som respektive statistikproducent har tillämpat för att få fram materialet i fråga.

Nordicoms resultat bygger på telefonintervjuer till ett slumpmässigt urval av befolkningen mellan 7–79 år. Verksamheten inleddes 1979 och intervjuer har genomförts varje år sedan dess. 2003 utfördes drygt 3500 intervjuer under 41 slumpmässigt valda dagar.

SOM-institutets rapport *Läsa och bläddra* bygger på data om den svenska allmänhetens bok- och tidskriftsvanor insamlade inom ramen för den nationella SOM-undersökningen, som har pågått sedan 1986. I samband med momssänkningen ställdes en rad nya, mer detaljerade frågor i SOM-undersökningen 2002 och 2003 angående bok- och tidskriftsläsning, bok- och tidskriftsinköp och den allmänna attityden till att läsa böcker och tidskrifter. Frågorna formulerades bl.a. efter samråd med SCB och Bokpriskommissionens sekretariat. De allmänna SOM-frågorna, som också omfattar frågor rörande läsning, går årligen ut via en postenkät till 6000 slumpmässigt utvalda personer. De nämnda specialfrågorna med

särskild inriktning på att följa upp momssänkningen gick ut till hälften, dvs. 3000, av de slumpmässigt utvalda personerna under 2002 och 2003.

Säkerheten i våra bedömningar

I våra fyra tidigare rapporter har vi i samband med att vi har redovisat våra iakttagelser och slutsatser också kommenterat med vilken grad av säkerhet vi har kunnat presentera våra resultat. Det har varit ett resonemang som har utgått från de s.k. osäkerhetstalen i underlaget.

I den fjärde rapporten resonerade vi ingående om hur vi har behandlat osäkerhetstalen i våra tidigare analyser. Vi hänvisar till denna redovisning.

Inför genomgången av de senaste redovisningsresultaten vill vi framföra följande.

Att det finns en viss osäkerhet kring redovisningen av en statistisk undersökning är i och för sig inget märkligt. Osäkerhetstalen är ett uttryck för den variation i resultaten som uppstår till följd av urvalet. Om vi tittar på hur osäkerheten har utvecklats över tiden när det gäller mätningarna på vårt område kan vi konstatera att de har varierat och varit olika stora för boksektorn resp. tidskriftssektorn. Vi kan också konstatera att de har varierat för de olika litteraturkategorierna.

I princip skall man kunna räkna med att osäkerheten minskar om antalet observationer ökar. Det kunde vi t.ex. konstatera i vår fjärde rapport.

I denna femte rapport kan vi dock notera att osäkerhetstalen, trots ännu fler prisobservationer, generellt sett återigen är större i jämförelse med vad vi redovisade i februari. Det beror på omständigheter som vi kommenterade när vi förra gången lade fram en rapport som inkluderar ett halvårsresultat (jfr. vår tredje rapport, s. 50).

Trots ökad osäkerhet menar vi att utfallsiffrorna i föreliggande underlag är så tydliga att detta inte bör påverka huvuddragen i slutsatserna.

Vissa förutsättningar

Liksom i tidigare rapporter är det angeläget att betona att våra iakttagelser och slutsatser avser genomsnittet dels generellt för böcker respektive tidskrifter, dels för de olika granskade kategorierna inom respektive grupp. Det betyder att det kan finnas böcker, tidskrifter och aktörer inom de olika kategorierna med resultat som är både bättre och sämre än genomsnittet. Det är inte möjligt för oss att uttala oss om utfallet på andra nivåer eller med högre detaljeringsgrad än dem som redovisas i underlaget.

IAKTTAGELSER

Under detta avsnitt koncentrerar vi oss på resultatet av prismätningarna inom bok- och tidskriftssektorerna. Iakttagelser och slutsatser rörande momsänkningens effekter på läsningen tar vi upp i ett särskilt avsnitt om Läsvanor m.m..

Som angivits i tidigare rapporter har vi vid granskningen av SCB:s underlag haft som utgångspunkt att en sänkning av momsen på böcker och tidskrifter från 25 procent till 6 procent borde ge utrymme för en sänkning av prisnivån generellt med 15,2 procent under förutsättning att alla övriga omständigheter som påverkar prisnivån är lika.

Nu liksom tidigare måste vi dock betona att det är nödvändigt att väga in också andra faktorer vid be-

dömningen av om prissänkningen på böcker och tidskrifter verkligen har uppnått denna nivå.

Om man alltså tar hänsyn till den allmänna prisutvecklingen under den aktuella mätperioden, dvs. 2001–april 2004 för böcker och oktober 2001–april 2004 för tidskrifter, måste den förväntade prissänkningen justeras. För att en bok i april 2004 skall anses ha sänkts till den nivå som momsänkningen motiverar skall den uppvisa ett sänkt pris med 11,6 procent. Motsvarande siffra för tidskrifterna är 11,9 procent. För närmare beskrivning av beräkningsgången hänvisas till SCB:s rapport.

De 11,6 respektive 11,9 procenten utgör alltså ”måttstockarna” för jämförelserna av prissänkningarna inom bok- respektive tidskriftssektorerna.

Låt oss i det följande, med beaktande av de angivna utgångspunkterna och inledningsvis med fokus på resultatet för hela mätperioden, göra iakttagelser vad gäller utvecklingen inom bokområdet.

Iakttagelser om prisutvecklingen för böcker under perioden 2001–april 2004

Sammantaget har böcker från samtliga försäljningskanaler minskat i pris med $7,1 \pm 2,1$ procent.

Om man separerar bokhandeln och bokklubbarnas böcker finner vi att böcker sålda över **bokhandeln** har prissänkts med $6,2 \pm 3,3$ procent medan **bokklubbarnas** sänkning ligger på $8,1 \pm 3,0$ procent.

Om vi tittar på de olika bokkategorierna inom dessa grupper finner vi betydande skillnader i momsänkningens genomslag.

Inom **bokhandeln** har *skönlitteraturen* sänkts med $11,0 \pm 5,0$ procent och *barnlitteraturen* med $11,7 \pm 7,0$ procent. Prissänkningen för *facklitteraturen* ligger på en annan nivå, $0,2 \pm 5,2$ procent. Som vi tidigare har noterat är osäkerhetstalen genomgående relativt höga.

Även på **bokklubbsområdet** är differenserna påtagliga mellan de olika kategorierna. Den mest markanta

prissänkningen uppvisar *skönlitteraturen* med $10,1 \pm 3,6$ procent medan *barn-* och *facklitteraturen* uppvisar sänkningar på $5,9 \pm 4,9$ procent respektive $6,2 \pm 6,5$ procent. Osäkerhetstalen är marginellt mindre än för bokhandelsområdet.

Iakttagelser om prisutvecklingen inom boksektorn från och med april 2002

Underlaget gör det möjligt att avläsa trender dels under hela den tid som har förflutit sedan moms-sänkningen trädde i kraft, dels under det senaste året.

Låt oss först titta på hur utvecklingen av bokpriserna står sig i förhållande till den allmänna prisutvecklingen i samhället under de senaste *ett och ett halvt åren*. Vi kan konstatera att den allmänna prisnivån under denna period har ökat med 2,0 procent.

Vad har skett med bokpriserna efter den omedelbara sänkningen av priserna som följde av ikraftträdandet av momssänkningen? Följande kan noteras:

- **bokhandelns** priser har ökat med $8,2 \pm 3,1$ procent. Den största ökningen svarar *facklitteraturen* för med $12,5 \pm 5,0$ procent medan *skön-* och *barnlitteraturen* uppvisar en betydligt mindre ökning, $5,3 \pm 4,8$ procent respektive $3,1 \pm 6,6$ procent.
- utvecklingen av **bokklubbarnas** priser är lugnare. Den generella ökningen är $2,8 \pm 2,8$ procent. *Barnböcker* har gått upp med endast $0,8 \pm 3,8$ procent medan *skön-* och *facklitteraturen* ligger något högre, $2,6 \pm 3,2$ procent respektive $3,9 \pm 5,9$ procent.
- böcker som såldes i **varuhus**, **dagligvarubutiker** och **kiosker** uppvisar något kraftigare prisökningar än för bokhandeln. Generellt steg priserna med $9,3 \pm 3,4$ procent med de största ökningarna inom *facklitteraturen*, $14,7 \pm 10,1$ procent, men också relativt påtagliga prisökningar inom *skönlitteraturen*, $9,5 \pm 3,6$ procent, och *barnlitteraturen*, $5,3 \pm 7,7$ procent.
- **nätbokhandeln** har i sammanhanget en helt annan utveckling av sina priser. Totalt sett *sjönk* priserna här under perioden med $10,8 \pm 2,9$ procent med

kraftiga prisreduceringar framför allt på *barn-* ($-18,2 \pm 4,5$ procent) och *skönlitteraturen* ($-16,1 \pm 3,5$ procent). Även priserna på *facklitteratur* gick ner ($-7,5 \pm 4,3$ procent).

Det *senaste årets* (april 2003 – april 2004) prisutveckling över samtliga försäljningskanaler sammantaget tyder på att bokpriserna nu mer närmar sig den allmänna kostnadsökningen i samhället. Mot en allmän prisutveckling under denna period på endast +0,1 procent står en prisutveckling på böcker på $+0,8 \pm 1,6$ procent. Siffrorna för **bokhandeln** ligger ännu närmare den allmänna prisutvecklingen, $+0,4 \pm 2,5$ procent, med särskilt låga siffror för *barn-* och *skönlitteraturen*, $-2,3 \pm 5,2$ procent respektive $-0,4 \pm 4,0$ procent. *Facklitteraturens* priser fortsätter att stiga men mer måttligt än i den mer långsiktiga tendensen, $+1,9 \pm 4,1$ procent.

Bokklubbarnas priser har stigit marginellt mer än bokhandelns under det senaste året. Det är framför allt *fackböckernas* siffror, $+3,7 \pm 5,2$ procent, som påverkar det resultatet. *Skön-* och *barnlitteraturen* stiger lugnare, $+0,4 \pm 2,6$ procent respektive $+0,5 \pm 3,2$ procent.

Tendenserna i det långsiktiga perspektivet för prisutvecklingen för **varuhusen**, **dagligvarubutikerna** och **kioskerna** respektive **nätbokhandeln** kvarstår när vi granskar utvecklingen under det senaste året. I de förstnämnda försäljningskanalerna ökar priserna klart mer än den allmänna prisutvecklingen medan prisutvecklingen i nätbokhandeln går den rakt motsatta vägen. Priserna fortsätter att sjunka och i en än snabbare takt än vad som kunde avläsas i det långsiktiga perspektivet.

Övriga iakttagelser rörande utvecklingen inom boksektorn

I SCB:s underlag görs jämförelser mellan **förlagens** priser (se tidigare kommentar rörande de s.k. F-priserna) och priserna i **bokhandeln** och **nätbokhan-**

deln. Bokhandelns prisökningar följer i princip förlagens, både generellt och vad gäller de olika litteraturkategorierna, under perioden 2002 till april 2004. Det rör sig om prisökningar i storleksordningen 8,2–8,8 procent med en allmän kostnadsutveckling under samma period på +2,0 procent. För nätbokhandeln är det däremot prissänkningar i storleksordningen 11 procent. Prisökningarna för både förlag och bokhandel är särskilt påtagliga när det gäller *facklitteraturen*. De ligger i storleksordningen 12–13 procent.

Portokostnaderna kan spela stor roll för prisbilden särskilt för bokklubbarna, nätbokhandeln, förlag med direktförsäljning och för tidskriftsprenumerationerna. Sistnämnda område tar vi upp senare. SCB:s slutsats av portoprisernas utveckling är att de under perioden efter momssänkningen har ökat endast marginellt i förhållande till den allmänna kostnadsutvecklingen. Vidare konstateras att enskilda företag kan ha särskilda avtal eller överenskommelser som gör att deras portoprisutveckling avviker från detta mönster.

Efter denna genomgång av utvecklingen inom boksektorn övergår vi till att notera vad som har skett inom tidskriftssektorn. Vi börjar med iakttagelser rörande utvecklingen under hela mätperioden, dvs. oktober 2001–april 2004 för att där efter granska trenderna i ett längre och i ett kortare tidsperspektiv.

lakttagelser om prisutvecklingen inom tidskriftssektorn oktober 2001–april 2004

Som nämnts skulle ett fullständigt genomslag av momssänkningen på tidskriftsområdet kunna avläsas i prissänkningar om minst 11,9 procent. Den avläsningsbara faktiska sänkningen uppgår för tidskriftssektorn som helhet till $5,9 \pm 0,9$ procent. I jämförelse med boksektorn är osäkerhetstalen relativt låga.

Liksom inom bokområdet är genomslaget av momssänkningen för de olika tidskriftskategorierna mycket varierande.

Familje- och damtidningar och tidskrifter inom områdena *idrott, motion och friluftsliv* uppvisar prissänkningar om $8,9 \pm 1,2$ procent respektive $7,3 \pm 1,1$ procent. Klart under genomsnittet för tidskriftsområdet finner vi tidskrifter inom *ekonomi, teknik, hobby och foto* ($-0,1 \pm 2,3$ procent), *datortidskrifter* ($-0,5 \pm 1,4$ procent) och *serietidningar* ($-1,5 \pm 1,3$ procent).

lakttagelser om prisutvecklingen inom tidskriftssektorn under det senaste halvåret

Underlaget gör det möjligt att avläsa trender bl.a. för olika delperioder efter 2002, bl.a. för det senaste halvåret, dvs. oktober 2003 – april 2004. Under denna period har den allmänna prisutvecklingen i samhället ökat med 0,2 procent.

Närmast denna siffra ligger faktiskt *datortidskrifterna* ($+1,9 \pm 0,6$ procent). Övriga tidskriftskategorier ligger på prisökningar mellan 2-3 procent med relativt små osäkerhetstal. Från detta mönster avviker något *serietidningarna* som det senaste halvåret har ökat sina priser med $3,8 \pm 0,4$ procent.

Övriga iakttagelser rörande utvecklingen inom tidskriftssektorn

Som nämnts kan *portokostnaderna* spela stor roll för prisbilden inom vissa sektorer. Den är sålunda en väsentlig faktor inom tidskriftssektorn genom de kostnader för distribution som producenterna har när tidskriften försäljs genom prenumeration.

I underlaget kan vi konstatera att portopriserna för tidskriftsförsändelser under perioden 2001 – april 2004 har ökat klart mer än den allmänna prisutvecklingen. Medan den senare har ökat med drygt 4 procent under perioden har portokostnaderna ökat med 10-19 procent beroende på försändelsetyp. Liksom inom boksektorn kan enskilda företag ha särskilda avtal eller överenskommelser som gör att deras portoprisutveckling skiljer sig från de angivna siffrorna.

Som en relief till kostnadsutvecklingen inom tid-

skriftssektorn har SCB redovisat prisutvecklingen på *dagstidningsområdet*. Siffrorna visar att en prisökning under perioden oktober 2001 till april 2004 på dagstidningsområdet om 7 procent kan jämföras med en generell prisökning på tidskriftsområdet på 11 procent.

Iakttagelser om försäljningen av böcker

Låt oss slutligen till våra iakttagelser notera hur försäljningen av böcker har utvecklats under perioden efter momssänkningen. Uppgifter om detta finns dels i SCB:s underlag, dels i den branschstatistik som Svenska Förläggareföreningen nyligen har presenterat rörande utvecklingen under år 2003.

I tidigare rapporter har vi talat om en ökning av försäljningen under år 2002 på runt 15 procent i jämförelse med år 2001. SCB:s siffror tyder på att omsättningen under år 2003 minskat något jämfört med år 2002 men att den fortfarande ligger 12–13 procent över siffrorna för år 2001. Kommissionen har inte tillgång till material som ger besked om utvecklingen av antalet sålda böcker under perioden, men noterar att branschstatistiken, som alltså enbart omfattar medlemmarna i Svenska Förläggareföreningen och endast avser s.k. allmänlitteratur, dvs. utan noteringar för kurslitteratur, uppger att man under 2003 sålde 43 miljoner böcker, vilket anges vara ett rekord. Föreningen påpekar att statistiken är påverkad av den omständigheten att föreningen fått in nya medlemmar mellan 2002 och 2003. Främst har nya barn- och ungdomsförlag samt fackboksförlag tillkommit.

Ökningen i förlagssiffrorna förklaras i branschstatistiken främst med ökad försäljning till bokhandeln, inklusive nätbokhandeln. Försäljningen till varuhusen har dock minskat, liksom direktförsäljningen till biblioteken via sambindningen. Förlagens försäljning till bokklubbarna ligger kvar på ungefär samma nivå medan bokklubbarnas försäljning till konsumenterna har ökat. Detta uppges dock bero på ett ökat

antal klubbar i underlaget. Bokklubbssiffrorna pekar annars på en viss minskad försäljning.

Vad är det då för typ av litteratur som ligger bakom de höga försäljningssiffrorna för år 2003? Branschstatistiken anger att försäljningen av *facklitteratur* har ökat kraftigt och att *barnboksförsäljningen* har växt. Ökningen är särskilt markant för översatta barn- och ungdomsböcker.

Försäljningen av *svensk skönlitteratur* minskade medan försäljningen av översättningar ökade något.

Pocketboksförsäljningen ökade men sammantaget minskade försäljningen av skönlitteratur något.

Som orsak bakom den kraftiga försäljningsökningen under år 2002 pekar Förläggareföreningen på effekten av bokmomssänkningen men noterar också att det under det året kom ut ett ovanligt stort antal starka enskilda titlar. Försäljningen 2003 har präglats mindre av bestsellers och mer av bredd i utgivningen.

SLUTSATSER

Inledning

När vi nu övergår till att dra våra slutsatser utifrån de iakttagelser som vi har redovisat uppfattar vi det som angeläget att redovisningen struktureras på ett överskådligt och lättfattligt sätt. Detta sagt mot bakgrund av att det är en tämligen komplex bild som avtecknar sig i iakttagelserna. Särskilt komplicerat är det att de konstaterade resultaten i så betydande omfattning präglas av relativt höga s.k. osäkerhetstal. Det gäller framför allt mätutfallet inom boksektorn. Vi har tidigare redovisat orsakerna bakom de höga osäkerhetstalen. Samtidigt kan vi konstatera att resultaten i många fall är så pass tydliga även med beaktande av osäkerhetstalen att vi ändå känner oss stå på en relativt fast grund när vi skall dra våra slutsatser.

I redovisningen av våra slutsatser kommer vi att börja med boksektorn och analysera utfallet totalt och inom de olika försäljningskanalerna och de olika litteraturkategorierna. Efter boksektorn följer våra slutsatser om utvecklingen på tidskriftsområdet. I de avslutande avsnitten tar vi upp frågan om hur försäljningen av böcker och tidskrifter har utvecklats och vilken betydelse som momssänkningen kan ha haft för utvecklingen av läsningen i landet.

Boksektorn

Priserna på de böcker (skön-, barn- och facklitteratur) som har sålts över **samtliga försäljningskanaler** har under perioden 2001 till april 2004 minskat med $7,1 \pm 2,1$ procent. Det skall jämföras med ”måttstocken” 11,6 procent. Slutsatsen är alltså att man inte har nått målet. Det fattas minst 2–3 procentenheter.

Även när vi analyserar de två försäljningskanalerna **bokhandeln** och **bokklubbarna** var för sig finner vi att ingen av dem uppvisar priser som motsvarar fullt genomslag av momssänkningen. Resultatet för bok-

klubbarna ligger liksom i förra granskningen närmare ”idealresultatet” än bokhandelns siffror. För bokklubbarna kan det röra sig om någon halv procentenhets differens medan bokhandeln avviker med minst ett par procentenheter.

Det är ju knappast siffror som är särskilt uppseendeväckande men ändå så tydliga att det finns anledning att närmare analysera orsakerna bakom den statistiskt säkerställda avvikelserna från det förväntade genomslaget av momssänkningen.

När det gäller bokklubbsområdet är utfallet så nära den förväntade nivån att en närmare analys inte känns påkallad. Med hänsyn till vad vi senare kommer att kunna konstatera rörande bokhandeln är det ändå intressant att notera att **bokklubbsresultatet** sannolikt kraftigt påverkas av utfallet rörande *barn- och facklitteraturen*. Priserna på klubbarnas *skönlitteratur* kan ligga inom ramen för ett fullt genomslag av momssänkningen.

Bokhandelns prisökningar avviker alltså med minst ett par procentenheter från den förväntade nivån. Siffrorna ger klart besked om att det är *facklitteraturen som är ”boven”*. Eftersom både *skön- och barnlitteraturen* redovisar siffror som kan motsvara moms-genomslaget är det uppenbart att *facklitteraturens* siffror drar ner genomsnittet för denna försäljningskanal. Vi kan också notera att priserna på facklitteratur inom bokhandeln har utvecklats negativt, sett ur bokkonsumentens perspektiv, under perioden efter momssänkningen även om siffrorna för det senaste året skulle kunna tyda på en viss dämpning. Utvecklingen av *facklitteraturpriserna* är också tydlig när det gäller **varuhusen**, **dagligvarubutikerna** och **kioskerna**. Vi har ju ingen statistik över hur bokpriserna i dessa försäljningskanaler kan ha påverkats av momssänkningen men finner att prisökningarna därefter ligger klart över den allmänna prisutvecklingen i samhället och att denna utveckling tydligt bland annat kan kopplas till facklitteraturen.

I förhållande till bokbranschen i övrigt har priserna i **nätbokhandeln** en speciell utveckling med sjunkande priser över hela fältet. Även *facklitteraturen* har här sjunkit i pris men i mindre utsträckning än skön- och barnlitteratur.

Då vi alltså kan konstatera en motsvarande situation för *facklitteraturen* i resultatet för bokhandeln, bokklubbarna, varuhusen/dagligvaruhusen/kioskerna och nätbokhandeln finns det anledning att fråga sig varför priserna på facklitteraturens område har utvecklats på detta sätt.

Bokpriskommissionen saknar egentligen material för att bestämt kunna svara på den frågan. För att få fram sådant material skulle det krävas helt andra resurser än dem som Kommissionen disponerar. Vi tycker dock att vi kan våga oss på ett resonemang kring ämnet som kanske kan fånga upp ett antal viktiga förklaringsfaktorer.

En förklaring skulle kunna vara att köparna av facklitteratur är *mindre priskänsliga* än köpare av annan litteratur med hänsyn till facklitteraturens nischkaraktär och att detta i sin tur leder till ökade priser inom området.

Denna tolkning av situationen vill man från branschföreträdarnas sida inte stödja. Man menar att det inte finns några generella tecken i branschen som skulle tyda på ett sådant beteende. I stället har man velat peka på att det inom facklitteraturen kan finnas bokkategorier som allvarligt påverkar mätresultaten i negativ riktning. Man har därvid pekat på *kurslitteraturen* som ett område som kan spela den rollen. Kurslitteraturen omfattar både skolböcker, dvs. böcker som används i grund- och gymnasieskolan och i den kommunala vuxenutbildningen, och böcker för den högre utbildningen på universitet och högskolor. När det gäller skolböckerna uppger branschen ha ekonomiska svårigheter till följd av kommunernas försämrade ekonomi vilket ger utslag i prissättningen. Vad gäller kursböckerna i den hö-

gre utbildningen är gråzonen betydande rörande vilka böcker som faktiskt skall klassas som läroböcker.

Hur skall man då se på utpekandet av kurslitteraturen som viktig faktor i förklaringen av prisutvecklingen inom facklitteraturen?

SCB har inför Kommissionen redovisat vissa kompletterande beräkningar. Resultatet kan diskuteras. Å ena sidan kan vi notera att om man ur underlaget exkluderar skolböckerna, som enligt SCB:s beräkningar uppgår till ca 10 procent av facklitteraturen, förbättras totalresultatet för facklitteraturen med ca 0,5 procent. Å andra sidan anger SCB att detta resultat inte är statistiskt signifikant. Vi kan alltså inte med någon grad av säkerhet peka ut skolböckerna i sammanhanget men menar att det inte kan uteslutas att dessa uppvisar en prisutveckling som ur konsumentens synvinkel kan vara sämre än övrig facklitteratur. Förbättringen är dock så marginell att den inte kan utgöra hela förklaringen. Därför har också branschrepresentanterna pekat på att kurslitteraturen totalt sett i underlaget kan utgöra en mycket större del än det som SCB har utgått ifrån. Kommissionen har ingen anledning att ifrågasätta de beräkningar som SCB har tillämpat men kan ändå inte utesluta att gråzonsproblematiken uppställer vissa frågetecken när det gäller vad som faktiskt skall klassificeras som kurslitteratur. Sålunda har Kommissionen inhämtat att viss skönlitteratur numera produceras endast för utbildningsändamål och därmed följer produktionsordningen för facklitteratur.

Vi kan alltså inte utesluta att kurslitteraturen spelar en viss roll för resultatet inom facklitteraturen. Samtidigt kan vi konstatera att fackbokspriserna, som vi har visat, har stigit inom samtliga försäljningskanaler – utom för nätbokhandeln, där prisminskningen dock har varit minst för denna litteraturkategori – också inom dem där det inte förekommer försäljning av kurslitteratur. Det talar klart för att prisrörelserna

inom detta område inte utgör hela förklaringen till utvecklingen men kan bidra till den.

Vår bedömning är alltså att de faktorer som vi har nämnt sannolikt spelar roll i förklaringen av prisutvecklingen för facklitteraturen. Där kan emellertid också finnas andra faktorer som skulle fordra mer intensiva studier för att kunna identifieras.

Bokpriskommissionen har velat redovisa detta resonemang relativt utförligt eftersom utfallet inom facklitteraturen spelar en så stor roll för helhetsbilden inom boksektorn.

Förutom utvecklingen av priserna på facklitteraturens område kan det finnas anledning att kommentera ytterligare några iakttagelser på bokområdet.

Som nämnts ligger totalresultatet för **bokklubbarna** nära idealresultatet. Vi har i det föregående pekat på prisutvecklingen på bokklubbarnas fackböcker i det allmänna resonemanget om fackböckerna. Eftersom också barnlitteraturen nu, liksom vid tidigare granskningar, uppvisar prisökningar över genomsnittet för bokklubbarna frågar vi oss om det finns någon särskild förklaring till det. Från branschens sida har man bl.a. pekat på att momsänkningen gjorde det möjligt att höja kvaliteten i utgivningen. Detta borde ha fångats upp med prismättningsmetoden men möjligen kan det finnas anledning att påpeka att den förfinade mätmetoden (hedonisk regression) inte har tillämpats på detta material. De minskade biblioteksinköpen kan också ha fått indirekta konsekvenser för utgivarna av barnlitteratur. Detta borde å andra sidan ha slagit igenom på prisutvecklingen för barnlitteratur i övriga försäljningskanaler och det kan vi inte se.

När det gäller prisutvecklingen särskilt inom bokhandeln har vi noterat att den i stort motsvarar utvecklingen på **förlagsidan**. Det är alltså förlagen, som via sina F-priser, är prisledande. Det påverkar givetvis detaljhandelsledets möjligheter att bedriva en egen, aktiv prispolitik i uppföljningen av momsänkingsbeslutet. Vi noterar också att förlagen un-

der det senaste ett och ett halvt åren har ökat sina F-priser väsentligt över den allmänna prisutvecklingen. Bokpriskommissionen vill gärna betona denna omständighet eftersom det i våra tidigare rapporter huvudsakligen har varit bokhandeln som har varit i fokus för vår redovisning.

Från branschens sida har man ifrågasatt om kostnadsutvecklingen inom boksektorn, omfattande både förlagen och bokhandeln, på ett korrekt sätt fångas upp genom utnyttjandet av KPI som jämförelsetal. Man har hävdad att de branschspecifika kostnaderna har ökat mycket mer än vad KPI anger. Kommissionen vill för sin del säga att det inte finns möjligheter att inom de tids- och ekonomiska ramar som står till buds kunna göra beräkningar över kostnadsutvecklingen inom olika branscher och företag. Det förutsätter som vi ser det en mycket stor insats för att kunna förverkligas. I det perspektivet anser vi ändå att jämförelsen med den allmänna kostnadsutvecklingen i samhället, som den kommer till uttryck i användningen av KPI, ger acceptabla förutsättningar för vår granskning. Vi kan i sammanhanget också notera att lönsamheten i bokbranschen, trots de framförda synpunkterna om en särskild kostnadsbild, tycks ha förbättrats. Det avspeglar sig enligt branschuppgifter i utgivningen av fler titlar, ökad utgivning av böcker som inte kan anses vara säkra kort, nyanställningar m.m.

Som vi har nämnt tycks **varuhusen, dagligvarubutikerna** och **kioskerna** gå i spetsen för prisökningarna inom boksektorn, särskilt om vi tittar på utvecklingen för skön- och barnlitteratur. I och för sig ligger frågan om orsakerna bakom denna utveckling delvis vid sidan om vårt uppdrag som ju är att analysera genomslaget av momsänkningen men det kan ändå finnas anledning att något reflektera över situationen.

Som vi har uppfattat det har boksektorns branschorganisation kraftfullt verkat för att momsänkningen skall få ett fullt genomslag i bokpriserna. Det har skett med hjälp av ett antal åtgärder och signaler.

Kanske har detta fått bäst genomslag i den traditionella bokhandeln och särskilt i fråga om skön- och barnlitteraturen eftersom vi där har kunnat avläsa resultat som i stort motsvarar förväntningarna efter momssänkningen. Möjligen har signalsystemet varit något mindre utvecklat i förhållande till de försäljningskanaler som varuhusen, dagligvarubutikerna och kioskerna utgör och kanske har priskampanjer m.m. fått ett mindre genomslag här. Vi kan också notera att boksektorns volymökning under det senaste året enligt branschstatistiken mer har replierat på breddutgivning och något mindre på förekomsten av bestsellers. Eftersom de här aktuella försäljningskanalerna torde vara mer beroende av bestsellerförsäljningen än boksektorn i allmänhet kan det utgöra en orsak till prishöjningar. Även prisfluktuationer i fråga om pocketböckerna kan finnas med i förklaringsmodellen.

Nätbokhandeln har ju en prisutveckling som väsentligt avviker från andra försäljningskanaler. Prismätningarna från de senaste åren tyder snarast på att priserna fortsätter att sjunka, vilket kan bero på att denna försäljningskanal befinner sig i ett etableringskede. För Kommissionen med sitt uppdrag att verka för billiga böcker för konsumenterna är utvecklingen inom näthandeln förstås mycket glädjande. Enligt vad vi har inhämtat föreligger också en skarp konkurrenssituation mellan ett par av de större aktörerna inom den branschen vilket alltså har lett till ett ”priskrig” till konsumenternas fromma.

Nätbokhandeln är förstås som försäljningskanal betydligt mindre än t.ex. den traditionella bokhandeln. Finns det då anledning att i redovisningar och slutsatser ta upp nätbokhandeln på det som vi har gjort? Vi menar att det är naturligt att så sker. Nätbokhandeln har under de senaste åren utvecklats kraftigt och svarar idag för mellan 5-10 procent (beroende av om man talar om ekonomisk omslutning eller antalet försålda böcker) av bokmarknaden. Den

representerar vidare en spännande utveckling inom marknaden med en prisutveckling som är exceptionell. Enligt branschstatistiken tycks bokklubbarnas verksamhet minska något. Vi tror att nätbokhandelns utveckling kan utgöra en förklaring till denna utveckling, särskilt vad det gäller de yngre bokköparnas val av försäljningskanal med deras stora förtrogenhet med hur man kan utnyttja nätet. Samtidigt frågar vi oss om dagens priser inom nätbokhandeln är hållbara i ett långsiktigt perspektiv. Det finns anledning att med intresse följa den fortsatta utvecklingen av denna nya försäljningskanal.

I vår fjärde rapport beskrev vi våra resultat i delvis ny form. Procentangivelserna kompletterades med uppgifter om hur mycket *resultatet, uttryckt i kronor och ören*, avvek från det resultat som borde ha uppstått vid fullt genomslag av momssänkningen. Låt oss tillämpa metoden även denna gång för att ännu tydligare illustrera situationen. Det kan ske genom att ge några exempel. Det bör betonas att beräkningarna i exemplen bygger på ett utnyttjande av medelvärdet i prismätningarna och att osäkerhetstalen alltså inte har beaktats.

Som framgått av den tidigare framställningen förutsätts ett fullt genomslag av momssänkningen efter två och ett halvt år ge ett sänkt pris på bokområdet om 11,6 procent. För en bok, som tidigare har kostat 250 kronor, bör priset nu vara 221 kronor, dvs. en sänkning av priset med 29 kronor. Motsvarande prisförändring för en bok som tidigare har kostat 70 kronor är 8,12 kronor. Boken bör alltså nu kosta 61,88 (om vi fortfarande tillämpade örespriser).

När vi nu kan konstatera att **bokhandelns** priser inte fullt ut avspeglar momssänkningen utan att det fattas ett antal procentenheter betyder det följande: 250-kronorsboken borde vid fullt genomslag av momssänkningen alltså kosta 221 kronor. Det uppnådda resultatet inom bokhandeln innebär att boken i stället kostar 234,50 kronor. Skillnaden är 13,50 kro-

nor. Motsvarande siffror för 70-kronorsboken är att boken i bokhandeln i dag kostar 65,64 kronor i stället för förväntade 61,88, en skillnad på 3,76 kronor.

På **bokklubbsområdet** kostar 250-kronorsboken idag 229,75 kronor mot ”idealresultatet” 221 kronor. Skillnaden är alltså 8,75 kronor. Motsvarande siffror för 70-kronorsboken är att den idag hos bokklubbar kostar 64,33 kronor i stället för förväntade 61,88, en skillnad på 2,45 kronor.

Skillnaden i dessa exempel mellan det faktiska och det förväntade priset är genomgående högre än i de exempel som vi redovisade i förra rapporten. Man kan också lägga märke till att osäkerhetstalen denna gång är klart större och att det inte beaktas i beräkningarna utan endast medelvärdena i mätningarna.

Ovannämnda exempel syftar i första hand till att ge relief åt en i övrigt procentbaserad framställning. Vi återkommer till motsvarande exemplifieringar vid analysen av utvecklingen inom tidskriftssektorn.

Tidskriftssektorn

Ett fullt genomslag av momssänkningen på det pris som konsumenten betalar skulle på tidskriftsområdet betyda att priset reduceras med 11,9 procent. Det målet har inte nåtts. Det fattas minst 5 procentenheter för att man skall kunna tala om fullt genomslag av momssänkningen.

Liksom i samband med tidigare prismätningar kan vi konstatera att variationerna inom tidskriftssektorn är betydande.

Närmast prismålet ligger nu, liksom tidigare, *familje- och damtidningar* liksom tidskrifter inom områdena *idrott, motion och friluftsliv*. Resultatet innebär dock en viss försämring i jämförelse med förra mätningen. Nu fattas det 2–3 procentenheter i jämförelse med fullt momsgenomslag.

För andra tidskrifter är avståndet till ”idealresultatet” betydligt längre. För tidskrifter inom *ekonomi, teknik, hobby och foto, datortidskrifter* och *serietidningar*

rör det sig om mellan 9–10 procentenheter. Det betyder att man nu är uppe i prisnivåer motsvarande dem som gällde före momssänkningen. Möjligen har prisökningstakten för några av dessa tidskrifter dämpats under det senaste året men t.ex. serietidningarna tycks fortsätta sin kräftgång i tidskriftsigan.

För att få grepp om tidskrifternas prisutveckling kan det vara intressant att jämföra den med vad som har skett på dagstidningsområdet under motsvarande period. Siffror ger klara besked. Under de senaste två och ett halvt åren har tidskriftspriserna gått upp 4 procent mer än priserna på dagstidningarna.

Vi kan alltså notera resultat på tidskriftsområdet som är sämre än vad vi har kunnat redovisa i tidigare rapporter. Jämförelsen med dagstidningsområdet förstärker denna bild. Vad beror denna utveckling på? Vi kan peka på följande faktorer.

Portopriserna för tidskrifter, som under perioden 2001–april 2004 har ökat klart mer än den allmänna prisutvecklingen, är förstas en viktig kostnadsfaktor för en verksamhet som i betydande utsträckning bygger på prenumerationer.

Men vi tror inte att portokostnaderna är hela förklaringen till utvecklingen. Annonsmarknadens utveckling under senare år kan också ha påverkat tidskriftssektorn.

När det gäller jämförelsen med dagspressektorn menar man från tidskriftsområdet att prissättningen där har lett till sammanslagningar och nedläggningar och att dagspressen egentligen har behov av att öka sina priser mer än man har gjort.

Hur skall man förklara den stora spännvidden i resultat mellan olika tidskriftskategorier? Bokpriskommissionens slutsatser är följande.

Så vitt vi kan se uppmäts de bästa resultaten beträffande de tidskrifter vilkas förlag aktivt arbetade för att momssänkningen skulle bli en verklighet. Det gäller bl.a. de stora familje- och damtidningarna. För de mindre förlagen som ger ut specialtidningar inom

olika genrer har momssänkningen skapat möjlighet till överlevnad och kvalitetsförbättringar. Vi har fått klara belägg för denna utveckling inom t.ex. kulturtidskrifterna genom Ulrika Westerlunds artikel i vår tredje rapport. Vi tror också att köparna av specialtidningar, liksom köparna av facklitteratur, är mindre priskänsliga än tidskriftsköpare i allmänhet och att det kan utgöra en orsak till prisökningarna inom vissa tidskriftskategorier.

Som vi tidigare nämnt finns det anledning att, liksom på bokområdet, illustrera prisproblematiken på tidskriftsområdet genom att beskriva situationen i termer av kronor och ören. Syftet är redan tidigare angivet. Beräkningarna i exemplen bygger genomgående på ett utnyttjande av medelvärdet i prismätningarna utan beaktande av osäkerhetstalen (som för övrigt är relativt låga på tidskriftsområdet).

Som framgått av den tidigare framställningen förutsätts ett fullt genomslag av momssänkningen efter två och ett halvt år ge ett sänkt pris om 11,9 procent. För en tidskrift, som tidigare har kostat 20 kronor, bör priset nu vara 17,62 kronor, dvs. en sänkning med 2,38 kronor. Motsvarande sänkning av priset för en tidskrift, som tidigare har kostat 40 kronor är 4,76 kronor. Tidskriften bör alltså nu kosta 35,24 kronor.

Men vi kan nu konstatera att tidskrifterna generellt inte fullt ut avspeglar momssänkningen utan att det fattas ett antal procentenheter. Tjugokronorstidskriften borde vid fullt genomslag av momssänkningen alltså kosta 17,62 kronor. Det uppnådda resultatet innebär i stället att tidskriften kostar 18,82 kronor. Skillnaden är 1,20 kronor. Motsvarande siffror för 40-kronorstidskriften är att den idag kostar 37,64 kronor i stället för förväntade 35,24 kronor, dvs. en skillnad på 2,40 kronor.

De angivna exemplen bygger på de generella resultaten inom tidskriftssektorn. Vi kan också illustrera spännvidden inom sektorn genom att titta på hur dif-

ferenserna ser ut mellan de tidskrifter som ligger närmast "idealresultatet" och dem som ligger längst ifrån.

Bäst resultat har *familje- och damtidningar*. Om man utgår ifrån ett lösnúmerpris om 20 kronor kostar en tidning inom denna grupp idag i snitt 18,22 kronor i stället för förväntade 17,62 kronor, dvs. en skillnad på 60 öre. För den "sämsta" gruppen, tidskrifter inom *ekonomi, teknik, hobby och foto*, kostar 20-kronorstidskriften idag i snitt 19,80 kronor mot förväntade 17,62 kronor. Här rör det sig om en skillnad på 2,18 och ett pris idag som i stort motsvarar priset före momssänkningen.

Försäljningen av böcker och tidskrifter m.m.

I våra första rapporter kunde vi redovisa det – "hopp" i försäljningen som årsskiftet 2001/2002 representerade. Siffror för året 2002 pekade på en ökning av försäljningen på runt 15 procent (vi erinrar om vad vi tidigare har sagt om kurslitteratur). Det kan finnas flera orsaker bakom det som skedde mellan dessa två år. Det har framhållits att försäljningen kan ha påverkats inte bara av de prissänkningar som momssänkningen medgav utan också den kraftiga ökningen av billiga pocketutgåvor, utvecklingen av nya försäljningsställen, förekomsten av globala mediasuccéer m.m. Det är sannolikt mycket svårt att isolera de olika faktorerna i bedömningen av hur de faktiskt har verkat i sammanhanget. Vi kan dock konstatera att medan flera av de nämnda faktorerna, såsom pocketböckernas framväxt på marknaden och den ökade tillgängligheten m.m., har utvecklats under längre tid, innebar momssänkningen att priset förutsättningarna i ett slag förändrades. Som vi har redovisat i våra rapporter kom också bok- och tidskriftsbranscherna att snabbt följa upp momssänkingsbeslutet med en prissättning av sina produkter som tämligen väl avspeglade ett genomslag av momssänkningen. Mot denna bakgrund finner inte Bokpriskommissionen anledning att frånga sin tidigare redovisade bedömning, nämli-

gen att momssänkningen troligen utgör den främsta förklaringen till den radikala försäljningsökningen även om också andra faktorer kan ha samverkat.

En fråga som är intressant är om momssänkningen, enligt branschstatistiken, positiva effekter på försäljningsvolymerna kommer att bestå. Om det, som Bokpriskommissionen har bedömt, finns ett klart samband mellan momssänkningen och volymutvecklingen borde den senare också kunna uppfattas som ett mått på om momssänkningen fortsatt spelar en roll för konsumenternas benägenhet att köpa böcker och tidskrifter.

Siffrorna för de två senaste åren pekar på att försäljningen har minskat något i jämförelse med år 2002 men fortfarande ligger 12–13 procent över siffrorna för år 2001. Det skulle alltså vara ytterligare en indikation, utöver de mätningar som görs på priserna, på att konsumenterna fortfarande uppfattar böcker och tidskrifter som billigare än tidigare och därför fortsätter sina inköp av dessa produkter.

Läsvanor m.m.

En av de uppgifter som Bokpriskommissionen har att arbeta med är frågan om sänkningen av momsen på böcker och tidskrifter har påverkat *omfattningen och bredden* i läsandet i Sverige. Vi har uppfattat detta som en central kulturpolitisk uppgift eftersom den innebär att vi skall försöka analysera vilka effekter som kan avläsas i kulturvanorna när man prövar ett särskilt instrument inom kulturpolitiken, nämligen de generella prissänkningar som bör följa av sänkt moms.

De granskningar som vi hittills har genomfört visar att momssänkningen har fått ett relativt gott genomslag i prissättningen av böcker och tidskrifter på marknaden och att konsumenterna har svarat på detta genom att öka sina inköp. Vi kan alltså redan nu konstatera att momssänkningen har haft en klar och tydlig effekt inom det kulturpolitiska fältet som böcker och tidskrifter representerar. Produkterna har

blivit billigare och människorna har förvärvat fler böcker och tidskrifter.

Vårt kulturpolitiska uppdrag stoppar dock inte vid dessa konstateranden. Vi vill förstås också försöka analysera om de ökade förvärven av böcker och tidskrifter har lett till ökad läsning i samhället och vilka det är som i så fall i första hand har ökat sin läsning. I begreppsparet ”ökad och breddad” läsning ligger frågan om instrumentet momssänkningen har främjat läsningen inte bara hos dem som redan har läsvana utan också hos dem som saknar denna vana.

Under hela den period som vi har granskat utvecklingen inom bok- och tidskriftsområdena efter momssänkningen har studier genomförts om hur det svenska läslandskapet ser ut och har utvecklats. Kartläggningsarbetet har utförts av en rad institutioner som har tagit fram statistik över lärsituationen. Resultatet av dessa studier har visat att läsningen fortfarande behåller sin framträdande position bland människors kulturvanor och att det svenska folket i ett internationellt perspektiv verkligen är ett läsande folk. I sammanhanget vill vi också hänvisa till artikeln Om läsning – mer eller mindre? av Erik Peurell från Statens kulturråd, som man finner senare i denna rapport. I artikeln påtalas behovet att granska läsvanestudierna eftersom de ibland lämnar olika och delvis motstridiga resultat.

Bokpriskommissionen har ju inte ett allmänt litteraturpolitiskt uppdrag men har ändå tyckt att det är meningsfullt att främja ett kartläggningsarbete som bl.a. ger en bild av det kulturella landskap där momssänkningen verkar. Vi har också i våra rapporter förmedlat sammanfattningar av redovisningar rörande detta läsarlandskap och bifogat sammandrag av vissa av de studier som har genomförts. Det är framför allt Nordicom och SOM-institutet, båda knutna till Göteborgs universitet, som på uppdrag av SCB har svarat för underlaget till Kommissionen.

Bokpriskommissionens uppdrag är alltså specifikt relaterat till momsfrågan. Det är utifrån den som vi

skall försöka uttala oss om vilka läsareffekter som momssänkningen kan ha fått. Det betyder att vi i princip avstår från att ta tag i en hel del av de övriga aspekter som återfinns i våra underlag och som i och för sig skulle vara intressanta att analysera från olika kulturpolitiska utgångspunkter. Vi vill gärna uttrycka vår förhoppning att det digra material som Nordicom och SOM-institutet har fått fram genom sina enkäter skall komma till användning i det kulturpolitiska utvecklingsarbetet. Vi avser att återkomma till dessa frågor i vår slutrapport.

Mot denna bakgrund ser vi det som vår uppgift att på grundval av det material som ligger i underlaget till oss försöka uttala oss om momssänkningen har fått någon effekt - på kort eller lång sikt - på läsvanorna och om åtgärden har visat sig locka nya människor att bli läsare.

Redan i vår tredje rapport kunde vi redovisa vissa preliminära resultat från undersökningar som SOM-institutet hade genomfört. Till föreliggande rapport har vi fått ett omfattande underlag från Nordicom och SOM-institutet. I huvudsak omfattar materialet, som täcker perioden fram till år 2003, en fortsatt kartläggning av bok- och tidskriftsläsningens allmänna utveckling men där finns också en hel del nytt material som kan kopplas till momssänkningen och dess effekter.

Den bild som vi preliminärt redovisade i den tredje rapporten konfirmeras i det nya underlaget. Det är en bild som kan sammanfattas enligt följande:

- det finns *inget uppenbart samband mellan momssänkningen och en breddning av bokläsandet till nya grupper*
- läsandet har dock ökat på så sätt att *de som tidigare läste böcker och tidskrifter* – också mer sporadiskt – nu *har övergått till att läsa mer än förut*
- andelen *icke-läsare* uppgår fortfarande till ca 1/7 av Sveriges befolkning eller ca 12 procent. Att man inte läser kan bero på:

- bristande läskunnighet
  - man saknar lästradition hemifrån
  - böcker är för dyra
  - tiden räcker inte till
  - man tittar hellre på TV
- de *grundläggande mönstren i bokläsningen* är i stort sett de samma idag som för tjugo år sedan och tycks inte ha påverkats av momssänkningen:
- högutbildade läser mer än lågutbildade
  - kvinnor läser mer än män
  - flickor läser mer än pojkar
- vägen in i läsandet tycks gå trappstegsvis från vecko/månadstidningar, till tidskrifter, till pocketböcker och lättare genrer som deckare/thrillers och vidare till romaner och inbundna böcker
- det som styr valet av köp av en bok är:
- innehåll/genre (95 %)
  - bokens handling (91 %)
  - rekommendationer från vänner (73 %)
  - författarnamnet (69 %)
  - priset (57 %)
  - andra orsaker

Slutsatsen är alltså att momssänkningen har lett till en ökning på höjden men inte på bredden i läsandet. Läsandet har inte spritt sig till dem som inte har för vana att läsa böcker eller tidskrifter. Den gruppen är tämligen konstant och tenderar snarare att öka. Momssänkningen har inte heller påverkat de grundläggande sociala och könsbundna läsmönstren. De kvarstår som framtida utmaningar för det kulturpolitiska arbetet.

Undersökningsresultaten i övrigt ger upphov till ett antal intressanta reflexioner om prisinstrumentets möjliga effektivitet inom bok- och tidskriftssektorerna. Vi kan t.ex. notera att priset inte utgör ett huvudskäl bakom beslutet att inhandla en bok. Där finns en rad andra faktorer som väger tyngre. När det gäller prisets betydelse för de icke-läsandes ställningstagande att inte läsa kan vi konstatera att undersök-

ningarna tyder på att priset inte är en avgörande faktor. Viktigare skäl är alltså TV-tittandets ställning, att man saknar tradition hemifrån och att tiden inte räcker till.

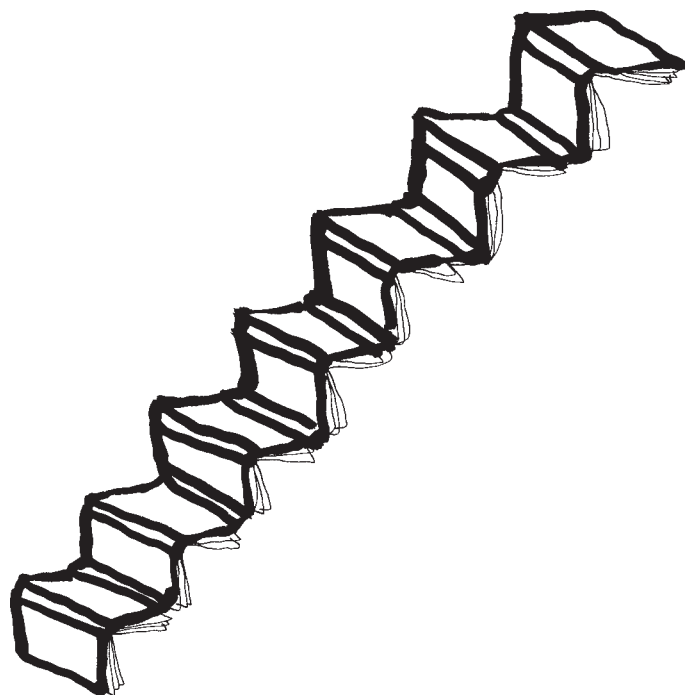
En tankeväckande omständighet utgör slutsatserna i underlaget att vägen in i läsningen sker trappstegsvis med början i vecko- och månadstidningar. Om den slutsatsen är korrekt vore det förstås intressant att också granska dagstidningarnas betydelse i det sammanhanget och väga in betydelsen av att vi numera har en betydande spridning av gratistidningar och gratistidskrifter. Kommissionen vill för sin del dock uttala en viss tveksamhet om trappstegsmodellen håller. Vi tror att läsintresset mer kan kopplas till intresseprofil och att vägen in i läsningen därför mer är beroende av om man kan hitta läsning som tillgodoser detta intresse än den yttre formen för textpresentationen. I ett kulturpolitiskt utvecklingsarbete finns det dock ingen anledning att kategoriskt utmönstra handlingsalternativ utan att de provas noggrant. Vi får anledning att återkomma till dessa frågor i vår slutrapport där vi skall summera våra iakttagelser rörande momsens och läsandet och också, enligt våra direktiv, lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av vår granskning.

Även om momssänkningen alltså inte har lett till en breddad läsning vågar vi dra slutsatsen att den troligen har påverkat läsningens omfattning för dem som redan läste före momssänkningen. Det är i och för sig en viktig kulturpolitisk effekt av momsinsatsen men frågan är om effekten är av bestående karaktär, dvs. om vi kan räkna med att kulturvanorna hos de redan läsande permanent har förändrats.

Här måste vi uttala vår stora osäkerhet. I den tredje rapporten diskuterade vi ingående frågan om vilka tidsaspekter som är aktuella för att man skall kunna avläsa mer entydiga förändringar av kulturvanorna. Kommissionen uttryckte då att vi var medvetna om att all erfarenhet talar för att kulturvane-

förändringar – och därmed också förändringar i läsvanorna – är långsiktiga processer som förutsätter längre tidsperioder för att ge säkert avläsningsbara resultat. Våra bedömningar delades då i en artikel av ledarna för Nordicom och SOM-institutet, Ulla Carlsson respektive Lennart Weibull. Nordicom har i sin senaste redovisning återkommit till denna fråga och hävdar att det är svårt att ur årliga mätningar kunna utläsa den önskade effekten under en så kort tidsperiod som Kommissionens mandatperiod. Betydligt längre period behövs för att säkerställa sådana förändringar.

För att mer bestämt kunna uttala sig om moms-sänkningens läseffekter måste man uppenbarligen fortsätta att bevaka läsutvecklingen och försöka identifiera prisinstrumentets långsiktiga verkan. Vi har anledning att ta upp också den frågan i vår slutrapport.

”Vi har sluppit friställa folk”

Hans Wigstrand

Vad har den sänkta bokmomsen betytt för kartboksörlagen?

Så löd min fråga. Men så särskilt klara svar fick jag inte. Trots att svensken köper kartor som aldrig förr. ”Svårt att svara på”, ”Det är klart att lägre moms är bättre än högre moms”, ”Känslan är att vi gynnsats...”

Jan Qvarnström, chef för Kartförlaget, hade en rak formulering om den sänkta momsens effekt:

– Den har i alla fall inneburit att jag sluppit friställa någon person.

Att anställa nytt folk på Kartförlaget har inte varit på tal sedan försvaret drastiskt drog in sina beställningar av kartor i slutet av 1990-talet.

– Vi tappade beställningar för sju miljoner. Från åtta miljoner drog försvaret ner till 800 000, naturligtvis blev ett sådant tapp kännbart för oss, berättar Qvarnström.

Men så kom momssänkningen 2002 och under 2003 såldes kartor för 32 miljoner, vilket bidrar till att de 21 anställda som fortfarande arbetar på Kartförlaget i Gävle, kan fylla sina arbetsdagar.

– Men det här är en svår bransch. Vi är beroende av utländska produkter.

Förlaget ger ut 7 000 titlar, varav 1 000 är guideböcker av olika slag. Michelin, Lonely Planet, Insight, Time Out och Willma är några exempel. Även 10 000 jordglobes säljs varje år. Men där är momsens 25 procent, vilket Jan Qvarnström finner obegripligt.

– Jordgloben borde behandlas som böckerna, säger han.

Kartförlaget föddes i mitten av 1980-talet ur Lantmäteriet. Tanken var att försäljningen av kartor kunde göras lönsam. Jan Qvarnström, med över 40 år i Lantmäteriets tjänst, sattes att chefa över verksamheten.

Under snart 15 år har förlaget varje år sålt 30 000–40 000 exemplar av den röda galoninklädda favoriten för bilburna, Motormännens Vägatlas. Denna vägvisare, med stadskartor och Ortsregister går alltid i topp på fackbokslistan och förra året nåddes rekordnoteringen 40 000 exemplar redan i november, före jul-rushen.

Även en Sverigeatlas hann man med att sälja i 8 000 ex förra året.

I år trycks 50 000 exemplar av M:s vägatlas och förlaget väntar sig stor försäljning av sin egen Europa-atlas eftersom trenden i kartbranschen verkar stabil: intresset för de nära resmålen, Sverige och Europa, håller i sig, även om marknaden för längre och exotiska flygresor sakta återhämtar sig i terrorns svallvågor.

På Kartförlaget räknar man med att 25 000–30 000 map on demand-kartor ska beställas och produceras i år. Kartförlaget är ensamt i världen om den tjänsten. Vem som helst med en pc och lite tålmod kan skapa sin egen karta med hjälp av Kartförlagets hemsida och Lantmäteriets kartbas. Man kan välja ort eller fastighet och när man klickar på köp bunkras ordern i Lantmäteriets dator för att tryckas och skickas ut morgonen därpå.

På näst största kartförlaget, Liber Kartor, säger redaktionschefen Meith Fagerqvist, att mer kommunikation i en aggressivare marknadsföring kanske är ett starkare argument för den rekordartade försäljningen förlaget noterat under 2000-talet. Man bearbetar bokhandeln och kan se tillbaka på en 400 procentig försäljningsökning under de senaste fem åren. År 2000 ökade man sin försäljning med 67 procent, medan de tre följande årens ökning hamnade kring 30 procent jämfört med året innan, vilket indikerar att enbart den sänkta momsens (som sänktes från 25 till 6 procent år 2002) inte hade den absolut avgörande betydelsen för kartböckernas rekordsiffror.

– Jag har inga siffror på att momsens spelat någon

”Vi har sluppit friställa folk”

särskild roll, men det känns som om även vi inom kartområdet har gynnats av de sänkta momsatserna. Längre är så vågar jag inte dra mina slutsatser.

På Liber arbetar cirka tjugo personer med kartor. Bokhandeln är förlagets stora kund och man säljer sin världsatlas i 20 000 exemplar per år. Även KAK:s bilatlas är en väletablerad storsäljare, om än ej riktigt i klass med motormännens dito som utkommer via Kartförlaget.

Både Kartförlaget och Liber har lagt ner mycket krut på elektroniska kartor.

– Men cd-produktion och elektroniska kartor går trögt och hittar inte direkt till konsumenten. Tryckta produkter har än så länge ett större värde, säger Meith Fagerqvist. Men att gå så långt som att momsens spelat en avgörande roll vill hon inte.

Om man bortser från Kartförlaget och Liber, som i princip är de enda förlag som sysslar med tillverkning av kartböcker, är momsfrågan av ytterligt marginell art. På Bonniers uppger man att den ringa utgivning av kartböcker man ger ut inte krävt någon närmare analys och på ICA-förlaget pratar man om en marknad ”där alla ger ut en världsatlas från och till och där det råder priskrig hela tiden”.

Med andra ord: priset på en karta verkar inte kunna jämföras med priserna på böcker och tidskrifter. Kartförlagen har inte behövt banta ner verksamheten efter momssänkningen och för sjöfolk och fjällvandrare är kartan inte sällan ett måste som får kosta vad den kostar.

HANS WIGSTRAND

Hans Wigstrand är frilansjournalist och redaktör för Bokpriskommissionens tryckta rapporter.

Populärpressen hjälper invandrare

Statsmakten ska inte fatta beslut om publicistiskt innehåll, skrev Bo Strömstedt. Han är en av flera kända publicister som framfört sitt ogillande av moms på läsning i allmänhet och orättvisa momssatser mellan dags- och veckopress i synnerhet.

Så vad är de drivande redaktörernas åsikt idag, när den sexprocentiga momsen verkat under drygt två år? Rättvisa har skipats, säger redaktörerna på de populärkulturella veckotidningarnas redaktioner. Vår status har lyfts. Det är rentav så att många invandrare snabbare tar sig in i det svenska samhället tack vare den numera billigare populärpressen?

När momssänkningen trädde i kraft år 2002 var annonskonjunkturen för tidningar och tidskrifter i botten. Fortfarande plågas många facktidningar av att annonsörerna inte bildar kö med sina

pengabidrag när arbetslivet stöpts om med Internet och intranät som länkar när nya tjänster ska utlysas.

– Men antagligen överlevde många tidskrifter tack vare momssänkningen, hävdar Lasse Strandberg, VD för Sveriges Tidskrifter. Och populärpressen har fått ett lyft; läsandet i landet håller ställningarna gentemot tittandet och Internet.

Själv trodde han länge att ny teknik skulle göra att de unga läsarna övergav papperstryckta alster. Men där fick han fel. Om den sänkta momsen gjort att tidningen blivit billigare och utgör skälet till att de unga läser vidare, vill han i skrivande stund låta vara osagt. Ty svenska folket är ett läsande folk, precis som det finländska folket.

Mycket beror på att Sverige har en djup folkrörelsetradition, säger han.

– Få länder har så mycket organisationstidskrifter som vi.

Organisationstidskrifter och dagstidningar undan-

togs tidigare från den 25-procentiga momssatsen, vilket är skälet till många publicisters missnöje. Varför ska staten, genom olika momssatser, bestämma vilken typ av innehåll i tidningar som ska beskattas och inte? Varför ska dagstidningen betraktas som viktigare än veckotidningen? Så här säger Janne Waller, chefredaktör på Hemmets Journal, och en av pådrivarna till att momsen sänktes till sex procent för alla tidningar:

– Kvällstidningarna startade sina bilagor för 25–30 år sedan. De började skriva om sånt som veckotidningen ägnade sig åt. Varför det är nyttigt att cykla till exempel. Men för sina bilagor betalade de dagspressens sex procent i moms. När vi i veckopressen skrev om att det var nyttigt att cykla tvingades vi betala 25 procent i moms. Det var hårresande orättvist.

Nu är rättvisa skipad och familjetidningarna har fått en statushöjning. Det som nu återstår är en annan orättvisa, reklamskatten, säger Waller.

Tre stora medieföretag har hetast drivit momsfrågan; Aller-koncernen, ICA-förlaget och Egmont AB (danskägt som bl a ger ut Hemmets Journal och sysslar med berättelser via tidningar och tv-produktioner). På den gemensamma sajten ”rattvismoms.nu”, skriver Allers VD Martin Hansson:

”Vi lovade att våra läsare skulle få en billigare tidning om momsen sänktes till sex procent. För våra tidningar innebar detta att en helårsprenumeration blev 120 kronor billigare och varje lösnummer kostade tre kronor mindre. Det har vi levt upp till.”

Aller-koncernens tidningar läses varje vecka av 2,4 miljoner människor. Här finns Femina, Årets Runt och Svensk Damtidning, men även tidningar om bilar, båtar och fotografi. Sammanlagt läser 3,8 miljoner människor koncernens tidningar någon gång under ett år, berättar Hansson.

– Generellt ökar läsandet av tidskrifter. Och det gäller alla åldersgrupper; även den svårflirtade yngre läsarskaran har ökat.

Vad läser en Allers-VD helst själv, Antik & Auktion eller Fiskejournalen?

– Svensk Damtidning. Nu när det varit bröllop i Danmark... Högskolan i Kalmar gjorde en undersökning som kom fram till att invandrare läste våra tidskrifter mer än dagstidningar. Genom dem introducerades de i svenska seder och bruk. Via Allers fick de läsa om vanligt svenskt liv, hur människor tänker, hur allting fungerar i landet. Bättre introduktion i en ny kultur är det svårt att få.

Sedan 1994 har Hemmets Journal regelbundet skickat tidningen till Rosengård i Malmö, där den används i svenskundervisningen för invandrare. Den begripliga vardagssvenskan i tidningen har varit ett verktyg för den svenske platschefen som håller i verksamheten i området.

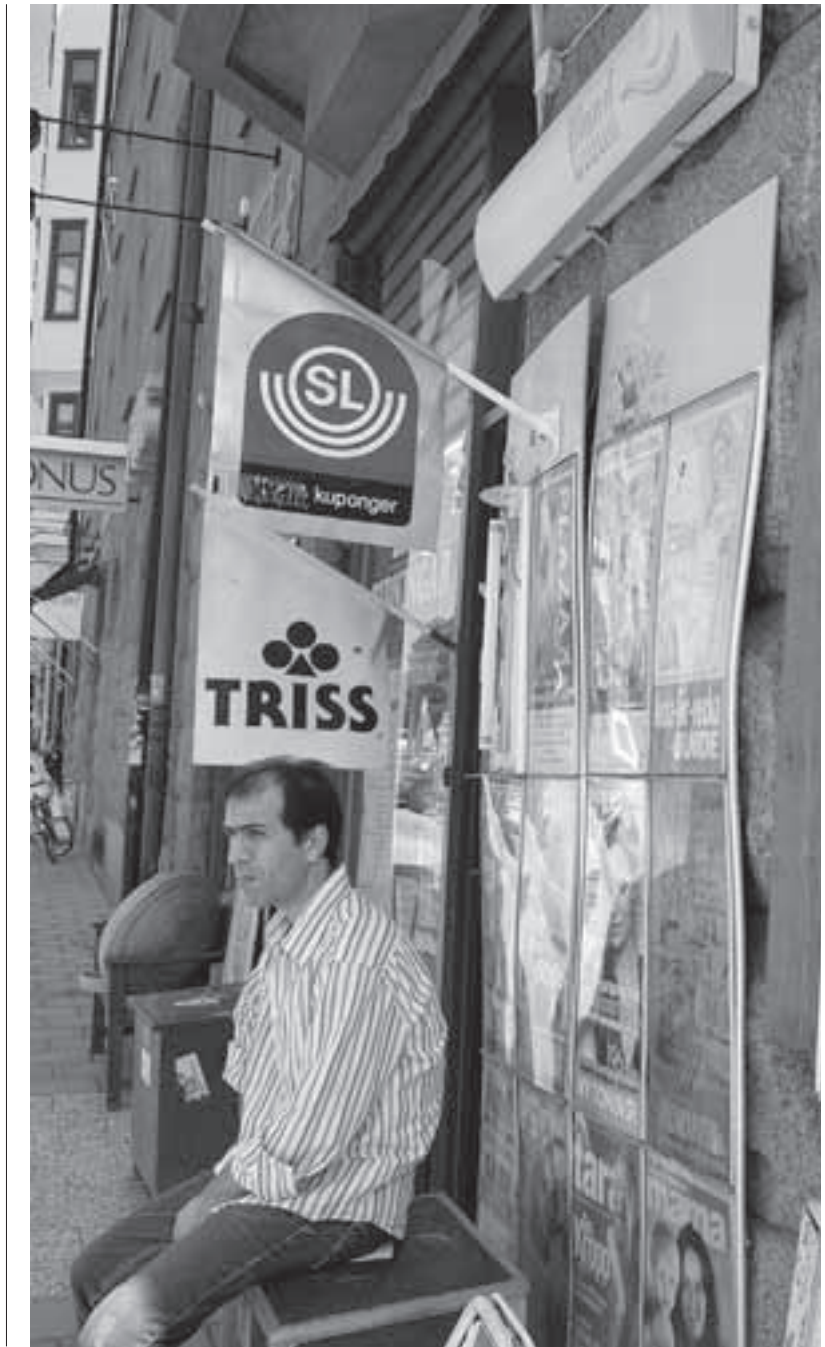
1999 gjordes en statlig utredning som kom fram till att 42 procent invandrare och 36 procent svenskar varje vecka läser veckotidning. När det gällde dagstidningen var siffrorna ungefär de omvända; svenskarna läste mer dagstidning än invandrarna.

Så såg det ut före momsänkningen. När publicisterna gick till attack mot orättvisan anfördes konkurrensskäl inför politikerna. Momssatsen ska vara lika, oavsett tidning och publicistiskt innehåll. I Europa är det bara Irland som har olika momssats när det gäller dagstidningar och veckopress.

– Skälen är religiösa. Veckotidningar anses syndiga, berättar Hansson.

I England har man ingen moms på läsning. Även Frankrike och Tyskland har små momssatser, men man gör ingen skillnad på dagstidningar och populärpress. Så är det i de flesta europeiska länder och Hansson kallar det det enda rimliga.

– Tänk om engelsmännen haft olika momssatser på dagstidningen Financial Times och veckotidningen The Economist, båda seriösa och välrenommerade affärstidningar? Vem ska avgöra var ordet är finast, i Dagens Industri eller i Allers?

På ICA-förlaget säger marknadsdirektören Chris Eggers att han gärna ser att reklamskatten tas bort. Han ansvarar för sex facktidningar, som i huvudsak går till företag.

– För dem är momsens ointressant. Men det sker en ständig avstämning och naturligtvis innebär ett lägre pris stor effekt på lång sikt.

Aller-koncernens välkände mediaprofil Evert Ståhl, som gick ur tiden för några år sedan, brukar vara den person alla hänvisar till när det gäller kampen mot moms på tidningar. Ståhl ville ha bort momsens redan på 1980-talet. Tre decennier senare kan man konstatera att påhittigheten att komma undan momsens på sina håll varit enastående.

Eller som publicisten och gamle etikkommisionären Olle Rossander uttryckt det: "Ålandsjippet (trycker man sin tidning på Åland kommer man undan momsens fakturan) och "medlemskap" i stället för prenumerantregister (organisationstidningar hade lägre moms före den nya momsordningen), visar prov på en tänkvärd tes: "de styrda har alltid fler vägval än de styrande".

Hans Bergström, DN:s förre chefredaktör, har också pekat ut den nya gratiskulturen, på nätet och bland tidningar, som ett modernt argument att avstyra orättvisa momsens satser.

HANS WIGSTRAND

Den årliga rean – bokhandelns köpfest

P Jonas Sjögren

den gråkalla februarikvällen ligger gatorna tomma. Men utanför bokhandeln ringlar köerna redan innan portarna slås upp vid midnatt. Hundratals boksugna kunder trotsar det ovänliga vädret och inväntar chansen att vara tidigt ute för att komma åt godbitarna på årets bokrea. De som inte är lika kvällspigga kommer i stället tidigt morgonen därpå. Ingen bokhandlare med självaktning öppnar senare än klockan sju den första readagen.

Föreställningen om att bokrea skulle ha tappat sin lockelse kommer åter på skam. Trots negativa tongångar bland kulturarbetarnas förståsigpåare kommer kunderna i långa banor, för att spendera miljontals kronor medan reaböckerna fortfarande upplevs som färska fynd.

Historiska anor

Den årliga bokrea är egentligen en kvarleva från en svunnen tid. Kommissionssystemets tid, då böckerna i bokhandeln ägdes av förlagen, och förläggarna inte bara bestämde vem som skulle få handla med böcker, utan också vilket pris konsumenten skulle betala. När förlagens lager växt sig för stora togs de ut på rea. Enligt dåtidens affärsregler fick detta inte ske förrän böckerna var minst fem år gamla. På 1930-talet kortades tiden till fyra år. Då upplevdes det säkert som en dramatisk förändring. Idag är det mer sensationellt om en bok hunnit fylla tre år innan den dyker upp i reakatalogerna.

Från början framställde vart och ett förlag sin egen katalog. Inte varje år, men de år de hade något att rea. Efter hand började förlagen slå sig samman för att spara både produktions- och distributionskostnader. 1940 samlade den gemensamma katalogen åtta förlag, och 1945 hade skaran växt till 14. Bonniers valde dock att stå utanför, och det dröjde till 1973 innan hela reautbudet samlades i en katalog, producerad av BMI (Bokbranschens Marknadsinstitut, ett tidigare branschägt nu privat

företag som sysslar med katalog- och matrikelutgivning).

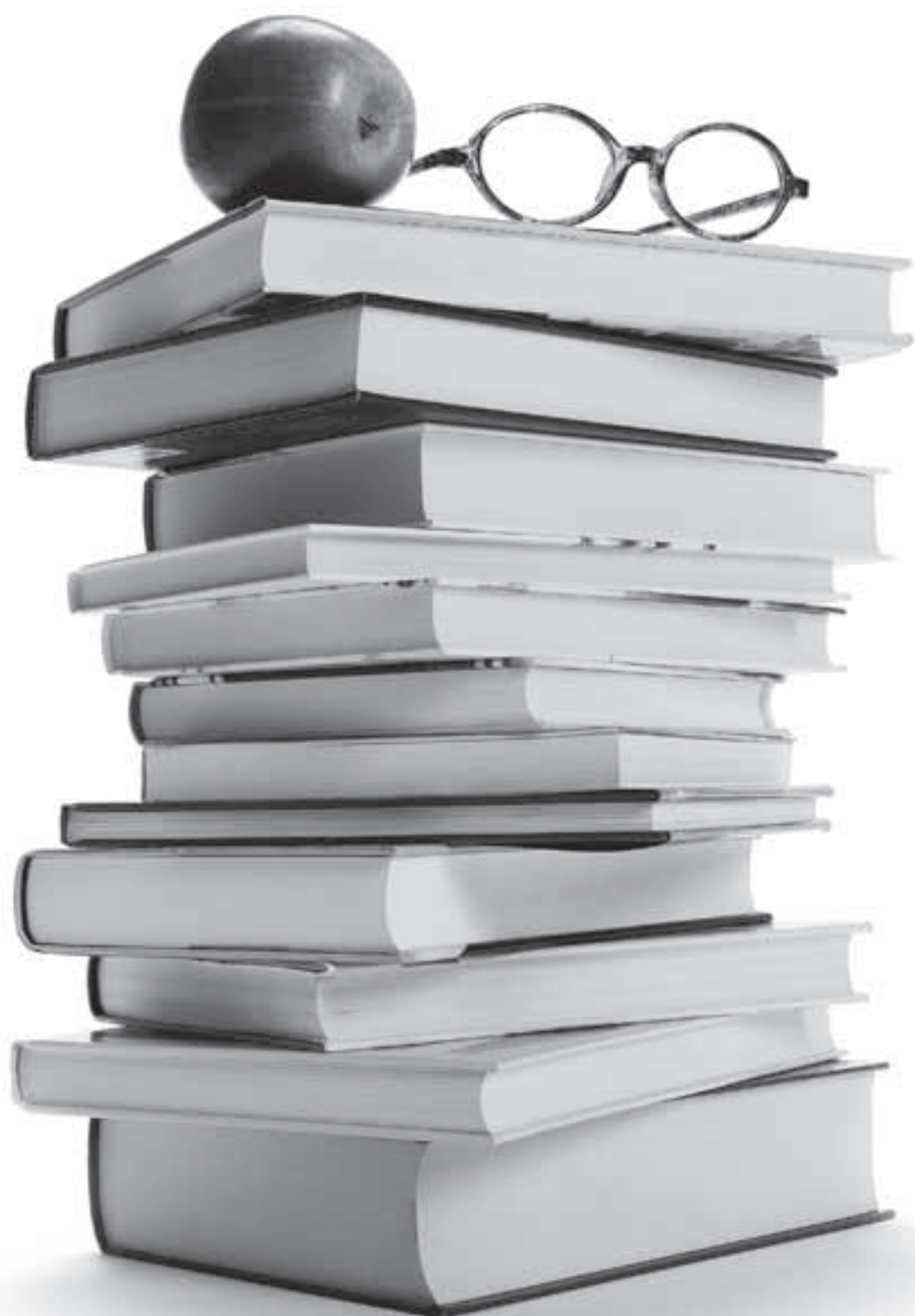
Kedjorna tar över

Men lyckan blev kortvarig. De framväxande kedjorna upptäckte snart att rea var en högtintressant aktivitet där det gällde att profilera sig mot konkurrenterna. Först ut att exploatera denna idé i stor skala var Bokia, vars katalog snabbt var uppe i en upplaga på ett par miljoner exemplar som spreds till alla hushåll i medlemsbokhandlarnas upptagningsområden. Till sammans med de effektivitetsvinster som kom av gemensamma (centrala) inköp, och enhetlig hantering, prismärkning och ämnessortering, gjorde den kraftfulla reklamen bokrea till en kommersiell kedjesuccé.

Andra kedjor inspirerades naturligtvis av Bokies framgångar, och sedan flera år distribueras kataloger i stora upplagor också från Akademibokhandeln, JB-Gruppen och Ugglan. Dessutom gör BMI fortfarande en katalog som används av bokhandlare som inte ingår i någon kedjekonstellation. Till detta kommer omfattande reklam från varuhus och stormarknader. Många hushåll får alltså reareklam från flera olika håll.

Inte bara rester

I det fackbokhandelsavtal som reglerade ramarna för förhållandet mellan bokhandel och förlag från den 1 april 1970, då kommissionssystemet upphörde och de fasta bokpriserna försvann, och fram till 1991/92 då avtalet efter många modifieringar slutgiltigt gick ur tiden, var bokhandlarna garanterade att få välja bland förlagens reautbud innan varuhusen fick chans att göra sina inköp. Detta bidrog till framväxten av de omdiskuterade tilltrycken under 1980-talet. Eftersom det inte fanns så mycket böcker kvar för varuhusen att erbjuda i rea när bokhandeln tagit sitt, beställde de specialupplagor av titlar som förväntades kunna sälja i stora antal under rea.

Idag spelar tilltrycken en viktig roll även för den gängse bokhandeln. Efter några misstag som fick stor publicitet i mitten på 90-talet, då tilltrycken hade avsevärt sämre kvalitet i papper och bindning än originalutgåvorna, är förlagen idag noggrannare med att upprätthålla utförandet, eller att tydligt informera om när avvikelser från originalet ägt rum. Tilltrycken skapar en möjlighet att saluföra böcker som inte på flera år ingått i det ordinarie sortimentet, och ger konsumenterna tillgång till böcker som annars bara skulle ha funnits på bibliotek eller i antikvariat. Detta gäller såväl illustrerade fackböcker som diktsamlingar och romaner, inte minst klassiker.

I några fall har dock tilltryck av samma böcker år efter år skapat en enformighet som gjort kritikernas invändningar förstaeliga och motiverade.

Svåröverblickat utbud

Kedjornas framgångar och stora aktivitet i samband med rean har gjort det svårt för konsumenten att få en samlad bild av hela reautbudet. Inköpen till rean påbörjas redan innan den närmast kommande har startat (reaböcker som säljs i februari år 1, har till stor del beställts redan i början på år 0). Ett viktigt skäl till detta är att kedjorna vill vara tidigt ute för att kunna köpa ut hela restupplagor, så att de kan fylla sina kataloger med böcker som konkurrenterna inte har i sina sortiment. Det finns alltså ingen samlad redovisning av alla titlar som ingår i årets rea. BMI-katalogen, som av tidningen Svensk Bokhandel utnämns till den fylligaste katalogen, innehåller ju ”bara” de titlar som förlagen har anledning att annonsera sedan kedjorna tagit sitt.

Den årliga bokrean är i allt väsentligt fortfarande förlagens rea. De får en chans att tömma sina lager på svårsålda exemplar, och som sagt att komplettera detta med tilltryck av böcker som förväntas sälja i stora antal till reducerat pris jämfört med tidigare utgåvor. Till detta kommer mindre antal av böcker som

bokhandlarna gallrat ur sina egna lager. Böcker som de missat vid den årliga returen, eller för vilka de inte haft returrätt. Butiksdatoriseringen har gjort det möjligt för bokhandlarna att lättare identifiera de verkliga hyllvärmarna.

Hundratals miljoner

Under 1980 och 90-talet växte den totala reaförsäljningen i stort sett varje år i takt med att kedjorna, varuhusen och stormarknaderna ökade och förfinade sina insatser för att göra rean till ett stort jippo. Så är till exempel nattöppet första readygnet idag mycket vanligare än det var för tio år sedan. Sänkningen av bokmomsen från den 1 januari 2002 bidrog till att försäljningen under det årets rea ökade med 15–20 procent jämfört med året innan. De två följande årens reor har visat avsevärt beskedligare ökningstal. För rean 2004 redovisar flera handlare till och med en minskning jämfört med året innan. En erfarenhet som få har behövt göra under de senaste tio till 15 åren.

Den årliga bokrean är av nästan lika stor betydelse för handeln med allmänböcker som julhandeln. Försäljningen på rean står för cirka 15 procent av årsomsättningen på böcker för en typisk allmänbokhandlare. Mer för de små än för de större bokhandlarna. Rean är därför viktigare för Bokias butiker än för JB-Gruppen eller Akademibokhandeln. För KFs stormarknader svarar rean för över 40 procent av bokförsäljningen, och rean är det största jippet för COOPs specialvaror under första halvåret.

Marginalen är något lägre än på den ordinarie försäljningen, det vill säga 35 till 40 procent. Eftersom böckerna är billiga innebär det färre bidragskronor per exemplar. Med sin intensitet, stora volymer ska in i butiken och ut igen på kort tid, drar rean givetvis en del extra kostnader. Men de är enkelt burna, då intäkterna är stora. Den totala reaförsäljningen, räknat i konsumentpris, exkl moms, torde vara cirka 350–400 Mkr (2004).

För den växande näthandeln är rean av mindre betydelse. En del av deras affärsidé är ju att sälja böcker utan att lagerhålla dem. När det blir readags är stora delar av sortimentet redan slut hos förlagen och alltså oåtkomligt för näthandlarna. Det hindrar inte att dessa har speciella aktiviteter i samband med rean, för att vara med och dela på konsumenternas bokinköpskronor. Nätet kan också användas som kanal för förhandsbeställningar till bokhandeln, vilket effektiviserar den hanteringen. Något som till exempel Akademibokhandeln utnyttjar.

För förlagen är rean som redan påpekats ett välkommet tillfälle att lätta på trögrörliga delar av lagret. Ekonomiskt är dock betydelsen mindre än för detaljhandeln. För Svenska Förläggareföreningens medlemmar utgjorde reaböcker 2003 omkring 200 Mkr av försäljningen, mindre än 10 procent av totalen, och marginalen är per definition sämre än på ordinarie försäljning.

Reastarten är helig

Datum för reastarten fastställs av Svenska Bokhandlarenföreningens styrelse, och respekteras av all detaljhandel. Reans ställning i handeln med böcker vårdas av alla inblandade. Det faktum att alla som handlar med böcker påbörjar den stora årliga realisationen samma dag bidrar till unika marknadsföringsmöjligheter. Det mediala intresset är fortfarande stort. Tidningarna skriver om rean, kvällstidningarna gör prisjämförelser mellan katalogerna, och lokala radio- och tv-kanaler bevakar starten. Den bokintresserade allmänheten har också lärt sig när rean äger rum och vilka möjligheter till goda affärer som då bjuds. Enligt både Bokia och Åhléns lockar rean köpare för vilka detta är årets enda bokinköpstillfälle. Detsamma torde gälla även andra handlare, vissa kunder ser man bara till i samband med rean.

Tidpunkten för reastarten har varit omdiskuterad. Somliga menar att med sin placering i slutet på fe-

bruari blir tiden för knapp mellan jul och rean för att arbeta med nyheter eller ordinarie backlist. Och tiden efter reaavslutningen (slutet av mars) fram till sommaren är också kort. Det är dock svårt att hitta någon, både bland förlagsfolk och bland handlare, som skulle våga ta risken att flytta rean mer än någon vecka hit eller dit i slutet på februari. Man ändrar inte ett vinnande koncept, och bokrean har en status som gör handlare och leverantörer i andra branscher avundsjuka.

Grammofonbolagen har de senaste åren försökt att åstadkomma en gemensam rea, men hittills har man inte lyckats komma i närheten av bokrean med avseende på försäljningsvolym eller publicitet. Det beror nog inte bara på att musikköpet totalt haft en ogynnsam utveckling de senaste åren. Det tar årtal att etablera en detaljhandelsinstitution.

En nordisk företeelse

I de andra nordiska länderna reas böcker ungefär på motsvarande sätt som i Sverige, fast i Finland startar man några veckor tidigare.

I England och USA däremot är rean ett okänt begrepp. Där säljer förlagen sina restlager (remainders) till företag som specialiserat sig på handel med billiga böcker. Somligt når sedan marknaden genom remainderbokhandlar, medan annat säljs genom den reguljära bokhandeln, som har mer eller mindre permanenta lågprisavdelningar.

Remainders på engelska säljs också via bokhandlar i andra länder, särskilt illustrerade fackböcker. Exporten av remainders från framför allt England är betydande.

Detta sätt att sälja restlager lockar inte svenska aktörer. Bokhandlare och förläggare är rörande överens om att den svenska reamodellen är ett effektivare sätt att prångla ut förlagens felsatsningar. Den draghjälp som publiciteten kring den gemensamma rean ger, kan inte åstadkommas på annat sätt, tror man.

Fyndens tid är inte förbi

Enligt somliga bedömare i media är det inte längre lika lätt att göra fynd på rean som det var förr (på 1950-talet eller så). Det är sant när det gäller dem som jagar dammiga förstaupplagor av svensk skönlitteratur, särskilt häftade och oskurna böcker. När karenstiden för rea var fem år fanns det fler glada överraskningar i utbudet än vad det gör nu för tiden. Förlagen hade också sämre ordning på sina lager förr, så godbitar kunde bli liggande bortglömda länge innan de såg readagens ljus.

Nu har förlagen bättre ordning på sin lagerredovisning, de följer månatligen varje titels försäljningsutveckling. Förstaupplagesamlandet är mindre utbrett än förr. Det finns alltså massor av människor som inte bryr sig om förstaupplagor, utan för vilka chansen att köpa böcker billigt alltid är välkommen. Därtill kommer att handeln med fackböcker är mer omfattande och viktigare än handeln med skönlitteratur. Barnfamiljer tillhör inte vår tids ekonomiska vinnare. Barnböcker på rea är därför en möjlighet att fylla på hyllorna i barnkammaren som inte ska föringas.

Även om rariteterna i bibliofil bemärkelse alltså är svåra att hitta, talar försäljningsvolymerna och kundtillströmningen för att utanför kulturjournalisternas skara finns det fortfarande många människor som tycker att rean är ett gyllene tillfälle att köpa böcker. Mycket böcker.

Reans framtid

Bokbranschens aktörer är som framgått väldigt överens om att den årliga rean är en institution att värna. Marknadens och medias intresse är trots vissa kritiska inslag av stor betydelse för att åstadkomma den stora bokhandelsfesten i februari–mars.

Ändå kan man inte låta bli att undra om inte rädslan för förändringar är väl stark. Ingenting varar för evigt, och rean har som sagt ändrat karaktär om man

ser över flera decennier. Litet kreativitet och experimentlusta skulle säkert inte skada.

Risken finns också att branschen själv tar kål på sitt guldägg, genom alltför flitigt återkommande med gamla säljsuccéer bland tilltrycken och genom sommar- och höstreor. Pocketböcker erbjuds snart fyra till priset av tre oftare är de säljs till fullpris. Många förväntade storsäljare erbjuds till extrapris redan på utgivningsdagen. Om kunderna vänjer sig vid att aldrig behöva betala fullt ”ordinarie” pris för en bok kan rean snart ha spelat ut sin roll. Den skärpta konkurrensen i detaljhandeln kan alltså vara ett hot mot den årliga rean.

P JONAS SJÖGREN

P Jonas Sjögren är civilekonom med erfarenhet från förlags- och bokhandelsbranschen.

Om läsning – mer eller mindre?

Förmågan att läsa och att uttrycka sig har en stark koppling till inflytande, demokrati, kunskap och förströelse. Denna traditionella folkbildningsidé har inte alltid varit och är inte heller idag alldeles självklar.

I en tid innan folkbildningstanken fått fast förankring fanns en uppfattning att läsandet kunde vara riskabelt. I synnerhet kvinnors läsande kunde rent av vara fördärligt. En vanlig illustration av denna föreställning är historien om madame Bovary, som av vissa ansågs ha blivit galen av allt romanläsande.

I dag utmanas idén om läsandet som något i sig själv gott av en generation som inte nöjer sig med att låta sig ledas genom en berättelse av en författare från första sidan i en bok till den sista, utan som själva vill ta kommando över fiktionen. Detta yttrar sig exempelvis i företeelser som fan-fiction och rollspel. På nätet finns hundratusentals berättelser som skrivits, framför allt av ungdomar, som fortsättningar på redan skapade fiktioner. Dessa egentillverkade historier utgår inte nödvändigtvis från böcker utan lika gärna från tv-serier, manga och dataspel. Gränserna mellan producent och konsument, avsändare och mottagare suddas ut.

'Vi lever i en brytningstid' är en sliten fras, men frågan är om den inte är adekvat att använda om den situation som vi befinner oss i just nu beträffande läsning. Kulturrådets förre chef Göran Löfdahl formulerade detta förhållningssätt i en intervju i *Ikoner* 1999:3 på följande sätt:

Att 'Läsa bok' kommer att bli ett starkt klasskiljande moment i framtiden. De som kan läsa 300 sidor utan bilder och rubriker, hålla texten, ta den till sig, skapa en egen bild och ett eget innehåll av den och möjligen t.o.m. omsätta den i egna anteckningar, är de som kommer att förstå vad allting går ut på.

Det kommer att finnas de som kan läsa och de som kan utnyttja sin förmåga att läsa. Och så långt vi kan

blicka framåt i tiden kommer det dominerande samhällssystemet att vara textbaserat. Göran Löfdahl hade antagligen helt rätt: Att läsa och förstå och själv formulera sig kommer att vara avgörande för den uppväxande generationens möjligheter att påverka sin individuella levnadsbana och det samhälle de kommer att leva i.

Det finns alltså ett starkt samhällsintresse av att undersöka läsandet – och i synnerhet barns läsande. Många olika institutioner och myndigheter ställer frågor om läsandet.

Men vad är det vi vill använda läsvaneundersökningar till? Vad vill vi ha reda på egentligen? Och varför vill vi ha reda på det? I dag handlar det uppenbarligen inte om att mäta läskunnighet. Det handlar om att läsa böcker. Och eftersom man i de ursprungliga undersökningarna betonade att det gällde all läsning (av böcker, utom viss läsning) kan man läsa mellan raderna att läsning av böcker a priori uppfattas som läsning av skönlitteratur.

När bokmomsen sänktes den 1 januari 2002 ökade intresset för svenska folkets läsvanor. Statens kulturråd, som är en av de aktörer som finansierar läsvaneundersökningar, har uppfattat att de olika undersökningar som genomförs lämnar olika och delvis motstridiga resultat. För att granska detta förhållande närmare har en kommenterad jämförelse av läsvaneundersökningar genomförts. Denna finns i sin helhet i rapporten *Om läsning – mer eller mindre. En kommenterad jämförelse av fem läsvanestudier* på Kulturrådets webbsida www.kulturradet.se

Det finns flera skäl att granska läsvanestudierna. En orsak är att det inte minst i dagspressen påstås att läsandet har minskat drastiskt. En närmare studie av de olika undersökningarna visar emellertid att det inte går att dra alltför säkra slutsatser. En annan orsak är att barns och ungdomars läsande är allt mer varierande och att de frågor som ställs inte täcker in alla former för läsande. Vidare är samhällets insatser när

det gäller läsande, genom bibliotek, skola och andra instanser som arbetar läsfrämjande, mycket omfattande. Det finns därför ett särskilt intresse att följa utvecklingen av läsandet, inte minst när det gäller barn och unga. Kulturrådet har i uppdrag att följa och analysera läsvanor och har därför ett starkt intresse av att det finns tillförlitliga undersökningar.

Resultaten från de fem olika läsvaneundersökningarna – Kulturbarmetern, Mediebarometern, ULF-undersökningarnas rapporter, Barnbarometern och SOM-institutets material – är svåra att jämföra, eftersom de ställer olika frågor, till olika stora urval med olika åldersintervall. De har också olika sätt att presentera sina resultat. Metoderna har varierat över tid inom en och samma undersökning. Några undersökningar frågar t.ex. om all läsning, medan andra frågar enbart efter fritids- och nöjesläsning.

De fyra undersökningar som frågar ”hela befolkningen” om de har läst en bok under det senaste året visar ett relativt samstämmigt resultat, nämligen att mellan 80 och 90 procent har läst en bok under det senaste året. Däremot är tendenserna över tid olika. Tre undersökningar anger att bokläsandet minskar, medan en undersökning anger att läsandet ökar. När det gäller frågor om bokläsning varje vecka skiljer sig resultaten åt betydligt mer. Den undersökning som uppger lägst andel bokläsare per vecka ligger på 35 procent, den högsta ligger på 60 procent.

Ser man till läsandet fördelat på kvinnor och män visar undersökningarna en något större överensstämmelse, nämligen att gapet mellan mäns och kvinnors läsning visar en tendens att öka.

Även när det gäller barns läsning är resultaten skiftande. Det finns undersökningar som tyder på att läsningen har haft en vikande trend under de senaste 10–15 åren, även om de allra senaste undersökningarna tyder på att läsandet ökar. *Barnbarometerns* siffror om att de riktigt små barnens läsning minskat är tydligast på den punkten, men dess resultat är osäkra.

De något äldre barnens läsning tycks inte ha förändrats under samma period enligt *MedieSveriges* uppgifter om läsning det senaste året. Däremot verkar det högfrekventa läsandet ha minskat för såväl 9–14-åringarna som 15–24-åringarna enligt *Mediebarometern*. Övriga undersökningar visar inte samma tydligt negativa trender. Beträffande lästiden visar *Barnbarometern* en påtaglig minskning för de minsta barnen som trots alla reservationer måste betraktas som en tydlig trend. Även för 9–14-åringarna tycks lästiden ha minskat från 1994 enligt *Mediebarometern*.

Även om andelen barn och ungdomar som läser tycks minska är inte tendenserna helt entydiga. Däremot förefaller lästiden minska. Men fler och bättre underbyggda undersökningar skulle behöva göras för att bekräfta detta.

För framtiden förefaller det viktigt att formulera frågor som täcker in olika typer av läsning. Om det inte är läskunnighet man vill mäta, utan ett kvalitativt läsande, måste frågeformuleringarna anpassas till detta. Läsning av debattinlägg på webbplatser som sourze.se och samhällsdiskuterande, månghundra-sidiga bokverk av Noam Chomsky borde vara lika intressant att mäta som läsning om Arn, Annika Bengtzon eller Harry Potter. Det kanske skulle vara intressant att veta om en fjortonåring läser 100 dikter skrivna av andra fjortonåringar, som lagt ut dem på Internet eller dessa fjortonåringars representationer av Karin Boyes verk. De frågor som borde ställas är om man har läst något, om det man har läst har varit fiktion eller fakta, och i vilket format man har tagit till sig det lästa. Dessutom kan det vara minst lika viktigt att ställa frågor om eget skrivande för att mäta just den process som Göran Löfdahl beskrev, nämligen förmågan att läsa, bearbeta det lästa och själv formulera sig.

ERIK PEURELL
Statens kulturråd

Reservation

AV LEDAMÖTERNA KRISTINA AHLINDER, DAVID STANSVIK OCH LARS-ERIK LINDER

Svenska Förläggareföreningens, Nordiska föreningen för mindre förlags (NOFF) och Svenska Bokhandlareföreningens ledamöter i bokpriskommissionen reserverar sig härmed mot kommissionens skrivningar i avsnitten *Förord och sammanfattning* samt *Iakttagelser och slutsatser* i föreliggande rapport nr. 5.

Bakgrunden till vår reservation är att vi anser att kommissionens skrivningar, som bygger på SCB:s prisundersökningar, ger en felaktig bild av bokmoms-sänkningens effekter. Det är vår bestämda mening att genomslaget i konsumentledet är väsentligt starkare än vad som framgår av SCB:s mätresultat. Skillnaden mellan vår och SCB:s uppfattning om utvecklingen har en rad orsaker både på ett övergripande plan och i detaljer. Vi räknar med att få anledning att återkomma till detta i kommissionens slutrapport. I det följande pekar vi på några av dessa centrala punkter i SCB:s mätmetoder som enligt vår mening leder till felaktiga resultat.

SCB använder Seelig AB:s bokdatabas över nyheter som bas för det urval av titlar man prismäter. Bokdatabasen innehåller en mycket stor mängd olika titlar inom flera olika litteraturkategorier, avsedda för olika marknader. Således innehåller basen *både* sk allmänlitteratur: barn- och ungdomsböcker, skönlitteratur och fackböcker *och* läromedel, kurslitteratur etc. När SCB drar titlar ur basen grupperas dessa i tre kategorier: barn- och ungdomsböcker, skönlitteratur och facklitteratur. Inom gruppen facklitteratur ingår både fackböcker allmänlitteratur och läromedel/kursböcker. Denna sammanblandning av två så skilda utgivningsformer, avsedda för olika marknader och med helt olika förutsättningar gör att mätresultaten blir felaktiga.

SCB har sedan prismätningarna börjat använt sig av tre olika mätmetoder. Den första omfattade alla titlar i bokhandelns kataloger. Dessa mätningar jämfördes senare med mätning i butik då ett urval titlar ur Seelig's bokdatabas användes på det sätt som be-

skrivs ovan. Prisutvecklingen för fackböcker framstår då i den jämförelsen som kraftigare än vad den i verkligheten varit eftersom man i butiksmätningen också med all sannolikhet får med läromedel/kursböcker, vilka då inte är med i katalogmätningen. Den tredje mätmetod som SCB nu använder, s k hedonisk regression, är enligt SCB en förfinad metod. Den felkälla, som Seelig's bokdatabas och sammanblandningen av fackböcker och läromedel/kurslitteratur utgör, kvarstår dock vilket gör att även dessa mätningar leder till felaktiga mätresultat. Som tidigare påpekats försvåras situationen av att SCB, med hänvisning till gällande sekretessregler, inte får lämna ut listor över vilka titlar som prismäts. En kontroll från vår sida av hur omfattande sammanblandningen är låter sig inte göras.

SCB har valt att jämföra bokprisernas utveckling i förhållande till KPI-utvecklingen, vilken ju under senare år endast ökat med några procent. För bokbranschen ser kostnadsutvecklingen ut på ett annat sätt. Exempelvis har lönekostnaderna för tjänstemän i privat sektor tjänsteföretag, t ex förlag, och lönekostnaderna för detaljhandelssektorn, t ex bokhandeln, ökat med 3-4 % per år. Alltså betydligt mer än KPI. Lönekostnaderna är tillsammans med papperspriser och lokalhyror den största kostnadsposten för förlag och bokhandel. Om hänsyn till den verkliga kostnadsutvecklingen i bokbranschen togs skulle det innebära en skillnad i bokprisutvecklingen på ett par procentenheter, dvs. nära nog hela det utrymme som kommissionen i sin sammanfattning menar "fattas" för att resultatet skulle vara optimalt.

Bokpriserna hålls nere i enlighet med de utfästelser branschen gjort – det vet vi genom egna kontinuerliga undersökningar och kontakter med förlag och bokhandlar och genom prismätningar tillsammans med TEMO – men det sker inom ramen för en dynamisk utveckling som skall ses i ljuset av den kostnadslättnad momssänkningen inneburit. Kostnads-

lätnaden har bl. a lett till att utgivningen, och då särskilt fackboksutgivningen, ökat i variation och kvalitet (ökad satsning på mera påkostade och redaktionellt ambitiösa böcker) och det är också främst inom detta område som vår och SCB:s uppfattning om prisutvecklingen går mest isär. Den här beskrivna dynamiska effekten kan SCB uppenbarligen inte fånga in på ett tillfredsställande sätt vilket leder till att deras underlag också brister i jämförbarhet över tiden.

När kommissionen nu återigen väljer att i sina skrivningar endast redogöra för SCB:s mätresultat och inte väger in de viktiga och för slutsatserna helt avgörande synpunkter bokbranschens företrädare för fram, baserade både på noggranna analyser och på branschkunskap, har vi ingen annan möjlighet än att reservera oss.

Stockholm den 12 augusti 2004

Kristina Ahlinder, David Stansvik och Lars-Erik Linder

Kommittédirektiv

Kommission för bokprisfrågor m m

Dir. 2002:2

Beslut vid regeringsammanträde den 10 januari 2002.

Sammanfattning av uppdraget

En kommission skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter m m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Bakgrund

Åtgärder för litteraturen, läsandet och språket

Förbättrade villkor för litteraturen och läsandet är en av regeringen högt prioriterad fråga. Målet med statens insatser på området är att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur, samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. Särskild vikt läggs vid läsandets betydelse för barn och ungdomar. Av dessa skäl får folk- och skolbibliotek, förlag och bokhandel årligen del av statsbidrag i olika former. Under 2001 uppgick insatserna på litteraturområdet till drygt 240 miljoner kronor. Under femårsperioden 1997–2001 har området förstärkts med ca 65 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1, utgiftsområde 17) gör regeringen bedömningen att de statliga insatserna har en avgörande betydelse för att förbättra villkoren för litteraturen och läsandet. Det finns dock vissa oroande tecken

på att läsandet minskar i olika grupper, särskilt bland yngre. I det läget är det viktigt att pröva flera olika vägar för att ytterligare förstärka och bekräfta de statliga insatserna.

Till de ytterligare åtgärder som regeringen bedömer behövs för att stimulera barns och ungdomars läsning, hör de särskilda insatser för litteraturen och läsandet som kommer att göras under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Regeringen anvisar 15 miljoner kronor för ändamålet år 2002. Staten lämnar sedan 2001 också ett riktat och frivilligt statsbidrag till skolsektorn för personalförstärkningar i syfte att nå en ökad måluppfyllelse. Denna satsning kommer under en femårsperiod att uppgå till sammanlagt 17 miljarder kronor. Regeringen bedömer att personalförstärkningarna bör komma att ge förbättrade förutsättningar för skolbiblioteksverksamhet och läsfrämjande arbete, särskilt i grundskolan.

Sänkt mervärdesskatt

Som ännu en åtgärd föreslår regeringen i budgetpropositionen för 2002 att mervärdesskatten för böcker och tidskrifter sänks från 25 procent till 6 procent. Sänkningen av mervärdesskatten är ett komplement till andra litteraturpolitiska insatser och syftar till att öka läsandet i alla grupper.

Frågan om sänkt mervärdesskatt på försäljningen av böcker har diskuterats under lång tid och bl a varit föremål för återkommande riksdagsmotioner. Kulturdepartementet har låtit analysera de kulturpolitiska konsekvenserna av en sänkt mervärdesskatt på böcker. Analysen har redovisats i en rapport hösten 2000, *Kulturpolitiska effekter av en eventuell sänkning av bokmomsen (dnr Ku2000/3371)*. Där dras bl a slutsatsen att en mervärdesskattesänkning förutsätter, för att bli kulturpolitiskt effektiv, att förlag, bokhandel, bokklubbar, varuhus och andra aktörer på marknaden långsiktigt engagerar sig för att de tro-

liga omedelbara prissänkande effekterna av en skattesänkning blir bestående.

I propositionen *Sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter, m.m. (prop. 2001/02:45)* föreslår regeringen att skattesatsen vid omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av böcker, broschyrer, häften, tidningar, tidskrifter, däribland kulturtidskrifter som inte redan är undantagna från mervärdesskatt, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor samt vissa program och kataloger sänks från 25 procent till 6 procent från den 1 januari 2002. Detsamma föreslås även gälla omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av inspelade kassettband eller annat tekniskt medium, som i tal återger innehållet på en sådan produkt. Den reducerade skattesatsen föreslås dessutom gälla för andra varor som genom teckenspråk, punktskrift eller på liknande sätt gör skrift eller annan information tillgänglig för personer med läshandikapp. Följdändringar föreslås vidare i reglerna om beskattningsunderlag vid sådan förenklad marginalbeskattning som tillämpas i handel med begagnade varor.

Regeringen fäster stor vikt vid att en sänkt mervärdesskatt verkligen får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter för att skattesänkningen skall vara motiverad. På motsvarande sätt måste även konsumentpriset på bilderböcker, rit- och målarböcker för barn, noter och kartor, broschyrer och häften m m påverkas för att skattesänkningen i denna del skall anses motiverad.

Företrädare för den svenska bokbranschen har i en skrivelse till Kulturdepartementet uttalat sin vilja och avsikt att vid en sänkning av mervärdesskatten på böcker låta prissänkningen gå vidare till konsument. Regeringen aviserade i propositionen sin avsikt att dessutom tillsätta en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen efter den 1 januari 2002 för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten.

Riksdagen har den 12 december 2001 bifallit regeringens förslag om en sänkning av mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m från 25 procent till 6 procent (bet. 2001/02:SkU12, rskr. 2001/02:122). Genom dessa direktiv tillsätts den i prop. 2001/02:45 aviserade kommissionen.

Prisundersökningar

Statens kulturråd har från 1999 ett utvidgat uppdrag att följa utvecklingen på litteratur- och kulturtidskriftsområdet genom att utveckla, framställa och presentera statistik (prop. 1997/98:86, bet. 1997/98:KrU15, rskr. 1997/98:240).

Uppdraget ges också särskilt till Statistiska Centralbyrån att löpande förse kommissionen med relevanta uppgifter om och analyser av prisutvecklingen på böcker och tidskrifter.

Uppdraget

Kommissionen skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002, då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent.

Kommissionen skall verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Det ankommer på kommissionen att från denna utgångspunkt inhämta och bearbeta uppgifter som kan belysa prisutvecklingen, för i första hand böcker och tidskrifter. Förändringar i konsumentpriserna skall analyseras och en bedömning görs i vad mån dessa förändringar kan relateras till mervärdesskattesänkningens genomslag på konsumentpriset.

Kommissionen skall bidra till konsumentinformation om den sänkta mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m, liksom om den löpande prisutveck-

lingen på dessa varor och om kommissionens arbete i övrigt.

Därutöver skall ett mål för kommissionens arbete vara att läsandet ökar i alla grupper, vilket också är ett uttalat litteraturpolitiskt syfte med den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter. Det ingår i kommissionens uppdrag att redovisa hur målet har uppnåtts. Kommissionen skall även i övrigt redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten som ett komplement till andra insatser för litteraturen, läsandet och språket.

Det ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av kommissionens granskning. Kommissionen skall därvid särskilt ta hänsyn till vad som anges i 14 § kommittéförordningen (1998:1474) i fråga om kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar.

Arbetsformer och redovisning

I kommissionen skall bl a företrädare för förlag, tidskrifter, bokhandeln, bibliotek, författare och läsare ingå. Även berörda myndigheter som Statens kulturråd, Statistiska Centralbyrån och Konsumentverket skall beredas plats. Kommissionen skall slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid; senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Tilläggsdirektiv till Bokpriskommissionen (Ku 2002:01)

Dir. 2002:144

Beslut vid regeringssammanträde den 28 november 2002.

Ändrade tidpunkter för redovisning av uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 10 januari 2002 tillkallade chefen för Kulturdepartementet en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent (dir. 2002:2). Kommissionen, som antagit namnet Bokpriskommissionen, skall enligt direktiven redovisa uppdraget slutligt i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall dessutom regelbundet lämnas under uppdragets löptid: senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Tidpunkterna för Bokpriskommissionens redovisning av uppdraget ändras, vilket innebär att Bokpriskommissionen skall redovisa uppdraget slutligt senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall lämnas under uppdragets löptid: senast den 31 januari 2003, den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004.

(Kulturdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2004

Kronologisk förteckning

1. Ett nationellt program om person-säkerhet. Ju.
2. Vem tjänar på att arbeta? Bilaga 14 till Långtidsutredningen 2003/04. Fi.
3. Tvång och förändring. Rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård. + Bilagor. S.
4. Förnybara fordonsbränslen. Nationellt mål för 2005 och hur tillgängligheten av dessa bränslen kan ökas. M.
5. Från klassificering till urval. En översyn av Totalförsvarets pliktverk. Fö.
6. Översyn av personuppgiftslagen. Ju.
7. Ledningsrätt. Ju.
8. Folkbildning och lärande med ITK-stöd – en antologi om flexibelt lärande i folkhögskolor och studieförbund. U.
9. Bokpriskommissionens fjärde delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter IV. Ku.
10. Rätten till skadestånd enligt konkurrenslagen. N.
11. Sveriges ekonomi – utsikter till 2020. Bilaga 1–2 till Långtidsutredningen 2003/04. Fi.
12. Patientskadlagen och läkemedelsförsäkringen – en översyn. S.
13. Samhällets insatser mot hiv/STI – att möta förändring. S.
14. Det ofullständiga pusslet. Behovet av att utveckla den ekonomiska styrningen och samordningen när det gäller länsstyrelserna. Fi.
15. Tolkförmedling. Kvalitet registrering tillsyn. Ju.
16. Digital Radio. Ku.
17. Turistfrämjande för ökad tillväxt. N.
18. Brottsförebyggande kunskapsutveckling. Ju.
19. Långtidsutredningen 2003/04. Fi.
20. Genetik, integritet och etik. S.
21. Egenförsörjning eller bidragsförsörjning? Invandrarna, arbetsmarknaden och välfärdsstaten. Ju.
22. Allmänhetens insyn i partiets och valkandidatens intäkter. Ju.
23. Från verksförordning till myndighetsförordning. Fi.
24. Utlandstjänstens villkor. Arbetsvillkor, ersättningssystem och skatteregler för statligt anställda under utlandsstationering. UD.
25. Informera om samhällets säkerhet. Fö.
26. Arbetstid vid vägtransporter – förslag till ny lag. N.
27. En Ny Doktorsutbildning – kraftsamling för excellens och tillväxt. U.
28. Hyressättning av vissa ändamålsbyggnader. Fi.
29. Tre vägar till den öppna högskolan. U.
30. Folkbildning i brytningstid – en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor. U.
31. Flyktingskap och könsrelaterad förföljelse. UD.
32. Informationssäkerhet i Sverige och internationellt – en översikt. Fö.
33. Kunskap för integration. Om makt i skola och utbildning i mångfaldens Sverige. Ju.
34. Regional utveckling – utsikter till 2020. Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2003/04. Fi.
35. Utan timplan – med målen i sikte. U.
36. Reformerade egendomsskatter. Fi.

37. Miljöbalkens sanktionssystem och hänsynsregler. M.
38. Alternativ för miljöbalkens prövningsorganisation. M.
39. Nytt regelverk för marksänd digital-TV. Ku.
40. Kortare instanskedja och ökad samordning. Alternativ för plan- och bygglagens prövningsorganisation. M.
41. Totalförsvarets forskningsinstitut. En översyn. Fö.
42. Lärare, forskare och läkare – tre kompetenser i en befattning. U.
43. Den könsuppdelade arbetsmarknaden. N.
44. Kan vi räkna med de äldre? Bilaga 5 till Långtidsutredningen 2003/04. Fi.
45. Nationaldagen – ny helgdag. Ju.
46. Svensk kod för bolagsstyrning. Förslag från Kodgruppen. Ju.
47. Näringslivet och förtroendet. + Bilagedel. Ju.
48. Kategorisering och integration. Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag. Ju.
49. Engagemang, mångfald och integration. Om möjligheter och hinder för politisk jämlikhet. Ju.
50. Skolans ansvar för kränkningar av elever. U.
51. Vem får vara med? En belysning av folkbildningens relation till icke deltagarna. U.
52. Samhällets behov av betaltjänster. N.
53. Bevara ljud och rörlig bild. Insamling, migrering – prioritering. U.
54. Handikappolitisk samordning – organisation för strategi och genomförande. S.
55. Ett utvidgat skydd mot könsdiskriminering. Ju.
56. E-tjänster för alla. Fi.
57. Tillsyn för säkra varor och öppna marknader. UD.
58. Försvarshögskolan. En översyn. Fö.
59. Kvinnors organisering. Ju.
60. Samspel och integration. Nationell organisation för deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete. U.
61. En översyn av Brottsoffermyndigheten. Ju.
62. Handla för bättre klimat – handel med utsläppsrätter 2005–2007, m.m. N.
63. Skatt på väg. Fi.
64. Allmänna vattentjänster. M.
65. En statsförvaltning i utveckling och förnyelse. Fi.
66. Egendomsskatter. Reform av arvs- och gåvoskatter. Fi.
67. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2004. M.
68. Sammanhållen hemvård. S.
69. Marknadsmisshandling. Fi.
70. Tid och pengar – dela lika? Bilaga 13 till Långtidsutredningen 2003/04. Fi.
71. Sexuell exploatering av barn i Sverige. S.
72. Utsädeskontroll i förändring. Jo.
73. Migration och integration – om framtidens arbetsmarknad. Bilaga 4 till Långtidsutredningen 2003/04. Fi.
74. Utlänningslagstiftningen i ett domstolsperspektiv. UD.
75. Insyn och sekretess – i statliga företag – i internationellt samarbete. Ju.
76. Godstransporter – noder och länkar i samspel. N.
77. Snö, mörker och kyla. Fö.
78. Byggnadsdeklarationer. Inomhusmiljö och energianvändning. M.
79. Allt ljus på storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal? Förslag till nationellt utvärderingsprogram. Ju.
80. Kompletterande bestämmelser till den nya Bryssel II-förordningen. Ju.
81. Ett steg mot ett enklare och snabbare skuldsaneringsförfarande. Ju.
82. Sluta strunta i EU – EU 2004-kommitténs förslag till permanent bidragsgivning och utåtriktad verksamhet. SB.
83. Hjälpmedel. + Lättläst, DAISY och sammanfattning på teckenspråk. S.
84. SWENTEC AB – för en nationell kraftsamling på svensk miljöteknik. N.
85. Genomförande av direktivet om information och samråd. N.
86. Var går gränsen? S.

87. Ny reglering för transporter av farligt gods. Fö.
88. Tobakskontroll i internationellt perspektiv. S.
89. Verksamheten vid IMEGO AB. U.
90. Bokpriskommissionens femte delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter V. Ku.

Statens offentliga utredningar 2004

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Sluta strunta i EU

- EU 2004-kommitténs förslag till permanent bidragsgivning och utåtriktad verksamhet. [82]

Justitiedepartementet

Ett nationellt program om personsäkerhet. [1]

Översyn av personuppgiftslagen. [6]

Ledningsrätt. [7]

Tolkförmedling. Kvalitet registrering tillsyn. [15]

Brottsförebyggande kunskapsutveckling. [18]

Egenförsörjning eller bidragsförsörjning? Invandrarna, arbetsmarknaden och välfärdsstaten. [21]

Allmänhetens insyn i partiets och valkandidatens intäkter. [22]

Kunskap för integration. Om makt i skola och utbildning i mångfaldens Sverige. [33]

Nationaldagen – ny helgdag. [45]

Svensk kod för bolagsstyrning. Förslag från Kodgruppen. [46]

Näringslivet och förtroendet. + Bilagedel. [47]

Kategorisering och integration. Om föreställda identiteter i politik, forskning, media, och vardag. [48]

Engagemang, mångfald och integration. Om möjligheter och hinder för politisk jämlikhet. [49]

Ett utvidgat skydd mot könsdiskriminering. [55]

Kvinnors organisering. [59]

En översyn av Brottsoffermyndigheten. [61]

Insyn och sekretess

- i statliga företag
- i internationellt samarbete. [75]

Allt ljus på storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal?

Förslag till nationellt utvärderingsprogram. [79]

Kompletterande bestämmelser till den nya Bryssel II-förordningen. [80]

Ett steg mot ett enklare och snabbare skuldsaneringsförfarande. [81]

Utrikesdepartementet

Utlandstjänstens villkor. Arbetsvillkor, ersättningssystem och skatteregler för statligt anställda under utlandsstationering. [24]

Flyktingskap och könsrelaterad förföljelse. [31]

Tillsyn för säkra varor och öppna marknader. [57]

Utlänningslagstiftningen i ett domstolsperspektiv. [74]

Försvarsdepartementet

Från klassificering till urval. En översyn av Totalförsvarets pliktverk. [5]

Informera om samhällets säkerhet. [25]

Informationssäkerhet i Sverige och internationellt – en översikt. [32]

Totalförsvarets forskningsinstitut. En översyn. [41]

Försvarshögskolan. En översyn. [58]

Snö, mörker och kyla. [77]

Ny reglering för transporter av farligt gods. [87]

Socialdepartementet

- Tvång och förändring. Rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård. + Bilagor. [3]
- Patientskadelagen och läkemedelsförsäkringen – en översyn. [12]
- Samhällets insatser mot hiv/STI – att möta förändring. [13]
- Genetik, integritet och etik. [20]
- Handikappolitisk samordning – organisation för strategi och genomförande. [54]
- Sammanhållen hemvård. [68]
- Sexuell exploatering av barn i Sverige. [71]
- Hjälpmedel. + Lättläst, DAISY och sammanfattning på teckenspråk. [83]
- Var går gränsen? [86]
- Tobakskontroll i internationellt perspektiv. [88]

Finansdepartementet

- Vem tjänar på att arbeta? Bilaga 14 till Långtidsutredningen 2003/04. [2]
- Sveriges ekonomi – utsikter till 2020. Bilaga 1–2 till Långtidsutredningen 2003/04. [11]
- Det ofullständiga pusslet. Behovet av att utveckla den ekonomiska styrningen och samordningen när det gäller länsstyrelserna. [14]
- Långtidsutredningen 2003/04. [19]
- Från verksförordning till myndighetsförordning. [23]
- Hyressättning av vissa ändamålsbyggnader. [28]
- Regional utveckling – utsikter till 2020. Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2003/04. [34]
- Reformerade egendomsskatter. [36]
- Kan vi räkna med de äldre? Bilaga 5 till Långtidsutredningen 2003/04. [44]
- E-tjänster för alla. [56]
- Skatt på väg. [63]
- En statsförvaltning i utveckling och förnyelse. [65]
- Egendomsskatter. Reform av arvs- och gåvoskatter. [66]
- Marknadsmisbruk. [69]
- Tid och pengar – dela lika? Bilaga 13 till Långtidsutredningen 2003/04. [70]

- Migration och integration – om framtidens arbetsmarknad. Bilaga 4 till Långtidsutredningen 2003/04. [73]

Utbildningsdepartementet

- Folkbildning och lärande med ITK-stöd – en antologi om flexibelt lärande i folkhögskolor och studieförbund. [8]
- En Ny Doktorsutbildning – kraftsamling för excellens och tillväxt. [27]
- Tre vägar till den öppna högskolan. [29]
- Folkbildning i brytningstid – en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor. [30]
- Utan timplan – med målen i sikte. [35]
- Lärare, forskare och läkare – tre kompetenser i en befattning. [42]
- Skolans ansvar för kränkningar av elever. [50]
- Vem får vara med? En belysning av folkbildningens relation till icke deltagarna. [51]
- Bevara ljud och rörlig bild. Insamling, migrering – prioritering. [53]
- Samspel och integration. Nationell organisation för deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete. [60]
- Verksamheten vid IMEGO AB. [89]

Jordbruksdepartementet

- Utsädeskontroll i förändring. [72]

Kulturdepartementet

- Bokpriskommissionens fjärde delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter IV. [9]
- Digital Radio. [16]
- Nytt regelverk för marksänd digital-TV. [39]
- Bokpriskommissionens femte delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter V. [90]

Miljödepartementet

- Förnybara fordonsbränslen. Nationellt mål för 2005 och hur tillgängligheten av dessa bränslen kan ökas. [4]
- Miljöbalkens sanktionssystem och hänsynsregler. [37]
- Alternativ för miljöbalkens provningsorganisation. [38]

Kortare instanskedja och ökad samordning. Alternativ för plan- och bygglagens prövningsorganisation. [40]
Allmänna vattentjänster. [64]
Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2004. [67]
Byggnadsdeklarationer. Inomhusmiljö och energianvändning. [78]

Näringsdepartementet

Rätten till skadestånd enligt konkurrens-
lagen. [10]
Turistfrämjande för ökad tillväxt. [17]
Arbetstid vid vägtransporter – förslag till
ny lag. [26]
Den könsuppdelade arbetsmarknaden. [43]
Samhällets behov av betaltjänster. [52]
Handla för bättre klimat – handel med
utsläppsrätter 2005–2007, m.m. [62]
Godstransporter – noder och länkar i
samspel. [76]
SWENTEC AB – för en nationell kraft-
samling på svensk miljöteknik. [84]
Genomförande av direktivet om informa-
tion och samråd. [85]

overfiden
snyd m
mull tapand
oga vad las
tag vad per
tag du br